

**T.C.
GALATASARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

CEVAP ve DÜZELTME HAKKI

Yüksek Lisans Tezi

Mehmet Sinan ALTUNÇ

Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Ümit KOCASAKAL

EYLÜL 2004

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	ii
KISALTMALAR.....	V
GİRİŞ.....	1
I – CEVAP VE DÜZELTME HAKKININ GENEL ÖZELLİKLERİ	3
A - KAVRAM.....	3
B – TARİHÇE.....	9
C – HUKUKİ NİTELİK.....	11
D – KİTLE İLETİŞİM ÖZGÜRLÜĞÜ İLE İLİŞKİSİ.....	13
1 – Kitle İletişim Özgürlüğü Kavramı	13
2 – Kitle İletişim Özgürlüğünün Kapsamı, Sınırları ve Cevap ve Düzeltme Hakkı ile İlişkisi.....	17
II – KARŞILAŞTIRMALI HUKUKTA CEVAP VE DÜZELTME HAKKI	24
A – ULUSLARARASI HUKUKTA	24
1 – <i>BM Belgelerinde</i>	24
a- İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi	24
b- BM Uluslararası Düzeltme Hakkı Sözleşmesi.....	25
2 – <i>Avrupa Konseyi Belgelerinde</i>	26
a- Avrupa İnsan Hakları ve Temel Özgürlükleri Koruma Sözleşmesi (AİHS)	26
b- Cevap Hakkına İlişkin (76) 26 sayılı Karar.....	31
c- Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi.....	33
d- Yeni Medya Ortamında Cevap Hakkına İlişkin Tavsiye Kararı Tasarısı	34
3 – <i>Avrupa Birliği Belgelerinde</i>	36

B – ULUSAL HUKUKLARDA.....	38
1 – Anglosakson Hukukta Cevap ve Düzeltme Hakkı	38
a- Amerika Birleşik Devletleri.....	38
b- İngiltere.....	39
2 – Kıta Avrupası Hukukunda Cevap ve Düzeltme Hakkı	39
a - Fransa.....	39
i - Cevap Hakkı	40
i ¹ - Yazılı Basın	40
i ² - Görsel ve İşitsel Basın	51
i ³ - İnternet	55
ii. Düzeltme Hakkı	57
b – Almanya.....	59
c – İsviçre	61
d – Belçika.....	64
i – Yazılı Basın	65
ii – Görsel ve İşitsel Basın	66
III – TÜRK HUKUKUNDA CEVAP VE DÜZELTME HAKKI	69
A – GENEL OLARAK	69
B – ANAYASA	69
C – BASIN KANUNU'NDA CEVAP VE DÜZELTME HAKKI.....	72
1 - Cevap ve Düzeltme Hakkının Doğması	76
a – Yayım Şartı.....	76
b – Kişilerin Şeref ve Haysiyetinin İhlâli	77
c - Gerçeğe Aykırılık.....	78
2 – Cevap ve Düzeltme Hakkının Kullanılması	81
a – Cevap ve Düzeltme Hakkını Kullanabilecek Olanlar.....	81
b – Cevap ve Düzeltmenin Şekli	84
c – Cevap ve Düzeltmenin İçeriği.....	87
d – Cevap ve Düzeltme Hakkının Kullanılması Usulü	90
3 - Cevap ve Düzeltmenin Yayımınmaması.....	99

a – Cevap ve Düzeltmenin Yayınlanmaması Suçu	99
b – Müeyyideler	102
i – Ağır Para Cezası	102
ii – İlân	106
D – TÜRKİYE RADYO VE TELEVİZYON KANUNU'NDA CEVAP VE DÜZELTME HAKKI	109
1 - <i>Cevap ve Düzeltme Hakkının Doğması</i>	111
2 - <i>Cevap ve Düzeltme Hakkının Kullanılması</i>	112
a – Cevap ve Düzeltme Hakkını Kullanabilecek Olanlar	112
b – Cevap ve Düzeltmenin Şekli	113
c – Cevap ve Düzeltmenin İçeriği	114
d – Cevap ve Düzeltme Hakkının Kullanılması Usulü	115
3 - <i>Cevap ve Düzeltmenin Yayınlanmaması</i>	117
E - RADYO VE TELEVİZYONLARIN KURULUŞ VE YAYINLARI HAKKINDA KANUN'DA CEVAP VE DÜZELTME HAKKI	119
1 - <i>Cevap ve Düzeltme Hakkının Doğması</i>	121
2 - <i>Cevap ve Düzeltme Hakkının Kullanılması</i>	122
a – Cevap ve Düzeltme Hakkını Kullanabilecek Olanlar	122
b – Cevap ve Düzeltmenin Şekli	123
c – Cevap ve Düzeltmenin İçeriği	123
d – Cevap ve Düzeltme Hakkının Kullanılması Usulü	124
3 - <i>Cevap ve Düzeltmenin Hiç veya Usulüne Göre Yayınlanmaması</i>	125
F – İNTERNETTE CEVAP VE DÜZELTME HAKKI	126
SONUÇ	132
KAYNAKÇA	135

KISALTMALAR

AIHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AIHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
ASTS	: Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi
AY	: Anayasa
c.	: Cilt
CD	: Ceza Dairesi
CGK	: Ceza Genel Kurulu
CMUK	: Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu
Çev.	: Çeviren
dn.	: dipnot
E.	: Esas
Fasc.	: Fasikül
HD	: Hukuk Dairesi
HGK	: Hukuk Genel Kurulu
İMK	: İsviçre Medeni Kanunu
İÜHFM	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
İÜMHAD	: İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi
JO	: Journal Officiel
K.	: Karar

- m.** : madde
MK : Medeni Kanun
Müt. : Mütferrik
No. : Numara
S. : Sayı
s. : Sayfa
TCK : Türk Ceza Kanunu
vd. : ve devamı
Y. : Yıl
Yrg. : Yargıtay

GİRİŞ

Kitle iletişim özgürlüğü, ifade özgürlüğünün bir çeşidi olarak, demokratik toplum düzeninin zorunlu unsurlarından biridir. Kitle iletişim özgürlüğü denildiğinde ilk akla gelen, kitle iletişim sektöründe çalışan kişilerin, çalıştıkları gazetelerde, televizyonlarda veya diğer kitle iletişim organlarında, hiçbir müdahaleye maruz kalmaksızın, istedikleri gibi yayın yapmaları serbestisi olmaktadır. Halbuki, anılan özgürlüğün esas amacı toplumda çok sesliliğin yerleştirilmesi ve insanların birbirlerinin görüşlerini öğrenmeleri suretiyle gelişmenin sağlanmasıdır.

Önemli olan tam ve gerçek bilgilere ulaşmaktır. Bunun ilk adımı doğaldır ki sansürün kaldırılmasıdır. Ancak sansürün kaldırılması demek, kitle iletişim araçları kullanılarak her türlü yayımın yapılmasına izin vermek demek değildir. Amaca sadık kalmak koşuluyla, anılan özgürlüğe sınırlamalar getirilebilir. Diğer bir ifadeyle, getirilen sınırlamaların amacı, belirtildiği gibi toplumda çok sesliliği hâkim kılmak olmalıdır.

Bu noktada, çalışmamızın konusu olan cevap ve düzeltme hakkının önemi ortaya çıkmaktadır. Bu hak ilk bakışta, gerçeğe aykırı olan veya şeref ve haysiyeti ihlâl eden yayınlara karşı hukuki bir korunma yolu olarak görünmektedir. Ancak gözden kaçırılmaması gereken nokta, bu hak sayesinde, kitle iletişim sektöründe çalışmayan kişilerin de meslekten olanlarla aynı araçlardan faydalanabiliyor olmalarıdır. Özellikle bu son husus, cevap ve düzeltme hakkının toplumda çok sesliliğin sağlanması bakımından önemini göstermektedir.

Çalışma üç bölüm halinde yapıldı. İlk bölümde cevap ve düzeltme hakkı ile ilgili genel bilgiler verilirken, hakkın kitle iletişim özgürlüğü ile olan bağlantısı sebebiyle, anılan özgürlükle ilgili açıklamalara da yer vermeyi uygun bulduk.

İkinci bölümde, hem cevap ve düzeltme hakkının önemini göstermek hem de karşılaştırma yapmak amacıyla mukayeseli hukuktaki durum incelenmiştir. Bu incelemeler esnasında görülen iki önemli husus vardır. Bunlardan birincisi, gerek Avrupa Konseyi gerekse Avrupa Birliği, üyeleri olan devletlere, cevap ve düzeltme hakkına dair düzenlemeler yapmaları yönünde tavsiyelerde bulunmaktadırlar. İkinci olarak ise, internet ile ilgili düzenlemelerin gerek uluslararası metinler gerekse ulusal mevzuatlarda yer almaya başladığı dikkat çekmektedir.

Üçüncü ve son bölümde ise Türk hukukundaki durum ele alınmıştır. Burada, ilk olarak yazılı basının incelendiği görülecektir. Çalışmanın ilk aşamalarında göz önüne alınan belki de en önemli kanun 5680 sayılı Eski Basın Kanunu idi. Ancak bilindiği üzere, çalışmanın son dönemlerine girilirken, 5187 sayılı Yeni Basın Kanunu, Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) tarafından kabul edildi ve Kanun 26 Haziran 2004 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girdi. Bu nedenle, yazılı basınla ilgili kısım, eski ve yeni düzenlemeleri karşılaştırmak suretiyle oluşturulmuştur. Bununla beraber sesli ve görüntülü basın ve internet de ele alınmıştır. İnternet yayınlarıyla ilgili olarak, Eski Basın Kanunu’nun ek 9. maddesi incelenmiştir. Bunun iki sebebi vardır. Birincisi, söz konusu hüküm, birçok eleştiriye uğrasa da, internet yayınlarıyla ilgili Türk hukukundaki ilk düzenlemedir. İkinci olarak ise, Kanun’un yürürlükten kaldırılmasıyla, hukukumuzda internet yayınlarıyla ilgili yürürlükte düzenleme olmamasıdır.

I – CEVAP VE DÜZELTME HAKKININ GENEL ÖZELLİKLERİ

A - Kavram

Bir taraftan kişilik hakkının diğer taraftan ise kitle iletişim özgürlüğünün varlığı beraberinde bir çatışmayı getirmiştir. Korunması gereken iki yarar arasında, hangisinin üstün gelmesi gerektiği hususunda karara varmak gerekmektedir.

Kitle iletişim araçlarının sahip olduğu önemli güç ve kamuoyu üzerindeki etki, kanunkoyucuyu belli oranda denge sağlamaya yöneltmiştir. Her mevkiye, yayınlarında kişilerden bahsetmek suretiyle, söz konusu kişiyle “halka açık bir tartışma başlatma” riskine girer¹.

Kişilik hakkına kitle iletişim araçları yoluyla yapılacak saldırılardan korunma yöntemleri çeşitli hukuk ve ceza davalarıyla sağlanmıştır. Bizim bu noktada değinmek istediğimiz husus, çalışmamızın da konusu olan cevap ve düzeltme hakkının kullanılmasıdır.

Cevap ve düzeltme hakkı, kişiliğe ilişkin temel haklardan biridir². Cevap ve düzeltme hakkının her şeyden önce anayasal bir kavram olduğunu hatırlatmakta fayda vardır. Gerçekten de Anayasa'nın 32. maddesinde cevap ve düzeltme hakkının şeref ve haysiyete dokunulması veya gerçeğe aykırı yayınlar yapılması halinde söz konusu olabileceği belirtilmiştir. Demek ki cevap ve düzeltme hakkı ile bir anlamda kişilik hakkının korunması

¹ Blin Henri/Chavanne Albert/Drago Roland/Boinet Jean, Droit de la presse, Editions Litec, Paris 1993, Fasc. 60, s. 3.

² Blin/Chavanne/Drago/Boinet, Fasc. 60, s. 3.

amaçlanmıştır. İşte yanıt aranan husus kişilik hakkını koruyan başka yollar varken neden bir de cevap ve düzeltme hakkına başvurma imkânının tanındığıdır.

Kişilik hakkının ihlâli çeşitli müeyyidelerle karşılanmıştır. Ancak söz konusu çareler ile sonuca ulaşmak çoğu zaman hem uzun zaman almakta hem de maruz kalınan zarara oranla daha yetersiz kalmaktadır. Örneğin bir gazetede yayımlanan bir yazı dolayısıyla şeref ve haysiyete saldırı söz konusu olduğu vakit açılacak bir hakaret veya tazminat davasının sonuçlanması uzun zaman almakta bu yüzden kişinin toplum içinde sarsılan itibarının düzeltilmesi zorlaşmaktadır. Öte yandan kişilik hakkı saldırıya uğrayan bir kişinin, saldırının haksızlığını ispat etmesinin yanı sıra bu haksızlığı olabildiğince geniş çevreye de duyurabilmesi önemlidir. Her ne kadar verilmiş mahkeme kararlarının kitle iletişim araçlarında yayımlanmasına ilişkin hukuki düzenlemeler bulunmaktaysa da, işbu düzenleme kesin hükmün verilmesinden sonra başvurulacak bir çare olduğundan yeterli etkiyi doğuramayacaktır.

Cevap ve düzeltme hakkı adı altında bir hukuki çözüm yolu üretmenin mantığı da esas buradadır. Zira cevap ve düzeltme hakkının kullanılması, yukarıda sayılan problemleri ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır. Anayasa ve ilgili kanunlarda belirtilen koşullara uyulması durumunda, ne zaman ne de ulaşmak istenen kitle açısından bir sorun kalacaktır. Çünkü cevap ve düzeltme kısa süre içerisinde yayımın yapıldığı aynı kitle iletişim aracında yer almaktadır.

Kişilik hakkının korunmasının yanı sıra, toplumun doğru bilgilendirilmesi de hakkın ihdas edilmesinin sebeplerindedir. Cevap ve düzeltme hakkının tanımı yapılırken de işte bu unsurlar göz önünde bulundurulmaktadır.

Cevap hakkı, “bir mevkute yayınında haklarında haysiyet ve şerefe dokunan veya menfaati bozan veya kendileriyle ilgili gerçeğe

aykırı hareketler, düşünceler ve sözlerle açık veya kapalı olarak kendilerinden söz edilmiş olan kimselerin, yayınlanan yazı hakkındaki okuyucuların bilgisine sunmayı menfaatleri gereği saydıkları cevap ve düzeltmelerini mevketenin çıkacak olan en yakın sayısında bastırmak hakkı”³ olarak tanımlanmıştır.

Bir başka yazar cevap ve düzeltme hakkını, “basın yoluyla düşünce açıklama hürriyetinden, basın dışı yararlanma hakkını gerçekleştiren sistem” şeklinde tarif ederek böylece cevap ve düzeltme hakkının kitle iletişim özgürlüğünü sınırlayan bir hak değil, aksine kamuoyunda doğru bilgi akışını sağlamak suretiyle söz konusu özgürlüğü tamamlayan bir hak olarak kabul edilmesinin gerekliliğine dikkat çekmiştir⁴.

Bir diğer yazara göre cevap ve düzeltme hakkı, “kitle haberleşme araçlarıyla yapılan yayınlar sebebiyle resmi makam ve mercilere, gerçek kişilere, özel ve kamu tüzel kişilerine, adli yargılamanın çok ağır işleyişi sebebiyle garanti temin eden bir müessesedir”⁵.

Bir diğer tanım cevap ve düzeltme hakkını, süreli bir yayında kendisinden bahsedilen herkese, aynı yayın organını kullanarak kendi bakış açısını yansıtmaya imkânı veren bir hak olarak tarif etmektedir⁶.

Bir başka yazara göre cevap hakkı, bir gazetede, süreli bir kitle iletişim aracında kendisinden bahsedilen kişilerin, yayınlara

³ Dönmezer Sulhi, Basın ve Hukuku, Sulhi Garan Matbaası, 4. Bası, İstanbul 1976, s. 315.

⁴ Özek Çetin, Türk Basın Hukuku, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1978, s. 95 Aynı tanımın yer aldığı bir diğer eser için bkz: Erman Sahir/Özek Çetin, Açıklamalı Basın Kanunu ve İlgili Mevzuat, Alfa Yayınevi, 4. Baskı, İstanbul 2000, s. 182.

⁵ Tikveş Özkan, “Cevap Hakkı Üzerine Bir İnceleme”, İÜMHAD, Y. 1, S. 1, 1967, s. 69.

⁶ Derieux Emmanuel, Droit de la communication, LGDJ, Paris 1991, s. 376.

ilgili kendi bakış açılarını arz etme imkânlarının kanunla düzenlenmesidir⁷.

Bunun yanı sıra, cevap ve düzeltme hakkı, kişilere kendi haklarında yapılan gerçeğe aykırı olay açıklamalarına cevap verme imkânı tanıyan bir mekanizma olarak da tanımlanmıştır⁸.

Cevap ve düzeltme hakkı, kişilik hakkı bir yayınlı ihlâl edilen kişiye, kendini aynı silahla savunma imkânı vermekte, yayını yapan kişilerle bireyler arasında eşitlik tesis etmeyi amaçlamaktadır⁹.

Nihayet bazı yazarlar da cevap ve düzeltme hakkını kişiliği koruyan kendine özgü (sui generis) bir yol olarak değerlendirirler¹⁰.

Kimi yazarlar cevap ve düzeltme kavramlarının farklı anlama geldiğini belirtmektedirler. Buna göre düzeltme, daha önce yapılmış yanlış bir yayındaki hataları göstermekten ibarettir. Hataları düzeltmek ise yayın kuruluşunun yetkisindedir. Öte yandan cevap, yanlış bir yayın sonucunda hakları ihlâl edilmiş bir kişiye, söz konusu yayında görüşlerini açıklamak üzere yer ayırmayı gerektirmektedir. Zaten bu yüzden, cevap hakkının, editoryal özgürlüğe müdahale niteliğinde olduğu ifade edilmektedir¹¹.

⁷ Blin/Chavanne/Drago/Boinet, Fasc. 60, s. 2.

⁸ Memorandum on the draft Council of Europe Recommendation on the right of reply in the new media environment by ARTICLE 19 Global Campaign for Free Expression, London 2003, s. 2, <http://www.article19.org/docimages/1656.doc> (10.5.2004).

⁹ Gölcüklü Feyyaz, Haberleşme Hukuku, Sevinç Matbaası, Ankara 1970, s. 132; Dönmezer, Basın ve Hukuku, s. 316.

¹⁰ Helvacı Serap, Türk ve İsviçre Hukuklarında Kişilik Hakkını Koruyucu Davalar, Beta Yayınevi, İstanbul 2001, s. 147; Serdar İlknur, Radyo ve Televizyon Yoluyla Kişilik Hakkının İhlâli ve Kişiliğin Korunması, Seçkin Yayınevi, Ankara 1999, s. 334.

¹¹ Memorandum, s. 5.

Cevap ve düzeltme arasında yapılan bir başka ayırım ise, düzeltme hakkının devlet daireleri, kamu kuruluşları ve tüzel kişiler tarafından kullanıldığı, dolayısıyla da gerçek kişilerin başvurduğu yolun cevap hakkı olduğu yönündedir¹². Öte yandan, 1961 Anayasası'nın 27. maddesinde de yer alan cevap ve düzeltme hakkı ile ilgili meclis görüşmelerinde, cevap ve düzeltme hakkının, iki ayrı hakkı içermediği hususu açıkça dile getirilmiştir¹³.

Bu görüşleri değerlendirdiğimizde, ilk olarak düzeltme hakkının sadece yayınlarda yapılan hataları göstermekten ibaret olduğu fikrine katılmadığımızı belirtmek isterim. Zira, gerek cevap gerek ise düzeltmenin amacı, kişilerin kendi görüş ve bakış açılarının, kitle iletişim araçlarında yayımlanmasını sağlamaktır. Yapılan hatanın düzeltilmesi, kitle iletişim araçlarının inisiyatifine bırakıldığında, hedeflenen amaca ulaşılması zorlaşacaktır. Öte yandan, Fransız düzenlemesinin dikkate alındığı ikinci görüşün de, en azından ülkemiz kanunları göz önüne alındığında, geçerli olmadığı açıktır. Konuyla ilgili ülkemizdeki hiçbir hukuki düzenlemeden, düzeltme hakkının kamu görevlilerine mahsus bir hak olduğu anlamını çıkarmak mümkün olmadığı gibi, birlikte düzenlenen iki kavramla ilgili bu şekilde bir ayırım yapılmasındaki mantığın da anlaşılması güçtür. Nitekim, Fransız düzenlemesi de, ilerideki bölümlerde göreceğimiz üzere, cevap ve düzeltme haklarını ayrı ayrı maddelerde ele almıştır.

Uygulamayı göz önüne aldığımız vakit ise, cevap ve düzeltme anlamında tekzip kavramının kullanıldığı dikkatimizi çekmektedir. "Tekzip" kelimesi Arapça kökenli olup, karşılığı "yalanlama"dır¹⁴.

¹² Dönmezer'in bu görüşü aslen Fransız Basın Kanunu'nda yer alan sistemdir. İleriki bölümlerde ayrıntısıyla göreceğimiz gibi, 1881 tarihli Basın Özgürlüğü Hakkında Kanun'un (Loi sur la liberté de presse) 13 ve 13-1. maddeleri cevap hakkını (droit de réponse) düzenlerken, 12. maddesi de düzeltme hakkına (droit de rectification) yer vermektedir (Dönmezer, Basın ve Hukuku, s. 315).

¹³ Gölcüklü, Haberleşme Hukuku, s. 134.

¹⁴ Türk Dil Kurumu Sözlüğü, <http://tdk.org.tr/tdksozluk/SOZBUL.ASP?KELIME=tekzip&GeriDon=0&EskiSoz=> (20.8.2004).

“Tekzip etmek” ise, “yalanlamak” veya “doğru olmadığını açıklamak” olarak tanımlanmıştır¹⁵. Dolayısıyla uygulamada da cevap ve düzeltme denildiğinde tek bir kavram anlaşılmaktadır. Ancak kelime anlamlarına bakıldığında, cevap ve düzeltme kavramlarının birbirlerinden ayrı hususları ifade ettiği de açıkça görülmektedir. Bir haberin gerçek olması ve fakat, öz ile biçim arasındaki dengeye dikkat edilmemesi sebebiyle şeref ve haysiyeti ihlâl etmesi her zaman mümkün olabilmektedir. Bunun gibi, hiçbir surette şeref ve haysiyete dokunmayan, ancak gerçeğe aykırı bir yayın da mevzuu bahis olabilir. Bu nedenle, cevap hakkının, kişilerin şeref ve haysiyetleri ihlâl edildiğinde, düzeltme hakkının ise gerçeğe aykırı yayım yapılması halinde söz konusu olması, fikrimizce daha doğru olacaktır.

Hangi yayınlara karşı cevap ve düzeltme hakkının kullanılabilmesine ilişkin ikili bir sistem öngörülmektedir. Buna göre, birinci sistemde sadece maddi olaylara karşı bu hak kullanılabilir. Daha ziyade Alman sistemi adı verilen bu sistemde, kişisel değerlendirmelere veya fikir açıklamalarına değil de maddi bir olay hakkında bilgi veren yayınlara karşı cevap ve düzeltmeye başvurulabilecektir. Bunun karşısında ise, Fransız sistemi olarak nitelendirebileceğimiz bir diğer sistem bulunmaktadır. Bu sistemde maddi olayların yanı sıra, görüş açıklamaları veya değerlendirmelerine karşı da cevap ve düzeltme hakkı söz konusu olmaktadır.

Bunun yanı sıra bir başka ayırım da yayınların içeriği ile ilgilidir. Buna göre birinci gruba giren düzenlemelerde, cevap ve düzeltme hakkına başvurabilmek için yapılan yayının kişilik hakkını ihlâl etmesi gerekmez. Diğer bir deyişle, yayında bir kişiden bahsedilmesi, o kişinin hakkı kullanabilmesine yeter. Öte yandan, cevap ve düzeltme hakkının söz konusu olabilmesi için

¹⁵ Türk Dil Kurumu Sözlüğü, <http://tdk.org.tr/tdksozluk/SOZBUL.ASP?Kelime=%20tekzip%20etmek> (20.8.2004).

kişilik hakkının ihlâl edilmesi şartını arayan düzenlemeler de vardır. Birinci gruba Fransız Basın Özgürlüğü Hakkında Kanun'u örnek gösterebiliriz. Türk ve İtalyan Basın Kanunları ise diğer gruba dahildir.

Ayrıca bir başka ayırım cevap ve düzeltme hakkının düzenlenme şekli ile ilgilidir. Bazı ülkeler cevap ve düzeltme hakkını özel yasal düzenlemelere konu ederken, diğer bazıları ise hususu kişilik hakkının korunmasına dair genel kurallar çerçevesinde ele almıştır. "İtalyan, Türk, İspanyol, Fransız Hukukları'nda, cevap ve düzeltme hakkı özel yasal düzenlemelere konu olmuştur. İsviçre hukukunda ise, cevap ve düzeltme hakkı, (...) Medeni Kanun'un 28. maddesi kapsamında görülmekte ve kişilik haklarına saldırganlığı saptanan yaptırım olarak cevap ve düzeltme gönderilmesi karara bağlanmaktadır"¹⁶.

B - Tarihçe

Kavram olarak cevap ve düzeltme hakkına ilk olarak 17. yüzyılın ilk yarısında rastlanmaktadır. O tarihlerde, makale, eleştiri, yalan veya doğru haberlere cevap vermek için gazeteler yayımlanmaktaydı. Bunun örneğini 1631 yılında Théophraste Renaudot tarafından çıkarılan *Gazette*'te görmekteyiz. Ancak bu uygulama daha ziyade pratik bir önem taşımaktaydı, zira herhangi bir kanunda cevap ve düzeltme hakkı henüz düzenlenmemişti¹⁷. Söz konusu hakkın kanunla düzenlenmesi için ilk girişim ise, 1789 Fransız Devrimi'nden on sene sonra, Puy-de-Dôme milletvekili Dulaure tarafından Beşyüzler Konseyi'nde yapılmıştır. söz konusu teklifte şöhretlerine saldırıda bulunan tüm vatandaşların cevaplarının zorunlu ve ücretsiz olarak

¹⁶ Erman/Özek, s. 183.

¹⁷ Nobre Freitas, Le droit de réponse et la nouvelle technique de l'information, Nouvelle Editions Latines, Paris 1973, s. 37-38.

gazetelerde yayımlanması öngörülüyordu¹⁸. Ancak bu talep 1822 tarihli Fransız Basın Kanunu'nun 11. maddesinde cevap hakkının düzenlenmesi ile gerçekleşmiştir¹⁹. Fakat yapılan düzenleme, Dulaure'un önerisinden farklı olarak, sadece şeref ve haysiyete saldırılarda veya gerçeğe aykırı yayınlarında değil, bir kişiden bahsedilen her türlü yayında bu hakkı tanımıştır²⁰.

Bu tarihten sonra çeşitli ülkeler cevap ve düzeltme hakkına kanunlarında yer vermeye başlamışlardır. Belçika (1831), İsviçre'de Tessin (1834), Schaffhausin (1837), Graubünden (1837) kantonları bu hususta örnek olarak gösterilebilir²¹. Almanya'nın cevap ve düzeltme hakkını tanınması ise 7 Mayıs 1874 tarihli Federal Basın Kanunu ile olmuş, ancak daha sonraları federe devletler kendi iç hukuklarında hakkı ayrıca düzenleme yoluna gitmiştir²². Diğer bazı ülkeler ise hakkı hukuk düzenlerine daha geç dahil etmişlerdir. Bunlara örnek olarak Norveç (1902), Meksika (1917) ve İsviçre'nin Waudt kantonu (1941) gösterilebilir.

Türkiye'de ise cevap ve düzeltme hakkı ilk olarak Fuat Paşa'nın Fransız düzenlemesini ithal etmesi suretiyle meydana getirilen 1864 tarihli Matbuat Nizamnamesi²³ ile ihdas edilmiştir. Nizamname'nin 8 ve 12. maddeleri cevap ve düzeltme hakkı düzenlenmiştir²⁴. Bundan 13 sene sonra oluşturulan Matbuat

¹⁸ Blin/Chavanne/Drago/Boinet, Fasc. 60, s. 2.

¹⁹ Pinto Roger, La liberté d'opinion et d'information, Edition Domat-Montchrestien, Paris 1934, s. 164; Blin/Chavanne/Drago/Boinet, Fasc. 60, s. 2; İçel Kayıhan, Kitle Haberleşme Hukuku, Beta Yayınevi, 5. Bası, İstanbul 2001, s. 174; Coşkun Attila, Cevap Hakkı, Legal Yayınları, İstanbul 2002, s. 14.

²⁰ Blin/Chavanne/Drago/Boinet, Fasc. 60, s. 2.

²¹ Coşkun, s. 15.

²² Coşkun, s. 15.

²³ Topuz Hıfzı, II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi, Remzi Kitabevi, İstanbul 2003, s. 44.

²⁴ Dönmezer, Basın ve Hukuku, s. 320.

Kanunu²⁵'nun ise 18. maddesi cevap ve düzeltme hakkı ile ilgilidir²⁶. Bir diğer düzenleme, 1909 tarihli Matbuat Kanunu²⁷'nin 21. maddesidir. Bu maddede cevap hakkı sadece aleyhte yazılmış makalelere karşı cevap ve düzeltme hakkı tanırken, 1913 yılında söz konusu hüküm değiştirilmiş ve hakkın kapsamı genişletilmiştir²⁸. Şimdiki Basın Kanunu'ndan önceki son kanun ise 1931 tarihli Kanun²⁹'dur. Söz konusu Kanun'un da özgürlükçü olduğu söylenemez. Yalan haberleri önleyici tedbirlerin alınması adına, cevap ve düzeltme hakkı mutlak ve geniş ölçüde kabul edilmiştir³⁰.

C – Hukuki Nitelik

Bir kısım yazarlar cevap ve düzeltme hakkını BK m. 49 anlamında tazminat türü sayarken, diğer bir kısım yazarlar ise durdurma davasının özel bir şekli olarak nitelendirirler³¹. Ancak

²⁵ 1877'te Mithat Paşa'nın sadrazamlığında oluşturulan bir komisyon tarafından bir Basın Kanunu tasarısı oluşturuldu ve Meclis'e getirilen tasarı kabul edilip o zamanın padişahı Abdülhamit'e sunuldu. Ancak Padişah kanunu onaylamadı (Topuz, s. 53).

²⁶ Dönmezer, Basın ve Hukuku, s. 320.

²⁷ 31 Mart Olayı'ndan kısa bir süre sonra, 28 Nisan 1909'da hazırlanan Matbuat Kanunu tasarısı, 14 Temmuz 1909'da Meclis-i Mebusan tarafından kabul edildi ve 18 Temmuz'da Meclis-i Ayan'dan da geçerek kanunlaştı. 1881 tarihli Fransız Kanunu'ndan aktarılan ve basın özgürlüğünü kısıtlayıcı bu Kanun 1931'e kadar yürürlükte kalmıştır (Topuz, s. 85).

²⁸ Dönmezer, Basın ve Hukuku, s. 320.

²⁹ 1931 Kanunu birkaç kez değişikliğe uğramıştır. Bunlardan 14 Mayıs 1932, 4 Haziran 1932, 8 Haziran 1933 ve 23 Haziran 1934 değişiklikleri ufak sayılabilecekken, 27 Haziran 1938 ve 1 Haziran 1946'da yapılan değişiklikler önemlidir (Topuz, s. 159).

³⁰ Dönmezer, Basın ve Hukuku, s. 320.

³¹ Dural Mustafa/Öğüz Tufan, Türk Özel Hukuku Kişiler Hukuku, c. II, Filiz Kitabevi, 6. Bası, İstanbul 2002, s. 153; Kılıçoğlu da kitabında "Durdurma Davası" başlığı altında cevap ve düzeltme hakkından bahsederken, süreli yayınlar açısından durdurma davasına başvurmada hukuki yararın bulunmadığını, zira cevap ve düzeltme hakkının daha pratik ve daha süratli olduğunu belirtmiştir. Bununla beraber, yazar, kişiliği ihlâl eden yayının süreli olmayan yayınlarda yer alması durumunda, yayını yapanı düzeltici bir açıklamada bulunmaya veya yayını yalanlamaya mahkum etmeye ilişkin bir durdurma davası açılmasında hukuki yarar olduğu kanaatinde (Kılıçoğlu Ahmet, Şeref Haysiyet ve Özel Yaşama Basın Yoluyla Saldırlardan Hukuksal

bu görüşe karşı, cevap ve düzeltme hakkının, haksız fiil karakteri olmadığı, hakkın kullanılabilmesi için yayında kişiden bahsedilmesi yeterli görüldüğü belirtilmiş, durdurma davasında da hukuka aykırılığın bir dava şartı olması sebebiyle, cevap ve düzeltme hakkının durdurma davası olarak kabul edilemeyeceği söylenmiştir. Bunun yanı sıra durdurma davasında yargıç tarafından verilen bir karar söz konusu olduğu halde, cevap ve düzeltme hakkında, hakkı kullanan kişinin kendi ifadesinin yayımlanması gerekmektedir³².

Cevap ve düzeltme hakkının kullanılabilmesi için muhakkak bir haksız fiil olması gerekmediği belirtilmektedir. İşte bu yüzden cevap ve düzeltme hakkını tazminat hukuku kapsamında değerlendirmek de yanlış olacaktır.

Bununla beraber Dönmezer cevap ve düzeltme hakkının meşru müdafaa hakkı olduğunu belirtmiştir³³. Aksi fikirde olanlar ise, meşru müdafaaadan yararlanabilmek için kanunda suç olarak belirtilen bir fiilin gerektiğini, cevap ve düzeltme hakkının kullanılması için ise böyle bir zorunluluk olmadığını belirtmektedirler³⁴. Dönmezer de cevap ve düzeltme hakkı ile meşru müdafaa arasındaki ilişki ile ilgili açıklamasının yapmasının hemen akabinde cevabı tahrik eden yazıda bir saldırı niteliği olmasa da cevap hakkının var olduğunu söylemektedir³⁵. Ayrıca, yine aksi görüşte olanların diğer bir gerekçesi ise, meşru müdafaaadan yararlanabilmek için gereken şartlardan birisinin “savunmada zorunluluk bulunması” şartı olmasına karşın, basın

Sorumluluk, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Çağ Matbaası, Ankara 1982, s. 211-212).

³² Serdar, s. 333-334.

³³ Dönmezer, Basın ve Hukuku, s. 317.

³⁴ Danışman Ahmet, Cevap ve Düzeltme Hakkı, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Coşkun Üçok'a Armağan, c. 2, Ocak-Haziran 1989, S. 2, s. 110.

³⁵ Dönmezer, Basın ve Hukuku, s. 317; Blin/Chavanne/Drago/Boinet, Fasc. 60, s. 3.

tarafından saldırıya uğrayan kişinin hakkını her zaman mahkeme huzurunda, gerek hakaret davası gerekse hukuk davası açmak suretiyle arayabilmesinin mümkün olduğudur³⁶.

Kanaatimizce cevap ve düzeltme hakkı, kişilik hakkını koruyan, bununla beraber vatandaşların da kitle iletişim araçlarını kullanarak düşüncelerini açıklamaları yoluyla toplumda doğru bilgi akışını sağlayan ve bilgilenme özgürlüğünü teminat altına alan bir haktır.

D – Kitle İletişim Özgürlüğü ile İlişkisi

1 – Kitle İletişim Özgürlüğü Kavramı

Kitle iletişim özgürlüğünün temelinde düşünce ve düşünceyi açıklamak özgürlüğü yatmakta olduğundan, öncelikle bu husus üzerinde durmak isteriz. Buna göre, düşünce ve düşünceyi açıklamak özgürlüğü, “her kişinin istediği gibi düşünebilmesi ve düşüncesini açıklamak veya açıklamamak özgürlüğüne sahip olması demektir”³⁷. Esasında düşünce özgürlüğünü, düşünceyi açıklamak veya ifade etmek özgürlüğünden ayrı düşünmek mümkün değildir, hatta düşünce özgürlüğü denildiği zaman esas akla gelmesi gereken düşünceyi açıklamak yani ifade özgürlüğüdür³⁸. Her ne kadar “düşünce özgürlüğü” kavramı mevcutsa da, bazı yazarlar burada asıl anlatılmak istenenin kişilerin düşüncelerini açıklamaları, düşüncelerini dış dünyaya aktarmaları özgürlüğü ve bu düşüncelerin etrafında toplanmanın sağlanması hakkı olduğu fikrindedirler³⁹. Zira, düşünce, esas itibariyle kişinin iç dünyasında kalan bir husus olduğundan,

³⁶ Blin/Chavanne/Drago/Boinet, Fasc. 60, s. 3, dn. 2.

³⁷ Dönmezer, Basın ve Hükuku, s. 26.

³⁸ Barrelet Denis, Droit de la communication, Stæmpfli Editions, Berne 1998, s. 4.

³⁹ Özek, Basın, s. 28; Kaboğlu İbrahim, Özgürlükler Hukuku, AFA, İstanbul 1994, s. 187.

kural olarak dışa vurulan toplumsal davranışları konu edinen hukukun ilgi alanına girmez⁴⁰. Diğer bir deyişle, kişilerin düşüncelerinden kendileri bunu açığa vurmadıkları sürece haberdar olamayacağımızdan, haklarında hukuki bir değerlendirme yapmak da mümkün olmayacaktır. Sadece insan zihninde kalan ve başkalarına aksettirilmeyen, ifade edilmeyen düşünceler konu olduğu vakit herhangi bir koruma veya sınırlamadan bahsedilemez⁴¹. Bu kavramın dışında, fikirleri sözle ifade etmek ve tartışmak özgürlüğü anlamına gelecek şekilde söz özgürlüğü kavramı da kullanılmaktadır⁴². Ancak mevzuu Amerikan Anayasası'nın ek 1. maddesi açısından inceleyen kimi Amerikalı yazarlar, kitle iletişim özgürlüğü olmasa bile, basın özgürlüğü ile söz özgürlüğü arasına bir sınır çekmişlerdir. Bahsi geçen yazarlar ne basın özgürlüğü ile söz özgürlüğünün eşit olduğu ne de basın özgürlüğünün söz özgürlüğünden türediği yönündeki görüşlere katılmadıklarını beyan etmişlerdir⁴³. Buna göre, söz özgürlüğü kavram olarak basın özgürlüğüne nazaran daha sonra, ek 1. maddeyle birlikte ortaya çıktığı ve de söz özgürlüğünün bir yandan basın özgürlüğünün, diğer yandan ise din özgürlüğünün (dini mevzularda serbestçe söz söyleyebilme) uzantısı olduğuna dair bir görüş de mevcuttur⁴⁴.

Kitle iletişim özgürlüğü ile ilgili açıklamalarımıza geçmeden önce belirtmek istediğimiz bir diğer nokta, Anayasa açısından durumun nasıl olduğudur. Şöyle ki, AY m. 25 “düşünce ve kanaat hürriyeti”, m. 26 ise “düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti” başlıklarını taşımaktadır. Öte yandan AY m. 28 basın özgürlüğü

⁴⁰ Kaboğlu, s. 187.

⁴¹ Özek, Basın, s.28.

⁴² Dönmezer, Basın Hukuku, İstanbul 1968, s. 15.

⁴³ Anderson David A., “The Origins of the Press Clause”, 30 U.C.L.A. Rev. 455, 1983 in Franklin Marc A./Anderson David A., Mass Media Law Cases and Materials, The Foundation Press, Inc., 4. Bası, New York 1990, s. 9.

⁴⁴ Anderson, s. 9.

ile ilgilidir. Bütün bu özgürlüklerin ortak noktası ise temel hak ve hürriyetlerden olmalarıdır. Bir başka husus, 28. maddeyi 26. maddeyle birlikte değerlendirmenin gerekliliğidir. Zira 28. maddeye bakıldığında, Anayasa koyucunun “basın hürdür, sansür edilemez” ibaresini koymakla yetindiği görülmektedir. Ancak, basının hür olmasının ne anlama geldiği veya hürriyetin hangi sınırlar içinde mevcut olduğu ancak 26. madde yardımıyla açıklanabilir.

Kitle iletişim özgürlüğü, kişilerin düşüncelerini açıklamalarında araç olan özgürlüklerden biridir⁴⁵. Bu nitelikteki diğer özgürlüklerden olarak, toplanma, örgütlenme özgürlüklerin de sayabiliriz. Nasıl ki düşünce ve ifade özgürlüğüne diğer başka özgürlükler aracılık yapıyorsa, bunun gibi birçok özgürlük de düşünce ve ifade özgürlüğü tarafından belirlenir. Düşünce özgürlüğünün “eksen” niteliğinde olması anlamına gelen bu yaklaşım neticesinde, söz konusu özgürlüğü ilgilendiren hukuksal rejimden, öteki özgürlükler de etkilenir. Bu nedendir ki, çoğulculuğun ve demokratik rejimin önkoşulu düşünce özgürlüğü kabul edilmektedir⁴⁶.

Kitle iletişim özgürlüğünün nasıl sağlanacağı hususunda çeşitli görüşler mevcuttur. Buna göre, Devlet’in, özgürlüğün kullanılması karşısında olumsuz tutum takınması gerektiği hususunda tartışma yoktur. Zira insanın kişiliğine bağlı temel hak ve özgürlüklere Devlet tarafından dokunulamayacağı demokrasinin olmazsa olmaz ilkelerinden biri ve hatta en önemlisidir⁴⁷. Yukarıdaki açıklamamızda da kitle iletişim özgürlüğünün temelinde düşünce ve kanaatleri açıklama özgürlüğünün yattığını belirtmiş olmamız ve de söz konusu

⁴⁵ Dönmezer, Basın ve Hukuku, s. 19.

⁴⁶ Kaboğlu, s. 189.

⁴⁷ Akın İlhan/Akad Mehmet, “Temel Hak ve Özgürlükler”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi 50. Yıl Armağanı, İstanbul 1973, s. 24.

özgürlüklerin temel hak ve özgürlüklerden kabul edilmesi, bu dokunulmazlığın daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Herkesin kişiliğine bağlı dokunulmaz temel hak ve özgürlüklere bağlı olduğu prensibi Anayasa'nın 12. maddesinde yer almaktadır. Bu sayede kişiler kitle iletişim araçlarını kullanmak suretiyle, düşüncelerini herhangi bir engelle karşılaşmadan, serbestçe açıklayabilme olanağını haiz olacaklardır. Fakat bu yeterli değildir. Anayasa'nın 5. maddesinde Devlet'in temel amaç ve görevleri arasında, "kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmak" yer almaktadır. Yine Anayasa'nın 28. maddesi hükmü gereğince Devlet'in basın ve haber alma özgürlüğünü sağlayacak tedbirleri alacağı ifade edilmiştir⁴⁸. Bununla beraber 29. maddenin son fıkrası, süreli yayınların Devlet'in ve diğer kamu tüzel kişilerinin veya bunlara bağlı kurumların araç ve imkânlarından yararlanacaklarından bahsetmiştir⁴⁹. Söz konusu hükümler uyarınca, Devlet'in bir yandan özgürlük karşısında hareketsiz kalmasının yanı sıra, öte yanda bir takım davranışlarda bulunmasının gerekliliği anlaşılmaktadır. Diğer bir deyişle "Devlet tarafından bazı tedbirlerin alınması, bazı imkân ve vasıtaların temin olunması gereklidir"⁵⁰. Devlet bu gibi durumlarda artık pasif tutumunu bir kenara bırakacaktır⁵¹. Fikir ve düşünceleri açıklama hürriyetinin "sosyal hak" olarak nitelendirilmesinin sebebi budur. Devletin bu tür önlemler almasının veya harekete geçmesinin en büyük nedeni ise ekonomik şartlardaki değişmeler ve özellikle kitle iletişim araçlarına sahip olmadaki veya bu tür

⁴⁸ Gölcüklü, Haberleşme Hukuku, s. 25-26.

⁴⁹ İçel, Kitle Haberleşme, s. 54.

⁵⁰ Dönmezer, Basın ve Hukuku, s. 79.

⁵¹ Akın/Akad, s. 24.

araçları işletmedeki mali zorluklardır⁵². Dolayısıyla Devlet, düşünce açıklamayı dolaylı da olsa engelleme anlamına gelecek teknik, mali, ekonomik ve yasal engelleri ortadan kaldırmanın yanı sıra, -Anayasa'nın 31. maddesinde de belirtildiği gibi- kendi elinde bulundurduğu imkânları en geniş ölçüde kitle iletişimine sunmak durumundadır⁵³.

2 - Kitle İletişim Özgürlüğünün Kapsamı, Sınırları ve Cevap ve Düzeltme Hakkı ile İlişkisi

Kitle iletişim özgürlüğü kavramını daha iyi anlayabilmek için bu özgürlüğün kapsamını bilmek gerekmektedir. Diğer bir deyişle söz konusu özgürlüğün nelerden oluştuğunu, yani unsurlarını belirlemek kavramın ne anlam ifade ettiğini tespit etmede bize yardımcı olacaktır.

Buna göre, kitle iletişim özgürlüğünü haberlere ulaşmak; haberleri yorumlamak ve eleştiri yapabilmek; haberleri yayabilmek haklarının bir birleşimi olarak tanımlayabileceğimiz görüşün⁵⁴ yanı sıra, aynı özgürlüğün haber vermek, eleştiri ve inceleme ve de yaratma haklarından meydana geldiği hususu da ayrıca konu edilmiştir⁵⁵. Görüldüğü üzere her iki görüşün de ortak yönü haberlere ulaşım onlarla ilgili gerekli görülen inceleme ve yorumları diğer şahıslara aktarmaktır. Öte yandan ikinci görüş bir başka hususu, yani yaratma hakkını da saymıştır. 5187 sayılı Basın Kanunu'nun 3. maddesinde de basın özgürlüğünün içeriği ile ilgili bilgi verilmiştir. Buna göre, basın özgürlüğü, "bilgi edinme, yayma, eleştirme, yorumlama ve eser yaratma haklarını içerir". Diğer kitle iletişim araçlarına ilişkin düzenlemelerde,

⁵² Dönmezer, Basın ve Hukuku, s. 80-81.

⁵³ Özek, Basın, s. 34.

⁵⁴ Dönmezer, Basın ve Hukuku, s. 94 vd.; İçel, Kitle Haberleşme, s. 35 vd.

⁵⁵ Özek, Basın, s. 34 vd.

özgürlüğün içeriğine dair açıklama yapılmadığından, söz konusu ifade bunlar açısından da geçerli sayılabilir.

Görüldüğü üzere, kitle iletişim özgürlüğü denildiğinde sadece habercilerin habere ulaşma, haberleri yayma hakkının anlaşılması gerekir. Halbuki kitle iletişim özgürlüğü uzun süre haberi veren kişinin özgürlüğü olarak kabul edilmiş ve bu yüzden de sadece sansürün yasaklanması ve de haberlerin araştırılması imkanlarının sağlanması ile yetinilmiştir⁵⁶. Diğer bir deyişle, haber verenin hakları gözetilirken, haber alan göz önünde tutulmamıştır. Ancak daha sonraları, kitle iletişim özgürlüğünün öteki yüzü keşfedilmiş ve halkın haber alma, bilgilenme, gerçekleri öğrenme hakkının da dikkate alınması gerektiği ifade edilmeye başlanmıştır⁵⁷. Dolayısıyla kamusal bir hak ortaya çıkmıştır⁵⁸.

Haber verme hakkının kullanılmasındaki amaç kamuyu bilgilendirmek, toplumda doğru haber dolaşımını sağlamak ve tabii bir de bu yolla belli ölçüde kamuoyu yaratmaktır⁵⁹. Bu bir hak olduğu kadar kamusal bir görevdir de. Bu nedenle, haber vermek hakkı hukuka uygunluk sebebi sayılmaktadır⁶⁰. Zira, kimi yazarlar, hukuka uygunluk sebeplerinden birini oluşturan “hakkın kullanılması” kavramının içinde, gazetecilerin haber verme hak ve görevlerini ele almışlardır⁶¹.

⁵⁶ Erman Sahir, “Türkiye’de Kitle İletişim Özgürlüğü”, Prof. Dr. Sahir Erman’a Armağan, İstanbul 1999, s. 15.

⁵⁷ “Haber verme fonksiyonu, gazetecinin, sırf gazete çıkarma özgürlüğünün bir ülkede tanınmış olmasından doğan sübjektif bir hakkı olduğu kadar, kamunun da olayları öğrenmek ve kendince değerlendirmek hususunda kamusal nitelikte bir ‘haber alma’ hakkını da ifade eder ve bu hak, gazetecinin haber verebilmesini mümkün kılar” (Dönmezer Sulhi/Erman Sahir, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, Beta Yayınları, c. II, 11. Bası, İstanbul 1997, s. 43).

⁵⁸ Özek Çetin, Basın Özgürlüğünden Bilgilenme Hakkına, Alfa, İstanbul 1999, s. 223.

⁵⁹ İçel, Kitle Haberleşme, s. 101-102.

⁶⁰ Özek, Bilgilenme, s. 198.

⁶¹ Dönmezer/Erman, c. II, s. 42 vd.; İçel Kayıhan/Sokullu-Akıncı Fusun/Özgenç İzzet/Sözür Adem/Mahmutoğlu Fatih S./Ünver Yener, Suç

Haber verme hakkının hukuka uygunluk sebebi sayılmasının şartı, kamuoyuna aktarılan olayların haber niteliğini haiz olmasıdır. Bunun için ise, “olayın gerçek olması, güncel bulunması, açıklanmasında kamu yararının mevcut olması, bu olayın bilinmesinin kamununun ilgisini çekmesi gerekir”⁶².

Haberin gerçek olmasını incelerken birkaç husus üzerinde durmak gereklidir. Belirtmek gerekir ki, gerçeğe aykırı açıklama, gazetecinin kusuru olmaması halinde, yayımı hukuka aykırı hale getirmez⁶³. Buna göre, bir haberin gerçek olarak kabul edilmesi için görünürdeki, yani haberin yapılış zamanındaki gerçeğe uygun olması gerekli ve yeterlidir. Bir diğer husus ise, gazetecilerin araştırma yükümlülükleri ile ilgilidir. Daha önce, gazetecilere haberleri araştırabilmeleri için imkan tanınması gerektiğinden bahsetmiştik. Ancak gazetecilerin yapacağı araştırmalarda da, kendisinden bir hâkim veya savcıdan beklenen titizliğin beklenemeyeceği açıktır. Bunun bir sonucu olarak, örneğin devlet görevlilerinin kendilerine verdikleri bilgilere güvenerek haber yapan gazetecilerin, bu haberlerin gerçeğe aykırı olmasından ötürü sorumlu tutulmaları mümkün olmaz. Zira, bir gazeteci, bu tür bir kaynaktan aldığı istihbarat üzerine daha fazla bir araştırma yapmak durumunda değildir. Gazetecilerin ellerindeki araştırma olanaklarının sınırlı olduğunun kabul edilmesi ve buna göre değerlendirme yapılması lazım gelmektedir⁶⁴.

Teorisi, Beta Yayınevi, 2. Bası, İstanbul 2000, s. 170 vd.; Demirbaş Timur, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Seçkin Yayınları, Ankara 2002, s. 236.

⁶² Erman Sahir, Hakaret ve Sövme Suçları, 2. Baskı, İstanbul 1989, s. 154; Özek, Bilgilenme, s. 252-253; Yrg. HGK, 11.6.2003 t., 2003/4-423 E., 2003/404 K. (Yayımlanmamıştır); Yrg. CGK, 24.2.1998 t., 1998/4-386 E., 1998/52 K. (zikreden Kaban Mater/Aşaner Halim/Güven Özcan/Yalvaç Gürsel, Yargıtay Ceza Genel Kurulu Kararları (Eylül 1996-Temmuz 2001), Adalet Yayınevi, Ankara 2001, s. 572.

⁶³ Özek, Bilgilenme, s. 199.

⁶⁴ Erman, Hakaret ve Sövme, s.154-160; Özek, Basın, s. 165-166; Yrg. 4. HD, 11.10.2002 t., 2001/8461 E., 2001/9394 K. (Yayımlanmamıştır).

Kamunun aldığı bir haberin gerçek olması kadar, güncel olması da önemlidir. Zira, bir haber ne kadar kısa sürede verilirse, yani ne kadar taze olursa, o kadar kamunun menfaatine olur⁶⁵. Aynı şekilde, aradan zaman geçip de unutulmuş bir olayın tekrar gündeme getirilmesi halinde, yayının objektif olduğu da iddia edilemeyecektir⁶⁶.

Haber verme hakkından söz ettiğimiz vakit bunun haber alma hakkını da beraberinde getirdiğini belirtmiştik. Buna gerekçe olarak da, gazetecinin düşüncelerini açıklama hakkı ve özgürlüğü olduğu kadar, kamunun da doğru bilgilendirme, gerçekleri öğrenme hakkı olduğunu göstermiştik. Diğer bir deyişle, bir olay açıklamasının haber sayılabilmesi için, onun öğrenilmesinde kamu yararının olması gereklidir. Bunun yanı sıra, “yayının kamunun ilgisini çekecek nitelikte bulunması zorunluluğu söz konusudur”⁶⁷. Ancak, tek başına ilgi yeterli değildir. Bu ilginin haklı olması ve karşılanmasının hukuka uygun olması lazımdır⁶⁸.

En nihayetinde, haber verme hakkı ile yayım fiili arasında nedensellik bağı olmalıdır⁶⁹. Bunun anlamı, gazeteci haber verme fiili gerektirmediği halde tahkir edici ifadeler kullanırsa, artık haber verme hakkından bahsetmek mümkün olmayacaktır. Habere konu olan “olayların derinliği ve çarpıcılığı, anlatımda kullanılacak dili, ifadeyi de beraberinde getirir. Basın özgürlüğü kapsamındaki hakların kullanılışı, olayı kamuoyuna iletme ve bu yolla toplumun bilgilendirilmesini, kamuoyunun yaratılmasını ve onun denetleme olanağını sağlamak için zaman zaman sert bir biçimde de kullanılma görüntüsü verebilir”⁷⁰.

⁶⁵ Erman, Hakaret ve Sövme, s. 160.

⁶⁶ Özek, Basın, s. 164.

⁶⁷ Özek, Basın, s. 163.

⁶⁸ Özek, Basın, s. 163-164.

⁶⁹ Özek, Basın, s. 167.

⁷⁰ Yrg. 4. HD, 16.10.1998 t., 1998/4388 E., 1998/7802 K. (Yayımlanmamıştır).

Bunların yanı sıra, haber verme hakkının bir türü sayılabilecek eleştiri hakkını da unutmamak gerekir. Bu hakkın haber verme hakkından ayrıldığı nokta ise, eleştiri yaparken sadece olayın açıklanmayıp, olayda bahsedilen kişilerle ilgili de yorum yapılmasıdır⁷¹. Burada önemli olan husus, eleştiri hakkının sınırlarıdır. Her eleştirinin az çok sert olması doğaldır. Bu sertlik, eleştiriye maruz kalan kişilerin toplum içindeki konumları ile doğrudan alakalıdır. Zira, bir kişinin toplum için arz ettiği önem, onun tutum ve davranışlarının da o derece eleştirilebilir olmasını gerektirir. Bu hususa ilişkin en sık karşılaşılan durum, siyasetçilerin eleştirilmesidir. Nitekim AİHM, Lingens/Avusturya Kararı'nda, Avusturya Şansölyesi'nin davranışlarının "ahlâksızca", "yüz kızartıcı" ve "en adi türden oportünizm" olarak yorumlanmasının eleştiri hakkının sınırları dahilinde olduğuna hükmetmiştir⁷².

Kitle iletişim özgürlüğünün sınırlarının aşıldığı vakittir ki artık fiilin hukuka uygunluğundan bahsedilemeyecektir. İşte bu nedenle kitle iletişim özgürlüğünün sınırlarını belirlenmesinde fayda vardır. Doktrine genel olarak baktığımızda, kitle iletişim özgürlüğünün sınırları hakkında birbirine benzer açıklamalar yapıldığını görürüz. Bu hususta en önemli referans elbette AİHS'nin 10. maddesinin 2. fıkrasındaki sınırlamalardır. Bu sınırlamalar, ulusal güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya kamu emniyetinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlâkın, başkalarının şöhret ve haklarının korunması veya yargı gücünün otorite ve tarafsızlığının sağlanması amacıyla getirilmiştir. Benzer sınırlamaları AY'nın 26. maddesinin 2. fıkrasında da görebiliriz⁷³.

⁷¹ Erman, Hakaret ve Sövme, s. 170.

⁷² Macovei Monica, "İfade Özgürlüğü", İnsan Hakları El Kitabı, No. 2, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Genel Müdürlüğü, Kasım 2001, s. 12.

⁷³ **AY m. 26/2:**

Söz konusu sınırlamalar kitle iletişim özgürlüğünün kötüye kullanılmasını engellemeye yöneliktir.

Biz söz konusu sınırlamalardan, konumuz gereği, “başkalarının şöhret ve haklarının korunması”nı ele alacağız. Başkalarının şöhret ve haklarının korunmasının hem özel hukuk hem de ceza hukuku kurallarına göre yerine getirildiği görülmektedir. Esasında, bir fiilin hukuka aykırı olması durumunda, bu hukuka aykırılığın hiçbir hukuk düzeni tarafından korunmayacağı konusunda şüphe yoktur. Ancak, özel hukuk ile ceza hukukunun özelliklerini de dikkate almak gereklidir.

Özel hukukta, hukuka uygunluk sebeplerinin aşılması sonucunda kişilik hakkının ihlâli söz konusu olmaktadır. “Tüm demokratik anayasalarda ve uygulamalarda, ‘haber vermek görevi’nin ve ‘bilgi edinmek hakkı’nın sınırlandırılmasını haklı gösterecek, belirli sayıdaki nedenlerden biri olarak ‘kişilik haklarının korunması’ kabul edilmiştir⁷⁴. Kişilik hakkı kavramı, özel hukuka ait bir kavramdır. Bu nedenle çalışmamızın bu kısmında, özel hukukla ilgili doktrine kısaca değinmek yararlı olacaktır.

Buna göre kişilik hakkı, “kişinin toplum içindeki saygınlığını ve kişiliğini serbestçe geliştirmesini temin eden varlıkların tümü üzerindeki hakkı”⁷⁵, “kişisel varlıklar üzerinde söz konusu olan

“(Değişik: 3.10.2001 t., 4709 sayılı Kanun, m. 9) Bu hürriyetlerin kullanılması, millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği, Cumhuriyetin temel nitelikleri ve Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün korunması, suçların önlenmesi, suçluların cezalandırılması, Devlet sırrı olarak usulünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması, başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının yahut kanunun öngördüğü meslek sırlarının korunması veya yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi amaçlarıyla sınırlanabilir”.

⁷⁴ Özek, Bilgilenme, s. 243.

⁷⁵ Dural Mustafa, Türk Medeni Hukukunda Gerçek Kişiler, Filiz Kitabevi, 1995, s.97; Dural/Öğüz, s. 92.

şahsa bağlı mutlak bir hak"⁷⁶, "kişinin toplumda mevcut olabilmesi, bir yer edinebilmesi ve bunu devam ettirebilmesi ile, toplumdaki diğer kişilerden ayırt edilmesini sağlayacak, yani ferdileşebilmesi için gerekli olan tüm değer ve varlıklar üzerindeki hak"⁷⁷, "kişiliği oluşturan değerlerin tümü üzerindeki hak"⁷⁸, "kişinin kişilik değerleri üzerinde kişi olmak sıfatıyla sahip bulunduğu, kişiliğine bağlı vazgeçilmez, devredilmez bir hak"⁷⁹ olarak tanımlanmıştır.

Öte yandan, ceza hukuku söz konusu olduğunda, genel bir kişilik hakkından bahsetmek mümkün olmamaktadır. Bilindiği üzere, ceza hukukunda bir fiilin hukuka aykırı sayılabilmesi, kanunilik ilkesi gereğince, o fiilin kanunda belirtilen suç tiplerinden biri olmasıyla mümkündür⁸⁰. Bu nedenle, haber verme hakkının sınırlarının aşılması halinde, kişinin bundan sorumlu olması, ancak ortaya çıkan hukuka aykırılığın kanunda suç olarak düzenlenmiş olması halinde söz konusu olacaktır.

Hal böyle olunca, hukuka aykırı fiillere karşı başkalarının şöhreti ve haklarının korunması için çeşitli hukuki yollar söz konusu olmuştur. Bunlar, yine önceki paragraflarda değinildiği üzere, özel hukuk veya ceza hukuku kuralları çerçevesinde gerçekleşmektedir. Çalışmamızın konusu olan cevap ve düzeltme hakkı da bu yollardan biridir. Diğer bir deyişle, cevap ve düzeltme hakkı, kişilik hakkının kitle iletişim araçlarıyla ihlâl edilmesi sonucu başvurulacak yollardan biridir.

⁷⁶ Kılıçoğlu, s. 4.

⁷⁷ Serdar, s. 27.

⁷⁸ Helvacı, s. 41.

⁷⁹ Aydın Sevil, Radyo ve Televizyon Yoluyla Kişilik Haklarının İhlâli ve Hukuksal Korunma, Adil Yayınevi, Ankara 1998, s. 12.

⁸⁰ Özek, Basın, s. 225 vd.

II – KARŞILAŞTIRMALI HUKUKTA CEVAP VE DÜZELTME HAKKI

A – Uluslararası Hukukta

1 – BM Belgelerinde

a- İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde doğrudan doğruya cevap ve düzeltme hakkını ele alan bir hüküm mevcut değildir. Ancak, önceki açıklamalarımızda sık sık değindiğimiz cevap ve düzeltme hakkının ifade özgürlüğüyle yakın ilgisi nedeniyle, Bildirge'nin ifade özgürlüğünü düzenleyen 19. maddesini⁸¹ belirtmek yararlı olacaktır.

Bilindiği üzere cevap ve düzeltme hakkının işlevlerinden biri de, toplumun bütün kesimlerinin ifade özgürlüğünden yararlanmasını sağlamaktır. Bunu, kitle iletişim araçlarını, meslekten olmayan sade vatandaşların kullanımına açmak suretiyle yapar. Kabaca kendi hakkında yayın yapılan kişilerin, görüşlerini aynı aracı kullanarak diğerlerine aktarmalarının bir yolu olan cevap ve düzeltme hakkı, bu anlamda toplumda tam ve düzgün haber akışını sağlar.

Ancak, hakkın kullanımında bazı sınırlar olması, hak ve özgürlüklerin tabiatı icabıdır. Cevap ve düzeltme hakkına verilen

⁸¹ “Herkesin görüş ve anlatım özgürlüğüne hakkı vardır. Bu hak, karışmasız görüş edinme ve herhangi bir yoldan ve hangi bir ülkede olursa olsun bilgi ve düşünceleri arama, alma ve yayma özgürlüğünü içerir” (zikreden Erman/Özek, s. 330).

önemin orantısız bir şekilde artması, ifade özgürlüğünün yararına değil zararına olacaktır. Bu husus yine Bildirge'nin 19. maddesindeki "karışmasız görüş edinme" ilkesinin ortadan kalkmasına sebep olur kanaatindeyiz. Zira, cevap ve düzeltme hakkının kullanılmasında, genellikle hâkim kararlarıyla yayımlatma hususu gündeme gelmektedir. Bu tür yayınlar da, bir anlamda kitle iletişim araçlarının haber verme özgürlüklerine, dolayısıyla da toplumun haber alma özgürlüğüne müdahale niteliğindedir.

Görüldüğü gibi, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 19. maddesini cevap ve düzeltme hakkı açısından değerlendirirken, konuya iki değişik yönden de yaklaşmak mümkün olmaktadır.

b- BM Uluslararası Düzeltme Hakkı Sözleşmesi

Uluslararası Düzeltme Hakkı Sözleşmesi⁸², Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu'nun 630 (VII) sayılı kararıyla onaylanarak, 16 Aralık 1952 tarihinde kabul edilmiş ve imzaya açılmıştır. Sözleşme 24 Ağustos 1962'de yürürlüğe girmiştir. Sözleşme'yi imzalayan 12, Sözleşme'ye taraf olan 15 devlet mevcuttur⁸³.

Sözleşme'nin giriş kısmında, belli endişeler dile getirilmiş ve bu endişelerin çözümlenmesine ilişkin temenniler sıralamıştır. Bu endişelerin başında, Dünya üzerinde barışın, yanlış haberlerin yayını ile bozulabileceğidir. Sözleşme'de bu tür ibarelerin yer almasının sebebi, 2. Dünya Savaşı'nın bitiminden kısa bir süre sonra olması ve bundan doğan bir tedirginliktir.

Bilgi edinme hakkı ve bunun neticesinde doğru haber akışının sağlanması, yanlış anlaşılmalara veya saldırgan propagandaları önleyici düzenlemelerin yapılması, halklar

⁸² Sözleşme'nin metninin Türkçe çevirisi için bkz.: Erman/Özek, s. 332 vd.

⁸³ Sözleşme'ye katılan devletler için bkz.: http://www.unhchr.ch/french/html/menu3/b/treaty1c_fr.htm (20.7.2004); Söz konusu sözleşmeye ABD, İngiltere ve SSCB muhalif kalmışlardır (İçel, Kitle Haberleşme, s. 175)

arasındaki dostluğun sürdürülmesinin teminatı olarak ifade edilmiştir. Öte yandan, bu tür yanlış veya saptırılmış yayınlara karşı, uluslararası planda cezaî yaptırımlar uygulamanın mümkün olmadığı belirtilmiştir. İşte bu imkânsızlık sebebiyledir ki söz konusu sözleşme ihdas edilmiştir. Hakkında yanlış veya saptırılmış bir haber yayımlanan devletin düzeltme hakkını haiz olması, anılan tehlikelerin biraz da olsa engellenmesini sağlayacaktır.

Sözleşme'nin hükümleri uyarınca, yanlış veya saptırılmış bir haber söz konusu olduğunda, ilgili Devlet'e düzeltme gönderilir. Düzeltmeler ancak haberler bakımından yapılabilir, yorum veya görüş içeremez. Devlet düzeltmeyi aldığı tarihten itibaren beş tam gün içerisinde, bu durumu ülkesindeki muhabirlere ve haber ajanslarına duyurur. Eğer bunları yapmazsa, talepte bulunulan Devlet, düzeltmeyi Birleşmiş Milletler (BM) Genel Sekreterliği'ne sunar. Hakkında şikayette bulunan taraf, şikayetten haberdar olmasından itibaren beş tam içinde Genel Sekreter'e açıklamada bulunmalıdır.

Taraflar arasında görüşmeler yoluyla da çözümlenemeyen uyuşmazlıklar için başvurulacak merci Uluslararası Adalet Divanı'dır.

2 - Avrupa Konseyi Belgelerinde

a- Avrupa İnsan Hakları ve Temel Özgürlükleri Koruma Sözleşmesi (AİHS)

Cevap ve düzeltme hakkının tanımını yaparken, hakkın ikili bir işleve sahip olduğunu belirtmiştik. Bunlardan birincisi kitle iletişim araçlarının gün geçtikçe güç kazanmasının karşısında kişilik hakkının korunması, diğerinin de kitle iletişim özgürlüğünden, kitle iletişimi alanında çalışan kişilerin dışında olanların da yararlanması, böylece sağlıklı haber ve bilgi dolaşımının sağlanması olduğunu görmüştük.

Bu yöndeki bir eğilime AİHS'de de rastlamaktayız. Buna göre AİHS'nin ifade özgürlüğünü garanti altına alan 10. maddesinin 1. fıkrasında, bilgilerin kamu otoritesinin müdahalesi olmadan alınıp verilmesinin özgürlüğün kapsamında kabul edildiği öngörülmektedir. Buna göre, uygulaması çoğunlukla mahkeme kararıyla, yani kamu otoritesinin müdahalesiyle gerçekleşen cevap ve düzeltme hakkının mezkûr maddeye aykırılık teşkil edeceği düşünülebilir. Ancak, maddenin 2. fıkrasına bakıldığında zaman, söz konusu özgürlüğün çeşitli kayıtlar altına alınabileceği, bunlardan birinin de başkalarının şöhret ve haklarını korumak adına olabileceği de yine dikkat edilmesi gereken bir noktadır.

İşte cevap ve düzeltme hakkının AİHS sisteminde yer aldığı görüşünde olanlar belirtilen istisnayı gerekçe göstermektedirler. Gerçekten de, özellikle cevap ve düzeltme hakkının kişilik haklarının korunmasının yollarından biri olduğu fikri temel alındığında, bu görüşe katılmamak elde değildir.

Cevap ve düzeltme hakkı ile ilgili Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AİHM) bir içtihadı olmamasına karşın, Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'nun (Komisyon) bu konuya değinen bir kararı mevcuttur⁸⁴. Karara konu olan olayda, M. L. Garcia isimli bir şahıs, İspanya'da çıkan Tiempo isimli bir dergide yayınlanan bir makaleden dolayı kendisinin cevap hakkının doğduğu gerekçesiyle, adı geçen dergiye başvurmuş, ancak dergi bu talebi reddetmiştir. Bunun üzerine, 2/84 sayılı Cevap Hakkına İlişkin Kanun uyarınca olay mahkemeye gitmiştir. Başvurucu mahkemede, gerçeğe aykırı bir cevabı yayımlamaya zorlanamayacağını, mahkemenin önce cevabın içerdiği bilgilerin gerçekliğini araştırması gerektiğini belirtmiştir. Ancak mahkeme

⁸⁴ Ediciones Tiempo S.A. / İspanya Kararı, 12.7.1987. Komisyon bu olayda kabul edilemezlik kararı vermiştir. <http://hudoc.echr.coe.int/hudoc/ViewRoot.asp?Item=0&Action=Html&X=823160146&Notice=0&Noticemode=&RelatedMode=0> (10.5.2004).

kararında, cevap hakkının kullanılmasında, objektif gerçeğin araştırılmasının söz konusu olmadığını ifade etmiş, öte yandan cevapta değer yargılarının bulunduğunu ve bunun da kanun tarafından öngörülmediğine hükmetmiştir. Temyiz mahkemesi ise aynı gerekçelere dayanmakla beraber, cevap yazısının düzeltilmiş versiyonunun yayımlanmasına karar vermiştir. Bunun üzerine başvuru olayı Anayasa Mahkemesi önüne götürmüş ve Anayasa'nın iletişim ve haber alma hakkını düzenleyen 20. maddesinin 1. fıkrasının (d) bendine aykırılık olduğunu iddia etmiştir. Anayasa Mahkemesi kararında, başvuruçunun hiçbir şekilde anlaşmazlığa konu olan makaleyi değiştirmeye zorlanmadığını, isteseydi yayımlanmasına karar verilen cevaba karşılık olayları kendi bakış açısından anlatabilme imkânını haiz olduğunu ifade etmiştir. Bunun yanı sıra, cevap hakkının kullanılmasının haber verme özgürlüğünü kısıtlamadığına, aksine bilgi çeşitliliğini artırdığına işaret etmiştir. Cevap hakkına ilişkin yargılamayı da ele alan Anayasa Mahkemesi, bu yargılamanın sadece hakkın kullanılması ile ilgili şekil şartlarını incelemekle sınırlı olduğunu, dolayısıyla gerçeğin araştırılması gibi derinlemesine bir incelemenin mümkün olmadığını hükme bağlamıştır. Anayasa Mahkemesi'ne göre, 2/84 sayılı Kanun'un amacı, kamuoyuna ulaşmak hususunda kişilerle kitle iletişim araçları arasında dengenin sağlanmasıdır. Taraflar iddialarının gerçekliğini hukuk veya ceza davaları açmak suretiyle ortaya koymak serbestisini haizdirler. Verilen bu karar üzerine Tiempo cevap yazısını yayınlamış, bunun yanı sıra olayla ilgili kendi görüşlerini de eklemiştir.

Komisyon olayla ilgili olarak verdiği kararında⁸⁵, öncelikle ifade özgürlüğüne bir müdahalenin söz konusu olduğunu ve

⁸⁵ 10. maddeyle ilgili davalarda nasıl bir yol izlenmesi gerektiği 29.3.1979 tarihli Sunday Times / Birleşik Krallık Davası'nda ortaya konmuştur. Buna göre AİHM ifade özgürlüğüne kamu otoriteleri tarafından bir müdahale olduğunu belirledikten sonra, bu müdahalenin "kanunla öngörülmüş olup

bunun da iç hukuka dair bir kural çerçevesinde yapıldığını tespit etmiştir. Daha sonra ise, yapılan müdahalenin 10. maddenin 2. fıkrasındaki meşru amaçlardan başkalarının şöhretini ve haklarını korunması olduğu belirlenmiştir. Müdahalenin demokratik toplumda gerekliliği ile ilgili bahse gelindiğinde ise, cevap hakkının haber verme ve alma alanında çoğulculuğu sağladığı, bu nedenle de garanti altına alınması gerektiği ifade olunmuştur.

Komisyon'a göre, cevap hakkı kitle iletişim araçları tarafından kişilerin özel hayatlarına, şeref ve haysiyetlerine yönelik saldırı niteliğindeki haber veya görüşlere karşı bir korunma yoludur. Öte yandan, 10. maddeyi, kitle iletişim kuruluşlarına, sadece kendilerine göre gerçek olan haberleri verme hakkını garanti altına alıyor şeklinde kabul etmek mümkün değildir. Bununla beraber, cevap hakkının etkinliği hemen yayımlanmasını zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle derinlemesine bir inceleme gerektiren cevabın içeriğinin gerçek olup olmadığının denetlenmesi, cevabın yayımlanmasının gecikmesine yol açacağından, cevap ve düzeltme hakkının etkinliğini ortadan kaldıracaktır.

Bahsedilen karardan da anlaşılacağı üzere, Komisyon, cevap hakkının kişilik haklarının korunmasının yollarından biri olduğunu kabul etmektedir. Bununla beraber, bizim de daha önce belirttiğimiz üzere, doğru haber dolaşımının sağlamak suretiyle kitle iletişim özgürlüğünü tamamlayan bir unsur olduğu da açıklığa kavuşturulmuştur.

olmadığı" sorusunu sormuştur (§ 46 vd.). Bu soruya olumlu cevap verdikten sonra, müdahalenin 10. maddenin 2. fıkrasında yer alan meşru amaçlara uygunluğu tartışılmıştır (§ 54 vd.). AIHM bu incelemenin ardından ise müdahalenin demokratik toplumda gerekliliğini incelemiştir (§ 58 vd.). Bu karardan sonra gerek AIHM gerek ise Komisyon inceledikleri 10. maddeyle ilgili olaylarda aynı sistematik dahilinde hareket etmişlerdir, <http://hudoc.echr.coe.int/hudoc/ViewRoot.asp?Item=1&Action=Html&X=823160335&Notice=0&Noticemode=&RelatedMode=0> (10.5.2004)

Cevap hakkı yine Komisyon'un bir başka kararında da ele alınmıştır⁸⁶. Davaya konu olan olayda, Mahmut Alnak (başvurucu) TRT'de değişik tarihlerde yayınlanan iki programla ilgili ayrı ayrı cevap ve düzeltme başvurusu yapmış, fakat TRT bu talepleri geri çevirmiştir. Başvurucu bunun üzerine Ankara Sulh Ceza Mahkemesi'nde dava açmış, fakat mahkeme kanunda aranan şartlar oluşmadığı gerekçesiyle talebi reddetmiştir. İtiraz üzerine davayı ele alan Asliye Ceza Mahkemesi de aynı yönde karar verince, başvurucu AİHS'nin 3, 6 ve 7. maddelerinin ihlâl edildiği iddiasıyla Komisyon'a başvurmuştur. Başvurucu şikayetleri, TRT'deki yayınlarda kendisinin küçük düşürüldüğü (AİHS m.3), yargılamanın adil yapılmadığı (AİHS m. 6) ve programlarda kendi yokluğunda ve yargılanmaksızın mahkûm edildiği yönündedir.

Komisyon öncelikle 3. madde ile ilgili inceleme yapmıştır. Buna göre, şikayetin 3. madde kapsamına girebilmesi için en az düzeyde bir ciddiyete sahip olması gerekir. TRT'deki yayının ise başvurucuyu aşağılamaktan uzak olduğu, dolayısıyla eylemin 3. madde kapsamında değerlendirilemeyeceğine karar verilmiştir.

6. maddeyle ilgili olarak ise, başvurucu iddialarını ispatlamak için tanık dinletme talebinin reddedildiğini belirtmiştir. Buna karşılık Komisyon, Türk kanunlarına göre cevap ve düzeltme hakkının özel bir yargılama usulüne tabi olduğunu ifade etmek suretiyle anılan maddenin de ihlâl edilmediğine hükmetmiştir.

Nihayet, 7. maddeyle ilgili olarak da, Komisyon başvurucunun mahkûm edilmediği gerekçesiyle, başvurucunun iddiasının hukuki temelden yoksun olduğuna kanaat getirilmiştir.

⁸⁶ Mahmut Alnak / Türkiye Davası, 17.10.2000, <http://hudoc.echr.coe.int/hudoc/ViewRoot.asp?Item=1&Action=Html&X=823160710&Notice=0&Noticemode=&RelatedMode=0> (10.5.2004).

b- Cevap Hakkına İlişkin (76) 26 sayılı Karar

Avrupa Konseyi'nin cevap ve düzeltme hakkı ile ilgili bir başka tasarrufu ise, 1974 tarihli ve 26 sayılı "Cevap Hakkına – Kişinin Basın Karşısında Durumuna İlişkin Karar"dır. Söz konusu düzenleme, Bakanlar Komitesi tarafından, 2 Temmuz 1974 tarihli Bakanlar Delegelerinin 233. toplantısında ihdas edilmiştir.

Karar'ın giriş kısmında, AIHS'nin 10. maddesiyle düzenlenen ifade özgürlüğü, "haber veya fikirleri kamu otoritesinin müdahalesi olmaksızın ve sınır tanımaksızın almak ve iletmek" olarak tanımlanmıştır. Bunun devamında ise, özgürlükten yararlanmanın, başkalarının şöhret ve haklarının korunması vb. bir takım ödev ve sorumluluklar doğurduğu ifade edilmiştir.

Karar'a göre, kişileri kendileri ile ilgili gerçeğe aykırı olayları içeren haberlere karşı korumak ve onlara bu tür haberlerin yayımlanması halinde başvuru imkânı tanımak arzu edilmektedir. Yayımlanan haberlerden maksat, özel hayata müdahale veya şeref, haysiyete veya şöhrete saldırı niteliğinde olan ve yazılı basın, radyo, televizyon veya her türlü süreli kitle iletişim aracında tarafından kamuya aktarılan olay ve görüşlerdir.

Bir başka önem verilen husus ise, kişilerin ve kamunun haberleri değişik kaynaklardan almaktaki menfaatleridir. Bu sayededir ki haber alma süreci doğru ve objektif bir temelde gerçekleşmiş olacaktır.

Bakanlar Komitesi, yukarıda belirtilen hedeflere ulaşılmasını sağlamak amacıyla, Konsey üyesi devletlerin hükümetlerine belli başlı ilkelere uymaları tavsiyesinde bulunmuştur.

Bu ilkelere birincisi, kişilerin kendileri hakkındaki haberlere karşı düzeltme hakkına sahip olması ve bu düzeltmeye de mümkün olduğu kadar ilk önceki yayımla aynı önemin verilmesi gerektiğidir.

Kitle iletişim araçlarında yayımlanan ve kişileri ilgilendiren yayınlar söz konusu olduğu vakit, bahis konusu olan kişiler olay ve görüşlerin yayımlanmasına karşı başvuru hakkını haiz olmalıdır. Ancak bu hakkın mevcut olabilmesi için, özel hayata bir müdahale veya şerefe, haysiyete veya şöhrete saldırı niteliğinde bir yayın olmalıdır; meğer ki bu yayın kamu yararının gereği veya kişinin rızası ile yahut genel kabul gören ve kanuna aykırı olmayan bir uygulama sonucu yapılmış olsun.

Ancak yukarıda belirtilen ilkelerden hiçbiri sansürü meşrû kılacak şekilde yorumlanmamalıdır.

Karar'da kullanılan kavramların tanımları da verilmiştir. Buna göre, "kişi" denildiği vakit bundan, her türlü gerçek ve tüzel kişilerin yanı sıra, milliyeti veya yerleşim yeri ne olursa olsun, Devlet ve diğer kamu otoriteleri dışındaki her türlü birimler anlaşılır. "İletişim aracı" ise, basın, radyo ve televizyon gibi, mevkute niteliğindeki, haberleri kamuya yayımlamak amaçlı her türlü iletişim araçlarını ifade etmektedir. "Başvuru" kavramından anlaşılacak gereken ise, herkese tanınan hukuki olsun olmasın tazmin şeklidir. Nitekim bu yol hakaret veya sövme yahut tazminat davalarında olduğu gibi hukuki, ya da Basın Konseyi'ne müracaat gibi bir başka nitelikte de olabilir. Bunun yanı sıra, bu imkânın, aşırı masraf gerektirmek gibi makul olmayan şekilde sınırlanmamış olması da icap etmektedir. En nihayet, anılan ilkelerin her türlü iletişim aracına uygulanabilmesi gereklidir. Ancak bu şart, iletişim araçlarının doğası gereği getirilebilecek farklı uygulamaları ortadan kaldırmaz.

Karar'da ayrıca cevap hakkına ilişkin asgari kurallar da yer almaktadır. Buna göre, bir gazete, mevkute, radyo veya televizyon yayını, veya süreli başka her türlü iletişim aracında kendisinden bahsedilen her gerçek veya tüzel kişi, gerçek dışı olarak gördüğü maddi olaylarla ilgili cevap hakkını kullanabilir. Bu tür bir talep olduğu zaman, kitle iletişim aracı cevabı yayımlamakla

yükümlüdür. Ancak iç hukuklarda bu hakkın kullanılmasının bazı hallerde reddedilebilmesine imkân tanınabilir. Buna göre, eğer talep zamanında yapılmazsa, cevabın uzunluğu geçek dışı yayının gerektirdiğinden daha fazlaysa, yine cevap yazısı sadece maddi olayların düzeltilmesiyle sınırlı değilse, cevap yazısı suç oluşturuyorsa, üçüncü kişilerin hukuken korunan menfaatlerini ihlâl ediyorsa, kendisi hakkında yayın yapılan kişi meşru bir menfaatinin olduğunu haklı gösteremezse cevap talebi reddedilebilecektir.

Cevap yazısı, fazla bir süre geçirmeksizin, ilk yazının sahip olduğu etkiyi doğuracak şekilde yayımlanır. Söz konusu hakkın etkili bir şekilde kullanılabilmesi için, başvurulacak merci iç hukuklarca belirlenmelidir. Bunun gibi, cevap yazısının yayımlanmasıyla kimin sorumlu olduğu da açıklığa kavuşturulmalıdır. Bahsedilen ilkeler bütün iletişim araçları için geçerlidir, ancak iletişim aracının doğası gereği olabilecek farklılıklar göz önüne alınmalıdır. Cevabın yayımlanmasıyla ilgili tartışmalı durumların olması halinde, mahkemeler cevabın hemen yayımlanmasını emredebilirler.

c- Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi

Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi (ASTS) ile ilgili çalışmalar, Avrupa Konseyi'nin bünyesinde, 1987 senesinde başlamış ve en sonunda 15 Mart 1989'da, Bakanlar Komitesi'nin kesin bir taslak meydana getirmesiyle sona ermiştir⁸⁷. ASTS'nin, beşi Avrupa Konseyi üyesi toplam yedi devlet tarafından onaylandıktan sonra yürürlüğe gireceği belirtilmişti. Türkiye, ASTS'yi 7 Eylül 1992'de imzalamış, 4 Kasım 1993 tarih ve 3915 sayılı Kanun ile de onaylamıştır.

⁸⁷ Debbasch Charles, Droit de l'audiovisuel, Editions Dalloz, 4. Bası, Paris 1995, s. 713.

ASTS genel olarak, taraf devletler arasında televizyon programlarının iletimi ve yeniden iletimini kolaylaştırmayı amaçlamaktadır. Bu nedenle, programlara ilişkin düzenlemelerin yanı sıra, uyuşmazlıkların çözümüyle ilgili hükümler içermektedir⁸⁸.

ASTS'nin 8. maddesi "cevap hakkı"nı düzenlemektedir. Buna göre, taraflar kendi yetki alanları içinde yer alan kuruluşlar ya da teknik araçlarla iletilen veya yeniden iletilen programlara ilişkin kişilerin cevap hakkı veya benzer idari yollara başvurma hakkını kullanma imkânlarını düzenleyecektir. Kişilerden hem gerçek hem de tüzel kişiler kastedilmiştir. Bunun yanı sıra, kişilerin milliyet veya ikamet yerleri önemli değildir.

Cevap hakkının etkili bir şekilde kullanılmasını sağlamak ileten tarafın sorumluluğundadır. İleten taraf, zamanlama ve usul kurallarını, hakkın etkinliğini sağlama almak için gerekli şekilde düzenleyecektir. Yine bu amaçla, ilgili programdan sorumlu yayıncının ismi, düzenli aralıklarla ve uygun bir şekilde belirlenecektir⁸⁹.

d- Yeni Medya Ortamında Cevap Hakkına İlişkin Tavsiye Kararı Tasarısı

Avrupa Konseyi'nin cevap hakkıyla ilgili bir başka çalışması da "Yeni Medya Ortamında Cevap Hakkına İlişkin Tavsiye Kararı Tasarısı"⁹⁰dır.

Söz konusu Tasarı, daha evvel ele aldığımız Cevap Hakkına İlişkin (74) 26 sayılı Karar'ın bir devamı niteliğinde gösterilmektedir. Nitekim, Tasarı'nın giriş kısmında, (74) 26 sayılı

⁸⁸ Debbasch, s. 713.

⁸⁹ Erman/Özek, s. 354.

⁹⁰ Tasarı metninin Fransızca örneği için bkz.: [http://www.coe.int/T/F/Droits%5Fde%5F1%27Homme/media/1%5FCooperation%5Fintergouvernementale/02%5FFProjets%5Fde%5Ftextes/MM_PUBLIC\(2003\)005%20F%20droit%20de%20r%E9ponse.asp#TopOfPage](http://www.coe.int/T/F/Droits%5Fde%5F1%27Homme/media/1%5FCooperation%5Fintergouvernementale/02%5FFProjets%5Fde%5Ftextes/MM_PUBLIC(2003)005%20F%20droit%20de%20r%E9ponse.asp#TopOfPage) (2.8.2004).

Karar'ın basın dışı kitle iletişim araçlarına da uygulanabilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bunun sebebi olarak da, Karar'ın teknik gelişmelerin gerisinde kaldığı ve tekrar gözden geçirilmesi zorunluluğu gösterilmiştir.

Tasarı'da cevap hakkının, haber ve bilgilerin değişik kaynaklardan alınması suretiyle tam ve doğru bir bilgi akışının sağlanmasına yaradığı; milliyet ve ikametgâh farkı olmaksızın, gerçek veya tüzel kişileri, kendileriyle ilgili gerçek dışı ve kişisel haklarını etkileyen olay açıklamalarına karşı korumak amacıyla kullanılacağı ifade edilmiştir. Öte yandan, düşünce ve kanaat açıklamalarına karşı bu hakkın kullanılması söz konusu olmayacaktır.

Bu düzenlemeye göre, cevap hakkı sadece yasal yollarla değil, aynı zamanda kitle iletişim organlarının kendi denetim mekanizmaları aracılığıyla da garanti altına alınmalıdır.

Cevap hakkı, kamuya düzenli olarak haber ve bilgi yayımlayan her türlü iletişim araçlarının yayınlarına karşı kullanılabilir. Buna karşın, gerçek kişiler tarafından yönetilen ve haber veya bilgi akışı sağlamayan yayınlar Tasarı'nın uygulama sahasına girmemektedir.

Tasarı gerek cevabın gönderilmesi, gerekse cevabın yayımlanması bakımından süratli davranılmasını öngörmüş, fakat kesin süreler belirtmekten kaçınmıştır. Buna göre, cevap başvuruları, buna neden olan yayının yapılmasından itibaren makul bir süre içerisinde yapılmalıdır. Kendisine cevap gönderilen kitle iletişim aracının da, bunu haksız yere gecikmeye mahal vermeyecek bir sürede yayımlaması gerekmektedir.

Cevap, ilgili yayının hitap ettiği okuyucu kitlesinde, yayımla aynı etkiyi yapacak şekilde yayımlanmalıdır. Bunun yanı sıra cevabın yayımlanması ücretsiz olmalıdır.

Öte yandan bazı istisnalar vardır ki, bunların varlığı halinde cevap talebi reddedilebilecektir. Buna göre, cevabın uzunluğu fazla olursa, cevap ilgili kısım ile sınırlı değilse, suç niteliğindeyse, 3. kişilerin korunan hukuki menfaatlerine aykırıysa, ilgilinin cevap göndermekte meşru bir menfaati yoksa, cevap bir başka cevaba tepkiyse, ilgili yazıdan başka bir dildeyse veya ilgili yazı kamu otoritelerinin yahut mahkeme oturumlarının aktarımıysa, bu hallerde cevap talepleri geri çevrilebilecektir.

Cevap hakkının etkili kullanımının sağlanması için cevap başvurusunun yapılacağı merciin açık olarak belirtilmesi gerekmektedir. Bunun yanı sıra da yayın kopyalarının muhafazası hususunda iç hukukta düzenleme yapılması gereklidir.

Cevap hakkı halen arşiv kısmında bulunan bir yayına karşı kullanılmışsa, cevap yayın ile bağlantılı bir yerde yayımlanmalıdır.

Nihayet, uyuşmazlık olduğu vakit, iç hukukta hukuki yolların açık olması sağlanmalıdır.

3 – Avrupa Birliği Belgelerinde

Avrupa Birliği Konseyi'nin (Avrupa Devlet ve Hükümet Başkanları Konseyi) 30 Haziran 1997 tarihli ve 97/36/CE⁹¹ sayılı direktifle değişik 3 Ekim 1989 tarihli ve 89/552/CEE⁹² sayılı üye ülkelerin televizyon yayınlarıyla ilgili yasal, düzenleyici ve idari işlemler arasında uyum sağlamayı hedefleyen direktifinin 23. maddesi cevap hakkına ilişkindir. Söz konusu madde uyarınca, bir televizyon yayını sonucunda şeref ve haysiyeti zarara uğratan gerçek veya tüzel kişiye cevap hakkından veya özdeş önlemlerden yararlanma imkânı tanınmıştır. Ancak bu hükmün üye devletlerin diğer medeni, idari veya cezai hukuk kurallarına zarar getirmemesi gerekir. Üye devletler, cevap hakkının veya özdeş

⁹¹ JO No: L 202, 30.7.1997.

⁹² JO No: L 298, 17.10.1989.

önlemlerin etkili kullanımının makul olmayan şartlar konulması suretiyle engellenmemesini gözetirler. Cevap yazısı, konu edilen yayının faaliyetine özgü şartlar çerçevesinde, makul bir sürede yayımlanmalıdır.

Devletler bu hakkın veya önlemlerin kullanılabilmesi amacıyla gerekli düzenlemeleri ve usul kurallarını getirirler. Bunun yanı sıra bu hakkın kullanılması için gerekli ve yeterli süreyi belirler. Bu yapılırken diğer üye ülkelerde ikamet eden veya yerleşmiş olan gerçek veya tüzel kişilerin de durumu dikkate alınır.

Cevap hakkının veya özdeş önlemlerin uygulanması, 1. fıkradaki şartlara aykırılık hallerinde, cezalandırılabilir bir fiil olduğunda, yayını televizyon kuruluşu için tazminata sebep olacaksa veya iyi niyet kurallarına uymuyorsa reddedilebilir.

Söz konusu direktif hükümleriyle hedeflenen, yayının hizmetlerinin iç pazarda serbestçe dolaşımı ve Avrupa eserlerinin üretimini ve dağıtımını teşvik etmektir. Ancak bu dolaşım sağlanırken kamunun menfaatlerinin de gözetilmesi aranmıştır. Kamu menfaatlerinden kasıt kültürel farklılık, cevap hakkı, tüketicilerin korunması ve de küçüklerin korunması olarak tespit edilmiştir. Diğer bir deyişle, Avrupa Birliği televizyon yayınlarını düzenlerken serbestçe dolaşımı sınırsız olarak kabul etmemiş, kamu menfaatleri diyerek adlandırdığı bir çerçeve dahilinde düzenlemek istemiştir. Çerçevenin bir parçasını cevap hakkı oluşturmaktadır. Söz konusu cevap hakkı, belirtildiği üzere gerçeğe aykırı yayınlar neticesinde zarara uğrayan kişilerin korunması için getirilmiştir.

B – Ulusal Hukuklarda

1 – Anglosakson Hukukta Cevap ve Düzeltme Hakkı

a- Amerika Birleşik Devletleri

Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) ifade, dolayısıyla da basın özgürlüğü Anayasa'nın ek 1. maddesinde ele alınmıştır. Buna göre, Kongre konuşma veya basın özgürlüğünü sınırlayacak kanun yapamamaktadır. Cevap ve düzeltme hakkı da incelenirken ek 1. madde göz önünde tutularak incelenmektedir.

Günümüzde ABD'de cevap hakkını açıkça tanıyan tek eyalet Nevada'dır⁹³. ABD'de cevap hakkı ile ilgili en önemli dava ise, 1974 tarihli Miami Herald Publishing Co. / Tornillo Davası'dır⁹⁴. Söz konusu davada, Florida Eyaleti'ndeki bir kanun ele alınmıştır. Bu kanuna göre, bir gazetede eleştiriye tabi tutulan siyasi adayların cevap hakkı doğmaktaydı. Anılan düzenlemeyle ilgili olarak yapılan başvuru Amerikan Yüksek Mahkemesi'nin önüne gelmiştir. Mahkeme cevap hakkının özgür basının garantilerini ihlâl edip etmediğini tartışmıştır. Davacı taraf, cevap hakkı kullanılmak suretiyle, hâkimin bir gazetede neyin yayımlanması gerektiğine karar verdiğini ifade ederken, davalı taraf ise, cevap hakkının her türlü fikrin serbestçe dolaşımını sağlamasından dolayı, 1. ek maddeyi destekler nitelikte olduğunu belirtmiştir. Bu tartışma neticesinde, Mahkeme, gazete editörlerine, sorumlu buldukları gazetelerde neyi yazıp neyi yazmamaları gerektiğini söylemenin Anayasa'nın 1. ek maddesine aykırılık teşkil edeceği hükme bağlanmıştır. Bu hususla ilgili olarak, editoryal

⁹³ Tikveş, s. 71; İçel, Kitle Haberleşme, s. 175; Mahmutoğlu Fatih Selami, Cevap ve Düzeltme Hakkı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1986, s. 27.

⁹⁴ Franklin Marc A./Anderson David A., Mass Media Law Cases and Materials, The Foundation Press, Inc., 4. Bası, New York 1990, s. 41 vd.

bağımsızlığın mutlak olduğu belirtilip, bu bağımsızlığın editör ile hâkim arasında bölüşülemeyeceği görüşü ileri sürülmüştür⁹⁵.

b- İngiltere

İngiltere de, ABD gibi, hukukunda cevap hakkını açık bir şekilde düzenlemeyen ülkelerdendir. Ancak, 1852 tarihli Defamation Act ile yazara özür dileme, hakkında yayın yapılan kişiye de cevabını yazarın uygun bulduğu şartlarda yayımlatma imkânı getirilmiştir⁹⁶.

Bunun yanı sıra, Basın Şikayet Komisyonu Meslek Kuralları'nın 2. maddesine göre, gazeteler yaptıkları hatalı yayınlara karşı gönderilen makûl cevap başvurularına olanak tanınmalıdır. Ancak gazeteler bu olanağı tanımazlarsa, mümkün olan tek çözüm yolu, Basın Şikayet Komisyonu'na şikayette bulunmaktır. Komisyon, şikayeti değerlendirip bir karar verir. Bununla beraber, Komisyon'un vereceği bu karar, gazete editörü bakımından bağlayıcı değildir⁹⁷.

2 - Kıta Avrupası Hukukunda Cevap ve Düzeltme Hakkı

a - Fransa

Fransa'da kitle iletişimi denildiği zaman akla ilk olarak 1881 tarihli Basın Özgürlüğü'ne İlişkin Kanun gelmektedir. 1909 tarihli Matbuat Kanunu'nun da kaynağı olan söz konusu kanunun özellikle 12 ve 13. maddeleri çalışmamızı yakından ilgilendirmektedir. 12. madde düzeltme hakkı (droit de

⁹⁵ L. A. Powe Jr., Tornillo, Supreme Court Review, 1987, in Franklin Marc A./Anderson David A., Mass Media Law Cases and Materials, The Foundation Press, Inc., 4. Bası, New York 1990, s. 51.

⁹⁶ Tikveş, s. 71.

⁹⁷ Nicol Andrew/Bowman Caroline, "Press Law in the United Kingdom", Press Law and Practice, ARTICLE 19 International Centre Against Censorship, Londra 1993, s. 177.

rectification) ile ilgiliyken 13. madde cevap hakkı (droit de réponse) ile ilgilidir. Öncelikle görüldüğü üzere Fransız düzenlemesi basın alanında düzeltme ve cevap haklarını ayrı ayrı ele almış, ilkinin sadece kamu görevlilerine, görevleri ile ilgili yayınlara karşı tanımışken diğerini herkese tanımıştır. Biz de bu nedenle Fransız sistemini anlatırken, kanunun sistemine uymak amacıyla cevap hakkı ile düzeltme hakkını birbirlerinden ayrı olarak açıklayacağız.

Öte yandan radyo ve televizyon alanında düzenleme getiren 29 Temmuz 1982 tarihli Sesli ve Görüntülü İletişime İlişkin Kanun 6. maddesiyle sadece cevap hakkıyla ilgili kurallar getirmiştir. Bir başka deyişle basınla ilgili düzenlemedekine benzer bir düzeltme hakkı radyo ve televizyonlar açısından mevcut değildir.

i - Cevap Hakkı

i¹- Yazılı Basın

Fransız basın hukukuna göre cevap hakkı “genel ve mutlak”tır. Cevap yazısının yayımlanması için 1881 tarihli Kanun’un 13. maddesinde yazılı yasal koşullara uygun olmasının dışında herhangi bir ek koşul aranmaz⁹⁸.

Bir kişi hakkında yayın yapılması sadece kişinin isminin verilmesi anlamına gelmemektedir. Kişinin tarif edilmesi de bu kapsamda ele alınmalıdır⁹⁹. Ancak burada cevap hakkının doğmasına yetecek düzeyde tanımlamanın kriterini belirlemek gerekmektedir. Bu konuda genel bir kural olmadığından, karar verme yetkisinin cevabı gönderen kişide olduğu kabul edilmelidir. Zira daha önce de belirttiğimiz üzere, bir yazıya cevap vermede

⁹⁸ Biolley Gérard, Le droit de réponse en matière de presse, LGDJ, Paris 1963, s. 24.

⁹⁹ Biolley, s. 25.

menfaati olup olmadığını takdir etme yetkisi cevap verendedir. Bu, hakkın genel ve mutlak olmasının sonucudur. Fransız sistemine göre cevap hakkı, kişilere kendi görüşlerini açıklama hakkı vermeyi amaçlayan bir haktır. Dolayısıyla, cevap hakkı sadece yayındaki yanlışlıkların düzeltilmesi ile sınırlı değildir.

1881 tarihli Kanun'un 13. maddesine göre cevap hakkından faydalanabilmek için sadece bir kişi hakkında bir yayın yapılması kural olarak yeterlidir¹⁰⁰. Tüzel kişiler de bu hakkı organları aracılığıyla kullanabilir¹⁰¹. Örneğin, bir yerde yaşayanlar ile ilgili yayın yapıldığı vakit, o yerin belediye başkanı cevap hakkını kullanabilir¹⁰². Öte yandan gazeteler tüzel kişi olmadığı için, bir gazeteyle ilgili bir başka yerde yayın yapıldığı vakit, o gazetenin cevap hakkı doğmaz, meğer ki yayın, gazetenin sahibi olan şirket ile ilgili olsun. Bu son durumda dahi cevap hakkını kullanacak olan, şirketin belirlediği temsilcidir¹⁰³. Kanun'a 13 Temmuz 1990 tarihli Kanun ile eklenen 13-1. maddede bu kurala bir istisna getirilmiştir. Buna göre, tüzükleri uyarınca ırkçılıkla mücadele amacıyla kurulmuş ve kuruluşlarını yayından en az 5 sene önce ilân etmiş olan dernekler de bu haktan faydalanabilmektedirler. Ancak bu derneklerin cevap hakkını kullanabilmeleri için yayında haklarında yayın yapılmış olması yeterli değildir. Bu yayının ayrıca bir kişinin veya kişi grubunun etnik, ulusal, ırksal ve dinsel kimlikleri sebebiyle şeref veya şöhretine saldırı sayılabilecek nitelikte olması da gerekir¹⁰⁴.

Cevap hakkının sınırlı kullanılmasına bir başka örnek de ölmüş kişiler ile ilgili yapılan yayınlarda görülmektedir. Bu hakkın kullanılabilmesi için, müteveffanın hatırasını tahkir edici

¹⁰⁰ Blin/Chavanne/Drago/Boinet, Paris 1993, Fasc. 60, s. 5.

¹⁰¹ Biolley, s. 28.

¹⁰² Blin/Chavanne/Drago/Boinet, Fasc. 60, s. 5.

¹⁰³ Blin/Chavanne/Drago/Boinet, Fasc. 60, s. 5.

¹⁰⁴ Derieux, s. 375.

isnatların olması gerekmektedir¹⁰⁵. Fransız içtihatlarına göre, tarihi bir çalışma söz konusu olduğu takdirde, hakaret veya sövme olsa dahi, cevap hakkı doğmamaktadır¹⁰⁶. Hatta bir mahkeme kararında, vefat etmiş kişilerin hatıralarına hakaret edilmesi halinde cevap hakkının sadece ilk sıradaki mirasçılara verileceği, örneğin mirasçının oğlunun bu hakka sahip olmadığı belirtilmiştir¹⁰⁷.

Bir başka husus ise, hakkında yayın yapılan kişinin belirlenmesidir. Buna göre, kişinin yayında adının geçmesi gerekli değildir. Kendisinin diğer başkalarından ayrı olan ve kendisine özgü, bir başka deyişle kamuoyunda kimliğinin anlaşılmasına yeter derecedeki özelliklerinin belirtilmesi kafi olacaktır¹⁰⁸.

Cevap hakkını incelerken değinilmesi gereken en önemli hususlardan biri de hangi yayınların cevap hakkını doğuracağıdır. Cevap hakkının söz konusu olabilmesi için, yayının bir gazetede veya süreli yayında yapılması gereklidir. Ancak bu husus beraberinde çeşitli soruları da getirmektedir. Bunlardan birincisi bu nitelikteki her yayına karşı anılan hakkın kullanılabilip kullanılamayacağı, ikincisi de, gazetede veya süreli yayındaki her türlü makale veya habere karşı cevap gönderilebilip gönderilemeyeceğidir. Kural her türlü gazete veya mevkute yayınına karşı cevap hakkının kullanılabilirdir. Ancak

¹⁰⁵ “29 Eylül 1919 tarihli bir kanun ile 34. madde değiştirilmeden evvel mirasçılar her zaman cevap hakkını kullanabiliyorlardı. Bu durumda da tarihsel eleştirilerin yapılması zor oluyordu. Bu olumsuzluğu ortadan kaldırmak için maddedeki ‘her zaman’ terimi kaldırılmış, müteveffanın hatırasına hakaret edilmesi şartı ihdas edilmiştir” (Blin/Chavanne/Drago/Boinet, Fasc. 60, s. 7).

¹⁰⁶ Paris İstinaf Mahkemesi’nin 15.1.1932 ve 22.3.1932 tarihli kararları (zikreden Blin/Chavanne/Drago/Boinet, c. 60, s. 7, dn. 23); Chavanne Albert, Presse, “Droit de rectification et droit de réponse”, Fasc. 30, Juris-Classeur Pénal Annexes, Editions du Juris-Classeur, 2003, s. 9.

¹⁰⁷ Seine Asliye Ceza Mahkemesi’nin 12.2.1931 tarihli kararı (zikreden Chavanne, s. 9).

¹⁰⁸ Blin/Chavanne/Drago/Boinet, Fasc. 60, s. 8.

kanunkoyucu bazı hallerle sınırlı olmak kaydıyla istisnalar getirmiştir.

1881 tarihli Kanun'un 13. maddesi gereğince cevap hakkının doğması için ortada yazılı bir süreli yayın olmalıdır¹⁰⁹. "Yayın" kavramıyla anlatılmak istenen, halka dağıtılmak üzere basılmış eserdir. Bu nedenle belli bir grubun kendi içerisinde haberleşmesine yarayan yayınlar bu kapsamda sayılmazlar, dolayısıyla bu tür yayınlarda yer alan yazılara karşı cevap hakkı kullanılamaz. Bir başka unsur, yayının yazılı olmasıdır. Buna göre, sesli ve/veya görüntülü kitle iletişim araçları söz konusu olduğu vakit 1881 tarihli Kanun'un uygulanamayacaktır, zira ceza hukuku kurallarının dar yorumlanması ilkesi buna olanak vermeyecektir¹¹⁰. Nihayet yayının süreli olması gerekir. Süreli yayından kasıt, belirlenmemiş süre için birbirini izleyen sayılar halinde çıkarılan yayınlardır. Bir yayının süreli olup olmadığı hususunda yayının devamlılığı göz önüne alınır¹¹¹. Bilindiği üzere Resmi Gazete'nin de mevkute olma özelliği vardır. Ancak Resmi Gazete'de yer alan yayınlara karşı cevap hakkının kullanılması çeşitli hususiyetler arz eder. Resmi Gazete'deki resmi yazılara karşı cevap hakkı tanınmazken, resmi olmayan niteliktekilere karşı bu hak tanınmaktadır¹¹². Bir başka deyişle burada önemli olan yazının içeriğinden ziyade, yayımlama zorunluluğunun olup olmadığıdır¹¹³.

Daha önce de birçok kez belirttiğimiz üzere, 1881 tarihli Kanunu'na göre cevap hakkı genel ve mutlaktır¹¹⁴. Bu nedenle hukuka uygun, objektif ve hatta övgü içeren yayınlara karşı dahi

¹⁰⁹ Biolley, s. 33 vd.

¹¹⁰ Biolley, s. 34.

¹¹¹ Biolley, s. 35.

¹¹² Biolley, s. 36.

¹¹³ Blin/Chavanne/Drago/Boinet, Fasc. 60, s. 15.

¹¹⁴ Biolley, s. 23 vd.

bu hak kullanılabilir¹¹⁵. Mevkutenin yanlış olan yayını zaman geçirmeden düzeltmesi de söz konusu hakkın kullanılmasını engellemektedir¹¹⁶. İşte bu sebeplerle bir cevap yazısı, “menfaat” veya “zarar” olmadığı gerekçesiyle reddedilemez¹¹⁷.

Öte yandan, bazı yayınlar vardır ki bunlara karşı cevap hakkının kullanılıp kullanılmayacağı hususu tartışmalıdır. Bu tür yayınlara örnek olarak gazeteler tarafından yayımlanması zorunlu meclis konuşmaları veya mahkeme kararlarının yanı sıra, Resmi Gazete’de yayınlanan yazılar da gösterilebilir.

Meclis konuşmaları veya meclis tartışmalarıyla ilgili birkaç noktaya değinelim. Bilindiği üzere, milletvekilleri mecliste sarf ettikleri sözlerden dolayı sorumlu tutulmamaktadır. Bu ilkeye 1881 tarihli Kanun’un 41. maddesinde yer verilmiştir. Yasama sorumsuzluğu olarak isimlendirilen bu kurum sayesinde, milletvekilleri aleyhinde hiçbir şekilde hakaret veya sövme davalarının açılmasına imkân tanınmamaktadır. Maddede cevap hakkıyla ilgili bir düzenleme yapılmamıştır. Bununla ilgili olarak doktrinde 41. maddedeki bu hükmün sadece hakaret ve sövmeden dolayı ceza davası açılması hallerine özgü olduğuna, cevap hakkıyla ilgisinin olmadığına dair görüşler mevcuttur¹¹⁸. Buna göre meclis görüşmeleri ile ilgili yayınlara karşı cevap hakkı kullanılabilir¹¹⁹. Buna karşın, bir diğer görüşe göre ise, bu tür yayınlar, iyi niyet kaideleri çerçevesinde yapılması halinde, cevap hakkına meydan vermeyeceklerdir¹²⁰.

¹¹⁵ Blin/Chavanne/Drago/Boinet, Fasc. 60, s. 9.

¹¹⁶ Blin/Chavanne/Drago/Boinet, Fasc. 60, s. 9.

¹¹⁷ Blin/Chavanne/Drago/Boinet, Fasc. 60, s. 10.

¹¹⁸ Blin/Chavanne/Drago/Boinet, Fasc. 60, s. 12.

¹¹⁹ Blin/Chavanne/Drago/Boinet, Fasc. 60, s. 12.

¹²⁰ Pinto, s. 169.

Cevap hakkının, gazetelerde yayınlanan mahkeme kararlarına karşı dahi kullanılabilmesi belirtilmektedir¹²¹. Ancak bunun yapılabilmesi, kararlar birlikte yorumun da gazetede yer alması halinde mümkün olacaktır. Yoksa sadece karar metni yayınlanmışsa buna karşı cevap hakkının kullanılması hakkın kötüye kullanılmasını teşkil edecektir¹²².

Eleştirilere karşı cevap hakkı tanınması konusu da önemlidir. Bu tür yazılarda amaç bir kimse hakkında değil, o kişinin eseri hakkında görüş bildirmektir¹²³. Bu nedenle söz konusu görüşlerin öznel olması normaldir, ancak yine de ölçülü olmalıdır¹²⁴. Eleştiri yazılarına karşı cevap hakkının kullanılmayacağını savunanlar, bunun eleştiri hakkına zarar vereceğini belirtmektedirler¹²⁵. Öte yandan, sanatçıların eserlerini kamuoyuna sunmalarıyla, yapılacak eleştirilere zımni olarak rıza gösterdikleri yönünde görüşler de mevcuttur¹²⁶. Netice itibarıyla, cevap hakkını doğuran, yayınlanan yazının üslubu değil, yazıda bir kişiden bahsedilmesidir¹²⁷.

Yukarıda cevap hakkını doğuran yayınlar ve bu haktan kimlerin yararlanabileceğine ilişkin bilgiler aktardık. Bu bölümde ise cevap hakkının nasıl uygulanacağını incelemeye çalışacağız.

Daha önceki satırlarda kitle iletişim özgürlüğünün demokratik toplum için öneminden bahsetmiştik. “Gazete

¹²¹ Blin/Chavanne/Drago/Boinet, Fasc. 60, s. 11.

¹²² Blin/Chavanne/Drago/Boinet, Fasc. 60, s. 11; Öte yandan Pinto bu yönde bir ayrıma yer vermeksizin yayınlanan mahkeme kararlarına karşı cevap hakkının kullanılmayacağını belirtmiştir (Pinto, s. 165).

¹²³ Biolley, s. 42; Blin/Chavanne/Drago/Boinet, Fasc. 60, s. 10.

¹²⁴ Blin/Chavanne/Drago/Boinet, Fasc. 60, s. 10.

¹²⁵ Biolley, s. 42 (Yazar bu görüşte olanları sınırlı cevap hakkı kavramının yandaşları olarak tanımlamaktadır).

¹²⁶ Biolley, s. 43; Blin/Chavanne/Drago/Boinet, Fasc. 60, s. 10.

¹²⁷ Pinto, s. 171.

sütunlarının kamulaştırılması” olarak tanımlanan¹²⁸ cevap hakkının uygulanmasının, özgürlüğü zaman zaman zedeleyebilmesi söz konusudur. İşte bu nedenle cevap hakkı ile ilgili düzenleme yapılırken ve bu hak kullanılırken özenli davranmak gerekmektedir. Her ne kadar Fransız hukukuna göre cevap hakkı genel ve mutlak olsa da, kanunkoyucu hakkın kötüye kullanılmasını engeller nitelikte şartlar ortaya koymuştur. Bu şartlar cevap yazısının içeriğine ilişkin olduğu gibi şekliyle de ilgilidir.

İçerikle ilgili olarak, cevap yazısının, kanun metninde yer almamasına karşın belli bazı şartlara uygun olması gerekmektedir. Buna göre cevap yazısı kamu düzenini ihlâl etmemeli, üçüncü kişilerin menfaatlerini zedelememeli, makale veya haberin yazarını tahkir edici nitelikte olmamalı ve en nihayet cevap verilen yazıyla cevap arasında ilgi olmalıdır¹²⁹.

Kamu düzenini ihlâl meselesi ile ilgili olarak belirtilebilecek ilk husus, suç unsuru taşıyan cevapların yayımlanmasının reddedilebileceğidir. Hatta yayın yönetmenleri suç niteliğindeki yazıları yayımlamamakla yükümlüdürler. Aksi takdirde yayınlanan cevap yazısından dolayı sorumlu tutulmaları mümkündür¹³⁰. Öte yandan yine önceki bölümlerde belirttiğimiz üzere, cevap hakkı ifade özgürlüğünün bir şekli ve netice itibariyle kitle iletişim özgürlüğünden gazetecilik mesleğinden olmayan kişilerin de yararlanmasını sağlayan bir imkân olarak kabul edildiğinde, cevap yazılarının suç niteliğinde olup olmadıklarının incelenmesinde İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'nin (AİHS) 10. maddesi çerçevesinde Mahkeme'nin (AİHM) içtihatları göz önünde tutulmalıdır. Bunun sonucu, sadece hoş gidecek, saldırgan

¹²⁸ Blin/Chavanne/Drago/Boinet, Fasc. 60, s. 15.

¹²⁹ Blin/Chavanne/Drago/Boinet, Fasc. 60, s. 15 vd.

¹³⁰ Biolley, s. 49.

olmayan yazılar değil rahatsız ve şok edici, saldırgan yayınların da AİHS çerçevesinde korunması gerekmektedir¹³¹.

Cevap yazısının üçüncü kişilerin menfaatlerini zedelememesi gerekir. Buradaki menfaat hukuki menfaattir. Üçüncü kişileri tespit ederken cevabı doğuran yazıda hiç katkısı olmayan ve uyuşmazlığa tamamen yabancı olan kişileri dikkate almak gerekir¹³². Örneğin mevkute sahipleri açısından durumu incelersek, 26 Ağustos 1944 tarihli Kararname uyarınca, bu kişi yayın yönetmeni ise üçüncü kişi olarak kabul edilmez; diğer hallerde ise üçüncü kişi olarak kabul edilir¹³³.

Üçüncü kişilerin hukuki menfaatleri belirlenirken, bu menfaatlerinin belirli olması gerekir¹³⁴. Cevap yazısı gazeteye karşı dava açılmasını haklı çıkaracak nitelikteyse, Fransız Yargıtay'ı bu durumda menfaatin ihlâl edildiğini kabul etmektedir¹³⁵. Dolayısıyla üçüncü kişiyle ilgili basit bir yayından ziyade, zarar doğuran ve tazminata hükmedilmesine mahal verebilecek nitelikteki cevap yazıları menfaati ihlâl edici sayılmaktadır¹³⁶.

Bir diğer ilke cevap yazısının gazeteciyi tahkir edici nitelikte olmaması gerektiği ile ilgilidir¹³⁷. Esasında cevap verilen yazının üslubu ile cevap yazısının üslubu arasında belli oranda benzerlik olması doğaldır. Sert bir yayına karşı yine sert bir cevap yazılması

¹³¹ Handyside/Birleşik Krallık Davası, 7.12.1976, Coliver Sandra, "Press Freedom under the European Convention on Human Rights", Press Law and Practice, ARTICLE 19 International Centre Against Censorship, Londra 1993, s. 221.

¹³² Biolley, s. 51.

¹³³ Biolley, s. 51.

¹³⁴ Blin/Chavanne/Drago/Boinet, Fasc. 60, s. 16.

¹³⁵ Biolley, s. 52.

¹³⁶ Pinto, s. 173.

¹³⁷ Aslında bu husus da üçüncü kişilerin menfaatinin ihlâl edilmemesi kuralının bir uzantısıdır. Zaten Pinto da bu bahsi "üçüncü kişilerin menfaatine saygı" başlığı altında ele almıştır. (Pinto, s. 173-174).

kabul edilebilir¹³⁸. Ancak bir kere üslubun sertliğinin ötesinde tahkir edici nitelikte olması, cevabın yayımlanmasının reddini haklı çıkaracaktır¹³⁹. Burada karşılaşılabilecek olan bir sorun, tahkir edici cevabın yayımlanması halinde ne olacaktır. Bu hususta ikili bir ayırım yapılabilir. Birinci durumda, tahkir edilen kişi yazarın kendisi olmakla birlikte, yazısının yayımlanmasında rızası olmadığı için üçüncü kişi sayılıyorsa, bu cevaptan dolayı hakaret davası açılması mümkündür. İkinci olarak ise, hakaret içeren cevabı yayımlayan mevkutenin bunu yapmakla davadan vazgeçtiği kabul edilmektedir¹⁴⁰.

Her ne kadar kanunla açıkça belirtilmiş olmasa da, cevabın cevap verilen yazının konusuyla ilgili olması gerekir. Diğer bir deyişle konuyla alakası olmayan cevaplar reddedilebilir¹⁴¹. Her ne kadar cevap hakkı genel ve mutlak olsa da, söz konusu olanın kişilik hakkının korunması olduğu da gözlerden uzak tutulmamalıdır. Bu nedenle, konuyla ilgili olmayan cevapların reddedilmesi yerinde olacaktır¹⁴².

Yukarıda sayılan şartların dışında hiçbir husus cevabın yayımlanmamasını haklı gösteremez. Cevabın gerçeğe uygun olup olmadığı bile gazeteci tarafından araştırılmaz; aynı şekilde bir cevap gerçeğe aykırı olduğu gerekçesiyle reddedilemez¹⁴³.

Cevap yazılarının içeriği ile ilgili şartlardan sonra şekliyle ilgili şartlardan bahsetmek yerinde olacaktır. İçerikle ilgili şartların aksine, şekille ilgili olanlar kanunla belirlenmiştir. Buna göre, cevap ilgili yazıyla aynı uzunlukta olacaktır. Ancak, ilgili yazı daha kısa olsa bile cevap 50 satıra kadar olabilir. Bunun gibi ilgili

¹³⁸ Biolley, s. 56.

¹³⁹ Blin/Chavanne/Drago/Boinet, Fasc. 61, s. 2.

¹⁴⁰ Blin/Chavanne/Drago/Boinet, Fasc. 61, s. 2-3.

¹⁴¹ Blin/Chavanne/Drago/Boinet, Fasc. 61, s. 3.

¹⁴² Blin/Chavanne/Drago/Boinet, Fasc. 61, s. 3.

¹⁴³ Blin/Chavanne/Drago/Boinet, Fasc. 61, s. 3.

yazı daha uzun olsa bile, cevap 200 satırı geçemez¹⁴⁴. Hatta fazlaya ilişkin kısmın parası ödense bile bu mümkün değildir¹⁴⁵. Bazen tek bir yazıya değil de, yazı dizisine cevap vermek söz konusu olduğu vakit ise, her dizi için ayrı ayrı başvuru yapılabileceği gibi, -200 satırı aşmamak kaydıyla- tek bir cevap yazısı da gönderilebilir¹⁴⁶. Cevabın uzunluğu hesaplanırken adres, selamlama, imza, vb. dikkate alınmaz.

Cevap hakkının uygulanmasındaki usule gelince; bir mevkutede yayınlanan yazıda kendisinden bahsedildiğini iddia eden kişi, düzenlediği bir cevabı söz konusu mevkutenin yayın yönetmenine gönderir. Cevap, ilgili yazının yayımlanmasından itibaren 1 sene içinde gönderilmelidir. Cevap hakkı kişiye bağlı bir hak olduğundan, kişinin bizzat kendisi tarafından kullanılmalıdır. Ancak kişi tam ehliyetsizse bu durumda yasal temsilcisi aracılığıyla bu hakkını kullanabilir. Cevap gönderilmesi hiçbir şekil şartına bağlı değildir. Ancak memur aracılığıyla gönderilmesi ispat açısından faydalı sayılmaktadır¹⁴⁷.

Yayın yönetmeni cevap yazısını, günlük mevkutelerde tebliğ tarihinden itibaren 3 gün içerisinde, günlük olmayan mevkutelerde ise tebliğ tarihini izleyen 2 günden sonraki ilk sayıda yayımlamalıdır. Kanun seçim zamanları için ayrıca bir süre belirlemiştir. Buna göre, yukarıda verilen süreler 24 saate indirilmektedir.

¹⁴⁴ Bu hesaplamalar yapılırken göz önünde tutulması gereken husus, yazı ile cevap arasındaki ilgidir. Her ne kadar yazı ile cevabın aynı uzunlukta olması öngörülmüş ise de, bazı hallerde yazının tümü değil, sadece belli bir kısmı cevap hakkı doğuracak nitelikte olabilir. İşte bu gibi durumlarda, cevabın uzunluğunda yazının tümü değil, ilgili kısmı dikkate alınmalıdır.

¹⁴⁵ Cevap hakkından yararlanmanın parasız olduğu 13. maddenin 5. fıkrasında belirtilmiştir.

¹⁴⁶ Blin/Chavanne/Drago/Boinet, Fasc. 61, s. 8.

¹⁴⁷ Biolley, s 62 vd.; Blin/Chavanne/Drago/Boinet, Fasc. 61, s. 6.

Cevap ilgili yazının yayımlandığı yerde ve aynı harf karakterleri kullanılmak suretiyle yayımlanmalıdır.

Yayın yönetmeni kendisine gönderilen cevap yazısını aynen yayımlamalıdır. Üzerinde değişiklik yapma, yazının bir kısmını çıkarma veya yazıya ekleme yapma hakkını haiz değildir. Hatta cevabın yayımlanmaması üzerine dava açıldığı takdirde, mahkeme dahi gerekli gördüğü kısımları çıkarma yetkisine sahip değildir. Bu durumda, eğer süre hala geçmemişse, yayın yönetmeni tarafından yeni bir başvuru yapmak gerekir¹⁴⁸.

Cevap yazısının yayımlanmaması iki türlü hukukî yolu gündeme getirir. Bunlardan ilki hukuk davasıdır. Cevap yazısının yayımlanmaması halinde, genellikle, manevi bir zarar meydana gelir. Bu halde, ilgili kişi tazminat davası açma hakkını kazanır. Yalnız tazminat davasından bahsederken önemli bir noktayı gözden kaçırmamak gerekir. Yazının yayımlanmamasından doğan tazminat ile yazının içeriğinden ötürü talep edilebilecek tazminat farklıdır¹⁴⁹. Bunun yanı sıra, cevabı yayımlanmayan kişi, mahkemeden yayımlama yönünde karar vermesini isteyebilir. Ama bilinmesi gerekir ki bu yöndeki bir karar cezai bir yaptırım değil, meydana gelen zararın telafisidir¹⁵⁰.

Cevap yazısının yayımlanmasının reddinden itibaren 3 ay içinde mahkemeye başvurulmalıdır. Bu süre hak düşürücü süredir. Mahkeme 10 gün içinde kararını vermelidir.

Cevabın haksız yere yayımlanmaması halinde özel hukuka ilişkin yaptırımların yanı sıra cezai yaptırımlar da mevcuttur. Cevap yazısının haksız olarak yayımlanmaması 1881 tarihli Kanun'da belirtilen cevabı yayımlamama suçunu oluşturur. Fransız Ceza Kanunu'nun 111-1. maddesi suçları cürüm, cünha

¹⁴⁸ Blin/Chavanne/Drago/Boinet, Fasc. 61, s. 8-9.

¹⁴⁹ Blin/Chavanne/Drago/Boinet, Fasc. 61, s. 10.

¹⁵⁰ Blin/Chavanne/Drago/Boinet, Fasc. 61, s. 10.

ve kabahat olarak üçe ayırmıştır. Fransız Ceza Yargılaması Kanunu'nun 381. maddesi hangi suçların "cünha" olduğunu belirtmiştir. Buna göre, hapis cezası veya 3750 Euro veya daha fazla para cezası gerektiren suçlar cünhadır. Buna karşılık 521. madde kabahatler ile ilgilidir. Bu maddeye göre de, 3000 Euro'yu geçmeyen para cezaları kabahattir. 1881 tarihli Kanun'un 13. maddesine baktığımızda, cevap yazısının yayımlanmamasının cezası 3750 Euro para cezasıdır. Buradan yola çıkarak bu suçun cünha olduğunu söylemek mümkün olacaktır. Aynı Kanun'un 45. maddesi gereğince görevli mahkeme asliye ceza mahkemesidir.

Yetkili mahkeme ise öncelikle sanığın ikametgahındaki veya yakalandığı yerdeki mahkemedir. Bunun yanı sıra suçun işlendiği yer mahkemesi de yetkilidir. Mevkuhenin yayımlandığı yerdeki mahkemelerin yetkisi de söz konusudur¹⁵¹.

i² - Görsel ve İşitsel Basın

Yazılı basın alanında cevap ve düzeltme hakkı 1881 tarihli Kanun ile düzenlenmişken, sesli ve görüntülü basın açısından söz konusu hakkın hukuk dünyasına girişi tahmin edileceği üzere çok daha geç olmuştur. Bu hususla ilgili olarak Seine Asliye Ceza Mahkemesi'nin 1929 tarihli bir kararında, ceza hukukuna ait metinlerin dar yorumlanması gerektiği ilkesinden yola çıkarak, 1881 tarihli Kanun'da yer alan cevap ve düzeltme hakkının radyo yayınlarına karşı kullanılamayacağı hükmüne varmıştır¹⁵².

Aslında 1933 yılından beri radyo yayınlarıyla ilgili olarak cevap ve düzeltme hakkıyla alakalı çalışmalar yapılmaktaydı¹⁵³. Ancak hakkın düzenlenmesi için 3 Temmuz 1972 tarihli Kanun ile mümkün oldu. Kanun'un 8. maddesi, yayın dalgaları ve ekranda

¹⁵¹ Chavanne, s. 22.

¹⁵² Debbasch, s. 385.

¹⁵³ Blin/Chavanne/Drago/Boinet, Fasc. 60, s. 4.

cevap hakkının kapsamını ve sınırlarını tespit etmekteydi¹⁵⁴. Radyo ve televizyon yayınlarıyla ilgili statüyü değiştiren 7 Ağustos 1974 tarihli Kanun, bahsi geçen maddeyi muhafaza etmiş ve hakkın uygulaması da 13 Mayıs 1975 tarihli Tüzük ile kesinleşmiştir.

Radyo ve televizyon alanında cevap hakkıyla ilgili son düzenleme ise, yukarıda da belirttiğimiz üzere 29 Temmuz 1982 tarihli ve 82-652 sayılı Kanun'un 6. maddesi ile yapılmıştır. Söz konusu hak, 6 Nisan 1987 tarihli ve 87-246 sayılı "Sesli ve Görüntülü İletişim Hizmetlerinde Cevap Hakkının Kullanılmasına İlişkin Tüzük" ile de daha ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Buna göre, 30 Temmuz 1986 tarihli Kanun'un 2. maddesinin 2. fıkrasında yapılan "iletişim"in tanımına bakmak gerekmektedir. Hüküm sesli ve görüntülü iletişimi, özel haberleşme niteliğinde olmayan, telekomünikasyon, işaretler, sinyaller, yazılar, resimler, sesler veya mesajlar tarafından kamunun tamamının veya kategorilerinin yayımlanması olarak tanımlamıřtır¹⁵⁵.

29 Temmuz 1982 tarihli Kanun'da cevap hakkının "herkes" tarafından kullanılabilceği belirtilmiş, ancak 1881 tarihli Kanun'dan farklı olarak kamu görevlileri için ayrıca bir düzeltme (rectification) hakkına yer verilmemiştir. Bundan dolayı, 6. maddede geçen "herkes" kavramını faaliyetleri ister özel ister kamusal veya resmi olsun aynı çerçevede değerlendirmek gerekmektedir ve cevap hakkını, basınla ilgili düzenlemeden farklı olarak her birine aynı şekilde tanımak icap etmektedir.

1881 tarihli Kanun'da herkesin cevap hakkı olduğu ifade edilirken, 1982 tarihli Kanun gerçek ve tüzel kişilerden bahsetmiştir. Ancak bu farklılık sadece görünüştedir, zira basın

¹⁵⁴ Debbasch, s. 386.

¹⁵⁵ Derieux, s. 383.

alanında da hak hem gerçek hem de tüzel kişilere¹⁵⁶ verilmiştir¹⁵⁷. Söz konusu farklılık, 1982 tarihli Kanun tasarı halindeyken, cevap hakkının sadece gerçek kişilere tanınmak istenmesi, ancak daha sonra Parlamento tarafından kabul edilen metinde kâr amacı gütmeyen tüzel kişilere de bu hakkın tanınması ve en nihayetinde Anayasa Mahkemesi'nin 27 Temmuz 1982 tarihli ve 82-141 DC sayılı kararıyla, tüzel kişilerle ilgili söz konusu ayrımın "kanun önünde eşitlik" ilkesine aykırılık teşkil ettiğine hükmetmesi ve bu sınırlı düzenlemeye son vermesi ile bütün tüzel kişilere de tanınması sonucu meydana gelmiştir¹⁵⁸.

Sesli ve Görüntülü İletişim ile İlgili Kanun'a göre, bir kişinin cevap hakkını kullanılabilmesi için 1881 tarihli Kanun'dan farklı olarak sadece yayında kendisinden bahsedilmesi yeterli değildir. 1982 tarihli Kanun'un 6. maddesinin 1. fıkrası gereğince hakkın kullanılabilmesi için, yayında şeref veya şöhrete saldırı sayılabilecek isnatların da yer alması gerekmektedir¹⁵⁹. Bu nedenle basın alanında başvurulmuş cevap hakkının zorunlu olarak veya sadece savunma aracı olarak tanımlanmasına karşı çıkılırken¹⁶⁰, radyo ve televizyonla ilgili olarak bu hak, hakaret veya sövme niteliğindeki veya ırkçı söylemler taşıması sebebiyle kullanılabilirdiğinden, savunma aracı olarak kabul edilebilmektedir¹⁶¹.

Hangi durumlarda cevap hakkının doğduğuna değinmek gerekirse, 1982 tarihli Kanun'un 6. maddesine göre, basın

¹⁵⁶ Tüzel kişiler bu hakkı yasal temsilcileri aracılığıyla kullanacaklardır.

¹⁵⁷ Ölmüş kişilerle ilgili olarak, yine müteveffanın şeref ve haysiyetine dokunulmuş olması şartıyla, bu hak ilk derecedeki mirasçılar tarafından kullanılabilir. Ancak hakkın beraber mi kullanılması gerektiği veya tek bir mirasçı tarafından da kullanılıp kullanılmayacağı hususunda açıklık yoktur.

¹⁵⁸ Derieux, s. 383, dn. 9; Debbasch, s. 387.

¹⁵⁹ Derieux, s. 384.

¹⁶⁰ Derieux, s. 375.

¹⁶¹ Derieux, s. 384.

alanındaki düzenlemenin aksine, bir radyo veya televizyon yayınında kendisinden bahsedilen her kişi bu hakka sahip değildir. Bu hakkın söz konusu olabilmesi için, yayının şeref ve haysiyete dokunacak nitelikte olması aranmaktadır¹⁶². Ancak hakaret ve sövme davalarının aksine, isnadın doğruluğunun ispat edilmesinin bir ehemmiyeti yoktur¹⁶³. Derieux'ye göre, basın ile radyo ve televizyon alanındaki düzenlemelerin arasında bu türde bir farklılık olmasının izahı, radyo ve televizyon yayınlarına karşı cevap taleplerinin çok fazla olacağından duyulan endişedir. Yazar bu farklılığın daha başka bir açıklamasının olmadığını belirtmektedir¹⁶⁴.

Cevap hakkı başvurusu yayından itibaren 8 gün içinde yapılmalıdır. Başvuru için Kanun'da herhangi bir şekil şartı öngörülmemişken, 1987 tarihli Tüzük'ün 2. maddesi, yayın yönetmenine yapılacak başvurunun iadeli taahhütlü mektupla yapılması gerektiğini hükme bağlamıştır. Başvuruda cevap verilmek istenen isnatların belirtilmesi gerekir.

Cevap yazısının uzunluğu konusunda ise ikili bir sınırlama mevcuttur. Buna göre, ilk olarak cevap 30 satırdan fazla olamayacaktır. Bununla beraber, süresi de iki dakikayı geçmeyecektir.

Yayın yönetmeni cevap yazısını aldığı tarihten itibaren 8 gün içerisinde sonucu ilgiliye bildirecektir. Bu bildirim yokluğu halinde cevabın yayımlanmasının reddedildiği kabul olunur.

Eğer cevabın yayımlanması kabul edilirse, cevaba konu olan yayına eşdeğer şartlarla yayın yapılmalıdır. Ancak talep reddedilirse veya yapılacak olan yayın başvuruyu yapanı tatmin

¹⁶² "Bu özelliğinden dolayı 1982 tarihli Kanun'a göre cevap hakkı bir savunma yolu olarak işlev görmektedir" (Derieux, s. 384).

¹⁶³ Chavanne, s. 23.

¹⁶⁴ Derieux, s. 384.

etmediyse, yine 8 gün içerisinde asliye mahkemesi başkanına başvurmak gerekmektedir. Başkan yayının yapılmasını karar verebilir. Seçim zamanlarında 8 günlük süreler 24 saate iner. Cevabın yayımlanması için öngörülen süre 30 gündür.

Radyo ve televizyon yayınlarında en önemli sorunların başında ispat hususu gelir. Diğer bir ifadeyle, cevap hakkını kullanmak isteyen kişi, cevaba konu olan yayının içeriğinin hakkın doğumuna olanak verecek nitelikte olduğunu ispat etmek durumundadırlar. Bu nedenle, radyo televizyonlara, yapılan yayınların 15 gün süreyle saklamaları mecburiyeti getirilmiştir. Cevap başvurusu söz konusu olduğunda ise, yayınlar kesin bir kararın verilmesine kadar saklanır.

Basından farklı olarak, radyo ve televizyonda cevap yazısının yayımlanmaması halinde özel bir yaptırım öngörülmemiştir. Mevcut yaptırım, yayın bantlarının saklanması ile ilgili kurallara aykırılık halinde söz konusu olmaktadır. Bu durumda yayın yönetmeni 5. sınıf kabahatlere tekabül eden cezaya maruz kalacaktır. Ancak 1987 tarihli Tüzük, 5. sınıf kabahatler için öngörülen hürriyeti bağlayıcı cezaların bu defa uygulanmayacağına işaret etmektedir. Her ne kadar cevabın yayımlanmaması ile ilgili yaptırım mevcut değilse de, sorumlu kişiye karşı genel hükümler uyarınca hukuk veya ceza davası açmak her zaman mümkündür. Hatta sorumlu kişinin hatası varsa, tezip yayını yapılması mümkün olacaktır.

i³ - İnternet

Fransa'da internet yayınlarına karşı cevap hakkının kullanılması hususu uzun süredir tartışılmaktadır¹⁶⁵. Bununla

¹⁶⁵ Auvret Patrick, "L'évolution des droits de réponse: de la presse écrite à internet", Gazette du Palais, 17-19 Haziran 2001, Doctrine, s. 3 vd.; Bigot Christophe, "L'exercice d'un droit de réponse et l'internet", Gazette du Palais, 12-14 Mayıs 2002, Doctrine, s. 6 vd.; Guerder Pierre, "L'application de la loi de 1881 à Internet", Gazette du Palais, 12-14 Mayıs 2002, Doctrine, s. 3 vd.

ilgili olarak, kimi zaman basına kimi zaman ise sesli ve görüntülü yayınlara ilişkin kuralların uygulanmasına dair fikirler ortaya atılmıştır¹⁶⁶. Doktrinin yanı sıra, konu mahkemelere de intikal etmiş, fakat bu hususla ilgili ilk mahkeme kararında, basına veya sesli ve görüntülü yayınlara ilişkin kuralların uygulanması yerine, Yeni Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun (NCPC) suç niteliğindeki yayından dolayı meydana gelen hukuka aykırılığı sona erdirmeye ilişkin önlemleri konu edinen 809. maddesine başvurulmuş ve cevabın yayımlanması sağlanmıştır¹⁶⁷.

İnternet yayınları hakkında ayrı bir düzenleme yapılması gündeme geldiğinde ise, Bilgi Toplumu Kanunu Tasarısı meydana getirilmiştir. Kanunlaşamayan bu tasarının yerine, 21 Haziran 2004 tarihinde Nümerik Ekonomide Güven Hakkında Kanun¹⁶⁸ ihdas edilmiştir. Söz konusu Kanun'un ilk başlığı "Çevrimiçi İletişim Özgürlüğü"¹⁶⁹dür ve cevap hakkı bu başlık altında ele alınmıştır.

2004-575 sayılı ve 21 Haziran 2004 tarihli Kanun'un 6. maddesinin IV numaralı paragrafında cevap hakkı düzenlenmiştir. Buna göre, internette kendisinden bahsedilen her kişi cevap hakkını haizdir. Cevap başvurusu yayın yönetmenine yapılacaktır. Söz konusu başvuru için öngörülen süre 3 aydır. Ancak sürenin başlangıç zamanına ilişkin kısım Anayasa Mahkemesi tarafından anayasaya aykırı bulunduğundan, bu hususla ilgili kanun boşluğu bulunmaktadır. Mahkeme'nin anayasaya aykırı bulunduğu kısımlarda, kişilerin yayımın yapılmasıyla cevap hakkını haiz olacağı, cevap başvurularıyla ilgili sürenin ise, yayıma son

¹⁶⁶ Bkz.: Bigot, s. 6 vd.

¹⁶⁷ P. De Hohenzollern/Stephane Bern Kararı, Tribunal de grande instance de Paris, 5.6.2002 (Légipresse, Eylül 2002, S. 194, Cours et tribunaux, s. 147).

¹⁶⁸ "Loi pour la confiance dans l'économie numérique".

¹⁶⁹ "De la liberté de communication en ligne". Fransızca "en ligne", İngilizce "on line" kelimesi Türkçe'ye "çevrimiçi" olarak tercüme edilmektedir.

verilmesinden itibaren başlayacağı belirtilmişti. Bu düzenleme, doktrinde de, internet yayınlarına mahsus olan süreklilik unsuru sebebiyle ortaya çıkan farkın ortadan kaldırılması olarak değerlendirilmiştir¹⁷⁰.

Mahkeme, kararının gerekçesinde Yargıtay'ın bu konuya ilişkin, üç aylık sürenin yayım tarihinden itibaren başlayacağı yönündeki içtihatlarına değinmiştir. Yine Mahkeme'ye göre, kanunkoyucunun bu hususla ilgili düzenlemeyi yaparken, aynı haberi hem basın yoluyla hem de internet yoluyla aktaran kitle iletişim araçlarını da göz önünde tutması gerekirdi. Bu yapılmadığı için, aynı habere karşı yapılacak cevap başvurularında, farklı ortamlarda yayımlandığından dolayı, ayrı zamanaşımı süresi uygulanması söz konusu olacaktır¹⁷¹.

Kendisine cevap gönderilen yayın yönetmeni, bunu, tebliğ tarihinden itibaren üç gün içinde yayımlamak durumundadır. Bu zorunluluğa uymamanın müeyyidesi 3750 Euro para cezasıdır. Bunun dışında, ilgili yayından doğan dava hakları saklıdır.

Kanun, cevabın yayımlanmasına ilişkin şartların 1881 tarihli Kanun'un 13. maddesindeki olduğu öngörmüştür. Buna göre, 1881 tarihli Kanun'un 13. maddesinde yazılı basın ile ilgili şartlar, internet ortamında da geçerli olacaktır.

ii. Düzeltme Hakkı

Daha önce de değindiğimiz üzere, düzeltme hakkı 1881 tarihli Kanun'un 12. maddesinde ele alınmıştır. Bu hak, sadece görevlerinden dolayı memurlara tanınmıştır. Diğer bir deyişle hakkın koruduğu görevli değil fakat Devlet'in faaliyetlerinin

¹⁷⁰ Auvret, s. 9. Aynı husus Anayasa Mahkemesi'nin kararında da Hükümet'in görüşü olarak belirtilmiştir.

¹⁷¹ Anayasa Mahkemesi'nin sözü edilen kararının tam metni için bkz.: <http://www.legifrance.gouv.fr/WAspad/Visu?cid=4461&indice=1&table=CONS TIT&ligneDeb=1> (20.8.2004).

düzgün işlemedir. Ancak buradaki memurların kamu otoritesini temsil edecek nitelikte olması aranmaktadır.

Öte yandan 1881 tarihli Kanun'un 12. maddesi ile 31. maddesi arasındaki farkı belirlemek lazımdır. 31. madde kamu görevlilerine karşı hakaret suçuna ilişkindir. Bu maddede sayılan kişiler 12. maddede sayılanlardan daha fazladır. Bu farklılık hedeflenen amaca göre açıklanabilir. 31. madde kamu görevlilerinin tahkir edilmemesini ve dolayısıyla kamu görevinin saygınlığının korunmasını hedeflemektedir. Öte yandan 12. maddeyle amaçlanan, toplumun İdare'nin eylemleriyle ilgili yanlış bilgilendirilmesinin önlenmesidir. Zaten bundan dolayı düzeltme hakkının kullanılabilmesi için yapılan yayının gerçeğe aykırı olması gerekir. Ayrıca, 12. maddenin kullanılabilmesi için bir yayında eylem bahis konusu edilmiş olmalıdır; memur değil. Eğer yayın memurdan bahsetmişse, o vakit memurun ya 13. maddeye göre cevap hakkını kullanması ya da 31. maddeye göre -şartları mevcutsa- hakaret davası açması mümkün olacaktır.

Düzeltilme hakkı ile ilgili düzenlemeler cevap hakkına nazaran daha azdır. Bu nedenle, uygulamada mahkemeler 12. maddenin düzenlemediği alanlarda cevap hakkıyla ilgili hükümleri referans almaktadır.

Yayın yönetmeni gönderilen düzeltme yazısının faydalı veya orijinal olup olmadığını kontrol etme yetkisini haiz değildir. Bunun yanı sıra, düzeltme ile ilgili olarak açıkça belirtilmiş olmasa da, cevap hakkındaki gibi, düzeltme yazılarının da kamu düzenine, 3. kişilerin menfaatine, gazetecinin şeref ve haysiyetine, kanuna ve ahlâka aykırı olmaması gerekir.

Düzeltilme hakkının ancak yayının gerçeğe aykırı olması halinde doğabilmesi, yayın yönetmeninin düzeltmeyi kabul edip etmeme hususunda takdir yetkisine sahip olması tartışma konusudur. Bu hususta iki türlü hareket etme imkânı vardır. 12. maddede yayın talebinin reddi ile ilgili herhangi bir kural

olmadığından, yapılan başvuru her halükarda kabul edilir. Ancak ilk yayında gerçeğe aykırılık yoksa, düzeltmenin şartları oluşmadığı için tazminat talep etmek mümkün olacaktır. Öte yandan, 13. maddenin hükümleri referans alınırca, böyle bir düzeltmenin yayımlaması hukuka aykırı bir talimat olacağı için, yayını reddetme imkânı var olacaktır. Fakat bu durumda da bazı risklerin göze alınması gerektiği aşıkardır.

Düzeltilme yazısı, ilk yayının ilgili bölümünün iki katından fazla olamaz. Belirtilen uzunluğu geçen düzeltmeyi yayın yönetmeni reddedebilir. Yayın yönetmeninin düzeltmenin uzunluğunu belirtilen sınırlar dahilinde kısaltması yeni bir düzeltme hakkına sebep olur. Diğer taraftan, memurun fazla olan kısım için ilan tarifesi üzerinden ücret ödemeyi teklif etmesi halinde dahi yayın yönetmeni yazıyı yayımlayamaz.

Kanun'a göre, düzeltme mevkutenin ilk sayfasının üst kısmında yayınlanacaktır. Bu durum İdare'ye tanınmış bir ayrıcalıktır. Düzeltme yazısı hiçbir şekilde bölünemez, yazıya ekleme yapılamayacağı gibi yazının bir bölümünü çıkarmak da söz konusu olamaz.

Bu konuda açıklık bulunmamasına karşın, düzeltme yazısının, ilk yayınla aynı puntoda yayımlanması gereklidir.

Düzeltilme, yayın yönetmenine ulaşmasından sonraki ilk nüshada yayımlanmalıdır.

12. maddede düzeltme hakkının kullanılması için herhangi bir süre belirtilmemiştir. Bu nedenle, diğer hususlarda olduğu gibi, burada da cevap hakkına ilişkin hükümler referans alınmak suretiyle sorunun çözülmesi uygun olacaktır.

b – Almanya

Almanya'daki durumu ele almamızın nedeni, cevap ve düzeltme hakkı konusunda Fransız sisteminin karşısında Alman sisteminin bulunmasıdır. Yukarıda açıklamaya çalıştığımız gibi,

Fransız sisteminin en önemli özelliklerinden biri, her türlü yayına karşı bu cevap ve düzeltme hakkının kullanılmasının mümkün olmasıdır. Yayın ister haber olsun isterse yorum veya görüş olsun fark etmemektedir. Halbuki Alman sistemine göre, sadece maddi olay açıklamalarına karşı cevap ve düzeltme gönderilebilir. Bu sistem Almanya dışında Orta ve Kuzey Avrupa ülkelerinde uygulanmaktadır¹⁷².

Cevap ve düzeltme hakkı, 1874 tarihli Alman Basın Kanunu'nun 11. paragrafında düzenlenmiştir. Bu paragrafta, sorumlu müdürün kendisine gönderilen ilgisinin imzasını taşıyan ve suç mahiyetinde olmayan her cevap ve düzeltmeyi yayımlamakla yükümlü olduğu belirtilmiştir.. Cevap buna sebep olan yazıdan daha uzun değilse, parasız yayımlanır. Cevap ve düzeltme hakkı, maddi olay açıklamalarına karşı, yine maddi olay açıklaması olarak, herkes tarafından kullanılabilir. İlgili şahıs, yayından sorumlu olan kişiye, gecikmeksizin, herhalde yayından itibaren üç ay içinde başvurmalıdır. Cevap, hiçbir ekleme veya çıkarma olmadan, Bu metin, mevkutenin çıkacak ilk nüshasında, ilgili yayımla aynı yerde ve aynı yazı karakteriyle yayımlanır¹⁷³.

Kitle iletişim aracı cevap ve düzeltmeyi gönüllü olarak yayımlasa bile, ilgilinin hukuk veya ceza davası açma hakkı sona ermez. Bunun gibi, tazminat miktarı belirlenirken de, cevap ve düzeltmenin yayımlanmış olması bu miktarın daha az olmasını gerektirmez¹⁷⁴.

1874 tarihli Alman Basın Kanunu'nun artık günümüz şartlarına uyum sağlayamadığı iddiaları mevcuttur. Bunun yanı sıra kimi federe devletler de kendi iç hukukları bakımından,

¹⁷² İçel, Kitle Haberleşme, s. 174-175.

¹⁷³ Tikveş, s. 74; Karpen Ulrich, "Freedom of Press in Germany", Press Law and Practice, ARTICLE 19 International Centre Against Censorship, Londra 1993, s. 88.

¹⁷⁴ Karpen Ulrich, "Freedom of Press in Germany", s. 88.

Alman Basın Kanunu'nun yerine geçecek basın kanunları yapmaktadır. Bu kanunlara örnek olarak 29 Ocak 1965 tarihli Hamburg Basın Kanunu gösterilebilir. Bu Kanun'un yine 11. paragrafı cevap hakkına ilişkindir. Paragrafın hükümleri Federal Basın Kanunu'na benzer niteliktedir. Paragrafta, yukarıdaki açıklamalarımıza ek olarak, cevap gönderilebilmesi için kişinin hakkına saldırı olduğunu ispat etmesinin gerekmediği ve kamu otoritelerinin veya yasama organlarının yaptığı oturumlara ait iyi niyet kaidesine uygun yorumların cevap hakkı doğurmayacağı hükümleri yer almaktadır.

c - İsviçre

Örneklerini gördüğümüz Kıta Avrupa ülkelerinden farklı olarak, İsviçre cevap hakkına Medeni Kanun'da yer vermiştir. 1 Temmuz 1985 tarihinde İsviçre Medeni Kanunu'nun (İMK) 28. maddesinde değişiklik yapılmasıyla 28g ve devamı maddelerde düzenlenen cevap hakkı, daha önceleri sadece Schaffhausen, Graubünden, Tessin ve Waadt Basın Kanunları'nda yer almaktaydı¹⁷⁵. Zamanında Fransız sistemine göre, görüş açıklamalarına cevap vermeyi de içerecek şekilde yapılan bu düzenlemelerin aksine, İsviçre Medeni Kanunu'nun düzenlemesi, sadece maddi olaylarla ilgili olarak cevap hakkını tanıyan Alman sistemine uygun hale getirilmiştir¹⁷⁶.

Cevap hakkının doğması için süreli bir yayında, kişiliğe saldırı oluşturacak bir olay açıklamasının varlığı aranmaktadır¹⁷⁷. Belirtmekte fayda olduğunu düşündüğümüz bir husus, 28g maddesinde her ne kadar süreli yayın olarak basın, radyo ve

¹⁷⁵ Rehbinder Manfred, "Cevap Hakkına İlişkin İsviçre'deki Yeni Düzenleme" (Çev. Tankut Centel), İÜHFM c. LI, S. 1-4, İstanbul 1985, s. 529.

¹⁷⁶ Rehbinder, s. 529.

¹⁷⁷ Barrelet, s. 417.

televizyon sayılmışsa da, bunların sınırlı sayıda olarak düşünülmemesi gerektiğidir¹⁷⁸.

Cevap hakkı sadece olay açıklamalarına karşı kullanılabilir. Bunun neticesi olarak, basit görüş açıklamaları, yorum veya değerlendirmelere karşı bu hak kullanılamayacaktır¹⁷⁹. Olay açıklaması dışında kalan yayınlarla ilgili olarak, ilgilinin İMK m. 28a gereğince dava açmak hakkını haizdir. Olay açıklamasının tarzı önemli değildir. Diğer bir deyişle yayın, fotoğraf, resim, karikatür, vb. olabilir. Bunlara karşı da cevap verilmesi mümkündür¹⁸⁰.

Yapılan yayının kişiliğe karşı saldırı oluşturması ile ilgili olarak ise, yayının hukuka aykırı olduğunun ispat edilmesinin lüzumu olmadığı söylenebilir¹⁸¹. Önemli olan, ilgilinin itirazından kamuoyunu olabildiğince çabuk haberdar etmek olduğundan, gerçeğin araştırılması gibi zaman alabilecek işlemlerin, hakkın amacına aykırılık teşkil edeceği ileri sürülmüştür¹⁸².

Cevabın yazılı olması gerektiği hem 28h/I hem de 28i/I maddelerinde belirtilmiştir. Bunun anlamı, cevaba sebep olan yayının türü ne olursa olsun, cevabın sadece yazılı olabileceğidir. Fotoğraf, resim, vb. şeklinde cevap göndermek imkânı yoktur¹⁸³. Öte yandan, Kanun cevap metninin boyutuyla alakalı hükme yer vermemiştir. Bunun yerine, cevap metninin kısa ve itiraz edilen yayının konusu ile sınırlı olduğunu söylemekle yetinmiştir.

İçerik olarak, cevap metninin hukuka veya ahlâka aykırı yahut bariz olarak gerçek dışı olmaması şarttır. Buradaki gerçeğe

¹⁷⁸ Barrelet, s. 418.

¹⁷⁹ Barrelet, s. 418-419.

¹⁸⁰ Barrelet, s. 419.

¹⁸¹ Rehbinder, s. 533; Barrelet, s. 419.

¹⁸² Rehbinder, s. 533.

¹⁸³ Barrelet, s. 424.

aykırılığın açıklığından kasıt, ilk bakışta anlaşılabilir nitelikte olmasıdır. Yoksa, “cevap içerik itibariyle, haberleşme müessesinin sübjektif görüşüne göre veya objektif, yani ispat edilebilir şekilde yanlış olduğunda da, ilgili cevap hakkına sahiptir”¹⁸⁴.

Cevap hakkı ile ilgili iki tane hak düşürücü süre mevcuttur. Buna göre, ilgili kişi yayından haberdar olmasından itibaren 20 gün içerisinde ve herhalde yayından itibaren üç ay içerisinde başvuruda bulunmalıdır¹⁸⁵. Mevkenin üzerinde yazılı tarih ile yayının fiilen yapıldığı tarih başka başkaysa, o vakit yayının fiilen yapıldığı tarih dikkate alınır¹⁸⁶.

Kanun’da ilk önce başvuru makamı olarak cevaba konu olan yayını yapan kuruluş gösterilmiştir. Kuruluş içerisinde kimin görevli veya sorumlu olduğuyla ilgili açıklık bulunmasa da, yazı işleri müdürünün sorumlu olması mantık gereğidir¹⁸⁷.

Kanun’da, yayın kuruluşunun cevabı ne zaman yayınlayacağını veya neden reddettiğini ilgiliye bildirmesi öngörülmüştür. Yayın kuruluşu bu bildirim 28i maddesine göre “zaman geçirmeden” yapacaktır. Bu anlamda iki veya üç günlük süre makûl kabul edilmektedir¹⁸⁸.

Cevap metninin olabildiğince kısa sürede yayımlanması öngörülmüştür. Burada yayım için herhangi bir süre belirtilmemesine karşın, cevabın, teknik şartlar elverdiğince, yayın kuruluşu tarafından kabulünden sonraki ilk nüshada, yayımlanması genel kabul gören bir durumdur¹⁸⁹. Ayrıca maddede, cevaba süreli yayının hangi kısmında yer verileceği de

¹⁸⁴ Rehbinder, s. 534.

¹⁸⁵ Müellif bu süreleri nispi ve mutlak süreler olarak nitelemiştir (Rehbinder, s. 534).

¹⁸⁶ Barrelet, s. 428.

¹⁸⁷ Barrelet, s. 427.

¹⁸⁸ Barrelet, s. 428.

¹⁸⁹ Barrelet, s. 431.

açıklanmamıştır. Onun yerine, cevaba neden olan yayından haberdar olan kişilere ulaşacak şekilde yayımlanması hükme bağlanmıştır. Bilindiği üzere, özellikle gazetelerde, okuyucuların devamlı takip ettikleri kimi sayfalar vardır. Örneğin bazı okuyucular sürekli olarak spor sayfasını tercih ederken, bazıları magazin sayfalarını izler. İşte, İMK'nın yer verdiği hüküm buna göre düzenlenmiştir. Eğer daha önce spor sayfasında yayımlanmış bir haberle ilgili cevap metni magazin sayfasında çıkarsa, aynı okuyucu kitlesine ulaşmayacağı açıktır. Cevap metninin başına "cevap" veya "cevap hakkı" yazılması suretiyle cevap hakkının kullanıldığı belirtilir. Öte yandan radyo ve televizyonda, cevap metni düzgün okunmalı, özel jest ve mimik kullanılmamalı veya cevabın ciddiyetini bozacak tonlamalar yapılmamalıdır¹⁹⁰.

Yayın kuruluşu, cevap hakkının kullanılmasını engellerse, cevap talebini reddederse veya cevabı düzgün olarak yayımlamazsa, ilgilinin hâkime müracaat etme hakkı doğar. İlgili davayı kendi ikâmetgâhında açabileceği gibi, davalının ikâmetgâhında da açabilir. Hâkim şartların uygun olduğuna karar verirse, cevabın yayımlanmasına, cevap daha önce usulüne aykırı yayımlanmışsa, tekrar yayımlanmasına karar verir. Karar mevcut delillere göre verilecektir. Verilen bu hükmün icrası zamana bağlı değildir. Ancak Federal Mahkeme, hükümden itibaren yirmi gün içinde taraflar arasında bir uzlaşmaya varılmaması halinde, kararın icrasının yapılması gerektiğine karar vermiştir¹⁹¹. Bu kararın en önemli dayanağı, cevap hakkının kısa süreler dahilinde kullanılması halinde bir anlam ifade edeceğidir.

d – Belçika

Belçika hukukunda, cevap ve düzeltme hakkı, 23 Haziran 1961 tarihli Kanun ile düzenlenmiştir. Kanun sadece basın ile

¹⁹⁰ Barrelet, s. 431.

¹⁹¹ Barrelet, s. 434.

ilgili hükümler içermekteyken, 4 Mart 1977 tarihli Kanun ile radyo ve televizyon yayınlarıyla ilgili hükümler de eklenmiştir. Buna göre, Kanun'un birinci bölümü yazılı basın, ikinci bölümü görsel ve işitsel basın, sonuncu bölümü de ortak hükümlere ilişkindir. Dolayısıyla, biz de konuyla ilgili incelememizde önce basını sonra da radyo ve televizyonu ele alacağız.

i – Yazılı Basın

Daha önce de belirtildiği gibi, Kanun'un birinci bölümü yazılı basınla ilgilidir. Buna göre, süreli bir yayında kendisinden bahsedilen her gerçek ve tüzel kişinin cevap hakkı mevcuttur. Bu hakkın yayımdan itibaren üç ay içerisinde kullanılması lâzımdır. Söz konusu bilimsel, sanatsal veya edebî eleştiri olduğunda ise, cevap hakkının kullanılması ancak, maddi bir olayın düzeltilmesi veya şeref ve haysiyete yapılan saldırıya karşı konulması şeklinde gerçekleşebilmektedir.

Hakkında yayım yapılan kişi ölmüşse, cevap hakkını ilk derecedeki mirasçuları veya eşi, bunların yokluğunda ise, en yakın akrabası kullanabilecektir. Bu hakkı, ilk önce başvuran kullanabilir.

Her ülkede olduğu gibi, Belçika'da da cevap hakkının kullanılmasıyla ilgili belli başlı koşullar mevcuttur. Bu koşulların bir kısmı şekille, diğer bir kısmı ise içerikle alâkalıdır.

Buna göre, cevabın uzunluğuna ilişkin olmak üzere iki sınır belirlenmiştir. Cevap ya en fazla bin karakter ya da cevaba sebep olan metin tarafından kaplanan yerin iki katı uzunlukta olabilecektir. Eğer söz konusu olan birden fazla dizi şeklinde yayımlanan metinlerse, kişi bunlardan birine cevap verebilecektir. Cevabın uzunluğu da, metinler arasında en uzun olanına göre hesaplanacaktır.

İçerik açısından baktığımızda, diğer ülkelerin kanunlarıyla benzer hükümlere rastlanmaktadır. Bir cevabın uyması gereken

dört adet içeriğe ilişkin koşul vardır. Bu koşullardan birine dahi uyulmaması, cevap başvurusunun reddi sonucunu meydana getirecektir. Cevabın, buna sebep olan metinle doğrudan ilgisi olması gerekir. Cevap, kanunlara veya ahlâka aykırı olmamalıdır. Geremediği halde üçüncü kişiler mevzuu bahis edilmemelidir. Son olarak da, cevap süreli yayının dilinden başka dilde olmamalıdır.

Yer verdiğimiz bu koşullar, cevap hakkını kullanmak isteyen kişilerin uymaları gereken koşullardır. Bunun yanı sıra, kendisine cevap gönderilen, yani süreli yayının editörü de, cevabı ilgili metnin yayımlandığı yerde ve metinle aynı yazı karakterinde yayımlamakla yükümlüdür. Bu arada belirtmek gerekir ki, cevap, süreli yayına tebliğinden itibaren iki gün içerisinde yayımlanmalıdır. Bu süreye pazar ve bayram günleri dahil değildir.

ii – Görsel ve İşitsel Basın

Daha önce de belirttiğimiz üzere, 23 Haziran 1961 tarihli Kanun'a, radyo ve televizyonla ilgili hükümler 4 Mart 1977 tarihli Kanun ile eklenmiştir. İlk bakışta, eklenen bu hükümler, basınla ilgili olanlarla benzerlikler göstermekle beraber, önemli farkların da mevcut olduğuna işaret etmek gerekir.

İlk fark, cevap hakkını kullanabileceklerle ilgilidir. Radyo ve televizyon yayınlarına karşı da, gerçek ve tüzel kişiler bu hakkı kullanabileceklerdir. Bunun yanı sıra, tüzel kişiliği olmayan topluluklara da bu hak tanınmıştır. Buradan anlaşılması gereken, sendika ve siyasal partilerdir¹⁹².

Radyo ve televizyon yayınlarında da, cevap hakkının doğması için yayının süreli olması gereklidir. Bununla beraber, cevap

¹⁹² Jongen François, Le droit de la radio et de la télévision, De Boeck Université, Brüksel 1989, s. 194.

hakkının doğması için, yine basından farklı olarak, yayının gerçeğe aykırı veya şeref ve haysiyeti ihlâl edici nitelikte olması şartları aranmaktadır. Ayrıca, cevap hakkının doğduğu iddiasında olan kişi, kişisel menfaati bulunduğunu açık bir şekilde göstermelidir. Burada basından farklı olarak, “cevap hakkının kullanılması değil, cevap hakkının kullanılabilmesinin talep edilmesi söz konusudur”¹⁹³.

Bu noktada, Kanun’da yer verilen bir ayrıma dikkat çekmek yerinde olacaktır. Her ne kadar sadece cevap hakkından bahsedilmiş olsa da, 7. maddede hem cevap vermeden hem de düzeltmeden bahsedildiği görülmektedir. Diğer bir deyişle cevap hakkının hem cevabı hem de düzeltmeyi içerdiği belirtilmiştir. Buna göre, düzeltme, gerçeğe aykırı olaylar, cevap ise, şeref ve haysiyete saldırılar olduğunda kullanılmaktadır.

Kanun’un 8. maddesinde, cevap talebinin haiz olması gereken şartlara yer verilmiştir. Buna göre, cevap, yayımdan itibaren 30 gün içinde yapılacak ve başvuru program yapımcısı veya editöre gönderilecektir. Başvuruyu yapan, kendisiyle ilgili bilgileri vermek durumundadır. Cevap gönderilen yayının ilgili kısımları belirlenmelidir. Cevap başvurusu, gerekçeli olmalı ve ilgili tarafından imzalanmalıdır.

Yine aynı maddede, cevabın uzunluğu ile ilgili de hüküm mevcuttur. Buna göre, cevap, üç dakikalık okuma süresinden veya 4500 karakterden fazla olamayacaktır. Öte yandan, cevabın içeriği ile ilgili kurallar, basın için geçerli olanlarla benzerdir.

Cevap başvurusunu alan yetkilinin üç seçeneği vardır. Bunlardan ilki, başvuruyu kabul edip, cevabı yayımlamaktır. Bu durumda, cevabın bir sonraki programda yayımlanması sağlanır. Cevabı okumakla görevli olan kişi, yorum veya anlamı değiştirecek hareket ve mimik yapamaz.

¹⁹³ Jongen, s. 194.

İkinci seçenek, cevap gönderene karşı teklifte bulunmaktır. Bunun mantığı, prensip olarak cevap hakkının doğduğunu kabul etmek, fakat teklif edilen cevap metnini istememektir¹⁹⁴. Bu durum ilgiliye, cevap başvurusunun tebliğinden itibaren dört gün içinde bildirilir. Eğer ilgili bunu kabul ederse, cevap bahsedildiği şekilde yayımlanır.

Son seçenek ise cevap başvurusunun reddedilmesidir. Bu red kararı hakkında da ilgiliye, yine dört içinde, bilgi verilmelidir. Red kararına karşı, ilgili, kararın kendisine tebliğinden veya tebliğ edilmesi gereken son günün bitiminden itibaren 15 gün içinde dava açma hakkını haizdir.

Cevap hakkının kullanılması ihtimali göz önünde tutularak, her programın yayın bandı, 30 gün süreyle saklanır. Eğer bu süre dolmadan, diğer bir deyişle cevap verme süresinde hak kullanılırsa, söz konusu bantlar, uyuşmazlık çözüme kavuşana kalır saklanır.

Son olarak, bu Kanun'da sözü edilen suçlardan dolayı açılacak davalar için 3 aylık hak düşürücü süre öngörüldüğünü ekleyebiliriz..

¹⁹⁴ Jongen, s. 198.

III – TÜRK HUKUKUNDA CEVAP VE DÜZELTME HAKKI

A – Genel Olarak

Türk Hukuku'nda cevap ve düzeltme hakkı anayasal bir haktır. Bunun yanı sıra hakkın hem yazılı basın hem de görsel ve işitsel basın alanında düzenlendiği görülmektedir.

Hukukumuza göre, cevap ve düzeltme hakkından faydalanabilmek için, ancak şeref ve haysiyeti ihlâl edici veya gerçeğe aykırı bir yayının bulunması gerekmektedir. Bunun anlamı kişiler kendilerinden bahsedilen her yayına karşı cevap ve düzeltme hakkı kullanamazlar. Şu halde Türk hukukuna göre cevap ve düzeltme hakkı mutlak değildir.

B – Anayasa

Cevap ve düzeltme hakkı Anayasa'nın 32. maddesinde yer almaktadır¹⁹⁵. Bu hak "Temel Haklar ve Ödevler" başlıklı ikinci kısmın altında ele alınmıştır. Diğer bir deyişle, cevap ve düzeltme hakkı temel haklardan biridir.

Anayasa'nın 12. maddesinden itibaren düzenlenen temel hak ve özgürlüklerin Anayasa'nın ilgili maddelerindeki sınırlama sebeplerine bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilecekleri, yine 13. maddede belirtilmektedir. Buna göre, cevap ve düzeltme

¹⁹⁵ **AY. m. 32:** "Düzeltilme ve cevap hakkı, ancak kişilerin haysiyet ve şereflerine dokunulması veya kendileriyle ilgili gerçeğe aykırı yayınlar yapılması hallerinde tanınır ve kanunla düzenlenir.

Düzeltilme ve cevap yayımlanmazsa, yayımlanmasının gerekip gerekmediğine hâkim tarafından ilgilinin müracaat tarihinden itibaren en geç yedi gün içerisinde karar verilir".

hakkının da temel haklardan olduğu göz önünde tutulduğunda, bununla ilgili sınırlamaların da Anayasa'da belirlenmesi ve kanunla düzenlenmesi gerekmektedir. Anayasa'nın 32. maddesine baktığımızda, cevap ve düzeltme hakkının yalnızca kişilerin şeref ve haysiyetlerinin ihlâl edildiği veya gerçeğe aykırı yayın yapıldığı hallerde kullanılabileceği görülmektedir. Diğer bir deyişle, cevap ve düzeltme hakkından faydalanmanın sınırı şeref ve haysiyetin ihlâli ile gerçeğe aykırı yayın yapılması halleriyle çizilmiştir. Kanunla düzenlenmeye gelince, ileriki bölümlerde de göreceğimiz üzere, kanunkoyucu cevap ve düzeltme hakkı ile ilgili olarak, kitle iletişim araçları bakımından ayırım yapma yolunu seçmiş ve yasal düzenlemeleri de bu yönde gerçekleştirmiştir.

Cevap ve düzeltme hakkının anayasal bir hak haline gelmesi 1961 Anayasası ile mümkün olmuştur¹⁹⁶. Bundan önceki dönemde, hakkı kullanmak isteyen kişiler, Cumhuriyet savcısına başvurmak zorundalardı. Bunun sonucunda da, siyasîlerin basın üzerinde baskısı söz konusu olmaktaydı. 1961 Anayasası, eski düzenlemenin sebep olduğu bu olumsuzluğa tepki olarak, cevap ve düzeltme hakkının kullanılmasını hâkim güvencesi altına almıştır¹⁹⁷. Böylece, "hakkın kişiliğin korunması kadar, kamusal bir değer de taşıdığı, hakkın temel niteliklerinin Anayasa'da yer almasıyla ortaya çıkmaktadır"¹⁹⁸. 1982 Anayasası ile 1961 Anayasası'nın cevap ve düzeltme hakkına ilişkin hükümlerini

¹⁹⁶ Düzeltme ve cevap hakkını düzenleyen 1961 Anayasası'nın 27. maddesi şu şekildeydi:

"Düzeltme ve cevap hakkı, ancak kişilerin haysiyet ve şereflerine dokunulması veya kendileriyle ilgili gerçeğe aykırı yayınlar yapılması hallerinde tanınır ve kanunla düzenlenir.

Düzeltme ve cevap yayımlanmazsa yayımlanmasının gerekip gerekmediğine hâkim tarafından karar verilir."

¹⁹⁷ Tikveş, s. 79; Erman/Özek, s. 180; Özek, Basın, s. 97.

¹⁹⁸ Erman/Özek, s. 182.

karşılaştırdığımızda, 1982 Anayasası'nda hâkim kararı ile ilgili süre sınırlamasının getirildiği görülmektedir¹⁹⁹.

Hakkın Anayasa'da "düzeltme ve cevap hakkı" olarak düzenlenmiş olması, akıllara ortada iki hakkın bulunduğu düşüncesini getirmiştir. Özellikle Fransa'da, yukarıda belirttiğimiz üzere²⁰⁰, cevap ve düzeltme haklarının ayrı ayrı düzenlenmesi, bizde de bu yönde yorumlar yapılmasına sebep olmuştur. Ancak, 1961 Anayasası ile ilgili görüşmeler esnasında, bu husus tartışılmıştır. Bunun üzerine, Komisyon sözcüsü düzeltme ve cevap hakkından iki ayrı hakkın anlaşılması gerektiğini, eğer öyle istenseydi düzeltme ve cevap hakları denileceğini belirtmiş, bunun yanı sıra da düzeltmeden ayrı bir cevap hakkının mevcut olmadığını da eklemiştir. Hatta, şeref ve haysiyetleri haleldar olan kişilerin bu yayınları düzeltebilecekleri, ancak düşünce ve yorumlara karşı cevap veremeyecekleri de açıklanmıştır²⁰¹. Buradan da anlaşıldığı üzere, cevap ve düzeltme hakkı tek bir kavram olduğu gibi, düşünce açıklamalarına karşı da kullanılamamaktadır.

1982 Anayasası, 1961 Anayasası'ndan farklı olarak hâkimin cevap ve düzeltmenin yayımlanması hakkındaki kararını verebilmesi için 7 günlük bir süre öngörmüştür. Bu süre, hakkı düzenleyen kanunlarda daha da aşağı çekilmiştir. Ancak uygulamada hâkimlerin bu sürelere riayet edemediği durumlar olmaktadır. Bu konuda Yargıtay'ın zaman içinde içtihadını değiştirdiği görülmektedir. İlk önce, yargıç kararının zamanında verilmemesi durumunda cevap ve düzeltmenin yayımlanmasından

¹⁹⁹ Anayasa ve kanunlardaki süreler ile ilgili görüş ve değerlendirmeler ileriki bölümlerde aktarılacaktır.

²⁰⁰ Bkz.: yukarıda II-B-2-a.

²⁰¹ Gölcüklü, Haberleşme Hukuku, s. 134.

kaçınabileceği görüşünde olan Yargıtay²⁰², daha sonraki bir kararında, süreleri hak düşürücü, koruyucu ve düzenleyici süreler şeklinde üç gruba ayırmış, bunlardan düzenleyici süreleri “bir işin yapılması veya yapılmaması için kanunun tayin ettiği süreler olmasına rağmen uyulmaması halinde müeyyidesi yoktur” şeklinde tarif etmiş, hâkimin karar vermesi gereken süreyi de bundan saymak suretiyle, bu süre dahilinde karar verilmemesinin neşirden imtinayı haklı çıkarmayacağını hükme bağlamıştır²⁰³. Bu nedenle son duruma bakıldığında, Anayasa’nın 32. maddesindeki 7 günlük sürenin, 13. maddede belirtilen sınırlamalardan biri olduğu ifade edilebilirse de, burada hakkın sahibine değil de hâkime getirilen bu koşula yine hâkimin uymamasından doğabilecek olası bir hak kaybının, hak sahibi açısından adaletsiz bir sonuç olacağı kanaatindeyiz.

C – Basın Kanunu’nda Cevap ve Düzeltme Hakkı

Basın Kanunu’na göre cevap ve düzeltme hakkını, 5680 sayılı Eski Basın Kanunu’nu ile 5187 sayılı Yeni Basın Kanunu’nu arasında karşılaştırma yaparak incelemenin gerekli olduğu kanaatindeyiz. Bu yolu tercih etmemizin iki sebebi vardır. Birincisi, yeni yürürlüğe giren bir kanunun olumlu ve olumsuz yanlarını, eski kanunla karşılaştırmak suretiyle tespit etmek; ikincisi ise, Eski Basın Kanunu’nu temel alan doktrin ve içtihatlardan faydalanmaktır.

Cevap ve düzeltme hakkı, 5680 sayılı Basın Kanunu’nun 19. maddesinde düzenlenmekteydi²⁰⁴. 29. maddede ise, cevap ve

²⁰² Yrg. CGK, 3.3.1986 t., 7-401 E., 89 K.; Yrg. 7. CD, 15.3.1977 t., 1711 E., 1781 K. (zikreden Erman/Özek, s. 240-241).

²⁰³ Yrg. 7. CD, 27.1.1994 t., 1993/9211 E., 1994/604 K. (zikreden Yenisey Feridun/Özel Cevat, İctihatlı Basın Mevzuatı, Beta Yayınevi, İstanbul 1996, s. 14).

²⁰⁴ **5680 sayılı Basın Kanunu m. 19 (Değişik: 11.5.1988 - 3445):**

“I - (**Değişik: 15.5.2002 - 4756**) Bir kişinin şeref ve haysiyetinin rencide edilmesi veya kendisiyle ilgili yalan haber verilmesi veya kendine

hakaret edilmesi veya sövülmesi ya da gerçeğe aykırı hareket, düşünce ve söz izafesi suretiyle, açık veya kapalı şekilde bir mevkutede yayın yapılması halinde; ilgili veya temsilcisi yayının yapıldığı tarihten itibaren iki ay içinde imzasını taşıyan cevap veya düzeltme yazısını mevkutenin sorumlu müdürüne verebilir veya gönderebilir.

Sorumlu müdür, cevap veya düzeltme yazısını aldığı tarihten itibaren üç gün içinde mevkutenin sahibi olan gerçek kişiye veya anonim şirketlerde yönetim kurulu başkanına, diğer şirket ve tüzel kişilerde en üst yöneticiye bildirir ve inceler; yayımlanmasına karar verdiği takdirde inceleme süresinin bitiminden sonra çıkacak ilk nüshada, metne hiçbir mülahaza ve işaret katmaksızın ve bu cevap veya düzeltme dolayısıyla herhangi bir mütalaa beyan etmeksizin aynen ve tamamen yayımlamaya mecburdur.

II - Cevap veya düzeltme, ilişkin olduğu yazının cevap verenle ilgili miktarının iki katından uzun olamaz. Ancak, yirmi satırdan az olan yazıların cevabı otuz satır olabilir. Mevkutenin birden fazla yerde basılması halinde, cevap veya düzeltmeye sebep olan yazının yayımlandığı ve dağıtıldığı yerdeki baskısının tüm nüshalarında cevap veya düzeltmeye yer verilir.

III - Cevap veya düzeltmenin zamanında yayımlanmaması halinde ilgili, yayımlanması gereken tarihten itibaren yirmi gün içinde evrakı ile birlikte bulunduğu yer sulh ceza hâkimine başvurur.

Sulh ceza hâkimi iki gün içinde, cevap veya düzeltmeyi; suç mahiyetinde olup olmadığı, yayın ile ilgisi bulunup bulunmadığı, Kanunda yazılı şekil ve şartları taşıyıp taşımadığı ve mevkuteye yapılan başvurunun yayından itibaren iki ay içinde yapılıp yapılmadığı cihetlerinden inceleyerek, cevap veya düzeltmenin yayımlanmamasına veya aynen ya da uygun göreceği değişiklikleri yaparak yayımlanmasına karar verir. Bu karar ilgililere tebliğ olunur.

Bu karara karşı ilgililer dört gün içinde asliye ceza hâkimine evraklarını da vermek suretiyle itiraz edebilirler. Asliye ceza hâkiminin (I) numaralı fıkradaki hususları da dikkate almak suretiyle iki gün içinde itirazı inceleyerek vereceği karar kesindir.

IV - Cevap veya düzeltmenin yayımlanmasına karar verildiği takdirde, kesin nitelikteki hâkim kararının, günlük mevkutelere alındığı tarihi izleyen üç gün içinde, diğer mevkutelere bu süre gözetilmek suretiyle ilk çıkacak nüshada yayımlanması zorunludur.

V - Cevap veya düzeltmenin öncelikle, cevaba sebebiyet veren yazının yayımlandığı sayfa ve sütunda veya bunların eş değerinde, okumayı güçleştirmeyecek şekilde, imla kurallarına uygun olarak, eş büyüklükte ve eş karakterde harflerle, cevap veya düzeltmeyi gerektiren yazı için başlık yapılmış veya resimler konulmuş ise, cevap veya düzeltmede tesbit edilecek başlık veya resmin de yayımlanması gerekir.

VI - İlgilinin talebi veya hâkim kararı üzerine yayınlanan cevap veya düzeltmede, bu maddedeki şekil ve şartlara uyulmaması halinde ilgili, cevap veya düzeltmenin yayımlandığı tarihten itibaren yirmi gün içinde evrakı ile birlikte bulunduğu yer sulh ceza hâkimine başvurup cevap veya düzeltmenin bu maddedeki şekil ve şartlara uygun olarak yeniden yayımlanmasına karar verilmesini talep edebilir.

Sulh ceza hâkimi iki gün içinde, durumu inceler ve cevap veya düzeltmenin yeniden yayımlanmasına gerek olmadığına veya bu maddedeki şekil ve şartlara uygun olarak yeniden yayımlanmasına karar verir. Bu karar ilgililere tebliğ olunur.

düzeltilmenin hiç veya gerektiği gibi yayımlanmamasının yaptırımını ele alınmaktaydı²⁰⁵. 5187 sayılı Basın Kanunu'nda ise, hak, 14.

Bu karara karşı ilgililer dört gün içinde asliye ceza hâkimine itiraz edebilirler. Asliye ceza hâkiminin iki gün içinde itirazı inceleyerek vereceği karar kesindir.

Cevap ve düzeltmenin şekil ve şartlara uygun olarak yeniden yayımlanmasına karar verildiği takdirde, sorumlu müdürün (IV) numaralı fıkra hükmüne göre hareket etmesi mecburidir.

Yeniden yayımlama kararı üzerine yapılacak yayınlarda da bu maddedeki şekil ve şartlara uyulmadığı takdirde, her defasında bu fıkra hükümleri ayrı ayrı tatbik olunur ve her aykırı davranış 29 uncu maddeye göre ayrı ayrı cezalandırılır.

VII - Devlet daireleri, kamu müesseseleri ve tüzelkişiler tarafından gönderilecek cevap veya düzeltmeler hakkında da bu madde hükümleri uygulanır.

VIII- Cevap ve düzeltme hakkını kullanmadan ölen bir kimsenin bu hakkını varislerinden yalnız biri kullanabilir.

IX - Bu maddedeki tebliğler, ilgili talep ettiği takdirde memur vasıtası ile yapılır”.

²⁰⁵ **5680 sayılı Basın Kanunu m. 29 (Değişik: 15.5.2002 - 4756):**

“İlgilinin veya yetkili temsilcisinin talebi üzerine yayınlanan cevap veya düzeltmede, 19 uncu maddedeki şekil ve şartlara uyulmaması halinde failer hakkında üç milyar liradan beş milyar liraya kadar ağır para cezasına hükmedilir.

Cevap veya düzeltmenin yayımlanmasına dair 19 uncu maddenin (III) numaralı fıkrasına göre verilen hâkim kararına rağmen, neşirden imtina olunması halinde failere on milyar liradan yirmi milyar liraya kadar ağır para cezası; yayınlanan cevap veya düzeltmenin 19 uncu maddedeki şekil ve şartlara uygun olmaması halinde ise failere beş milyar liradan on milyar liraya kadar ağır para cezası verilir.

Cevap veya düzeltmenin 19 uncu maddedeki şekil ve şartlara uygun olarak yeniden yayımlanmasına dair sözü edilen maddenin (VI) numaralı fıkrasına göre verilmiş hâkim kararına rağmen, neşirden imtina olunması veya tekrar yayınlanan cevap veya düzeltmede yeniden 19 uncu maddedeki şekil ve şartlara uyulmaması halinde, failer hakkında elli milyar liradan yüzelli milyar liraya kadar ağır para cezasına hükümlenir.

19 uncu maddenin (IV) numaralı fıkrasına ve (VI) numaralı fıkrasının dördüncü paragrafına göre cevap veya düzeltmeyi yayımlama mecburiyetinin doğduğu tarihten itibaren yayının geciktiği her sayı için faile ayrıca; günlük mevkutelerde beşyüz milyon lira, diğer mevkutelerde üç milyar lira ağır para cezası da verilir.

Bu maddeye göre verilen para cezaları ertelenemez.

Yukarıdaki fıkralarda belirtilen fiillerin aynı yıl içinde tekerrürü halinde, öngörülen para cezaları iki misli olarak uygulanır”.

maddede düzenlenmiştir²⁰⁶. Kanun'un 18. maddesi²⁰⁷ ise düzeltme ve cevabın yayımlanmaması ile ilgilidir.

206 5187 sayılı Basın Kanunu m. 14:

“Düzeltilme ve cevap

Sürelî yayınlarda kişilerin şeref ve haysiyetini ihlâl edici veya kişilerle ilgili gerçeğe aykırı yayım yapılması halinde, bundan zarar gören kişinin yayım tarihinden itibaren iki ay içinde göndereceği suç unsuru içermeyen, üçüncü kişilerin hukuken korunan menfaatlerine aykırı olmayan düzeltme ve cevap yazısını; sorumlu müdür hiçbir düzeltme ve ekleme yapmaksızın, günlük sürelî yayınlarda yazıyı aldığı tarihten itibaren en geç üç gün içinde, diğer sürelî yayınlarda yazıyı aldığı tarihten itibaren üç günden sonraki ilk nüshada, ilgili yayının yer aldığı sayfa ve sütunlarda, aynı puntolarla ve aynı şekilde yayımlamak zorundadır.

Düzeltilme ve cevapta, buna neden olan eser belirtilir. Düzeltilme ve cevap, ilgili yazıdan uzun olamaz. Düzeltilme ve cevaba neden olan eserin yirmi satırdan az yazı veya resim veya karikatür olması hallerinde düzeltme ve cevap otuz satırı geçemez.

Sürelî yayının birden fazla yerde basılması halinde, düzeltme ve cevap yazısı, düzeltme ve cevap hakkının kullanılmasına sebebiyet veren eserin yayımlandığı bütün baskılarda yayımlanır.

Düzeltilme ve cevabın birinci fıkrada belirlenen süreler içinde yayımlanmaması halinde yayım için tanınan sürenin bitiminden itibaren, birinci fıkraya hükümlerine aykırı şekilde yayımlanması halinde ise yayım tarihinden itibaren onbeş gün içinde cevap ve düzeltme talep eden kişi, bulunduğu yer sulh ceza hâkiminden yayımın yapılmasına veya bu Kanun hükümlerine uygun olarak yapılmasına karar verilmesini isteyebilir. Sulh ceza hâkimi bu istemi üç gün içerisinde, duruşma yapmaksızın, karara bağlar.

Sulh ceza hâkiminin kararına karşı acele itiraz yoluna gidilebilir. Yetkili makam üç gün içinde itirazı inceleyerek karar verir. Yetkili makamın kararı kesindir.

Düzeltilme ve cevabın yayımlanmasına hâkim tarafından karar verilmesi halinde, birinci fıkradaki süreler, sulh ceza hâkiminin kararına itiraz edilmemişse kararın kesinleştiği tarihten, itiraz edilmişse yetkili makamın kararının tebliği tarihinden itibaren başlar.

Düzeltilme ve cevap hakkına sahip olan kişinin ölmesi halinde bu hak, mirasçılardan biri tarafından kullanılabilir. Bu durumda, birinci fıkradaki iki aylık düzeltme ve cevap hakkı süresine bir ay ilave edilir”.

207 5187 sayılı Basın Kanunu m. 18:

“Düzeltilme ve cevabın yayımlanmaması

Düzeltilme ve cevabın yayımlanmasına ilişkin kesinleşmiş hâkim kararlarına uymayan sorumlu müdür ve sorumlu müdürün bağlı olduğu yetkili onmilyar liradan yüzellimilyar liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır. Ağır para cezası, bölgesel sürelî yayınlarda yirmimilyar liradan, yaygın sürelî yayınlarda ellimilyar liradan az olamaz.

Sorumlu müdür ve sorumlu müdürün bağlı olduğu yetkili hakkında verilen ağır para cezasının ödenmesinden yayım sahibi, sorumlu müdür ve sorumlu müdürün bağlı olduğu yetkili ile birlikte müteselsilen sorumludur.

1 - Cevap ve Düzeltme Hakkının Doğması

a - Yayım Şartı

Cevap ve düzeltme hakkının doğması için öncelikle bir yayım olması gerekir. Bu yayımın ise süreli bir yayında yapılması şarttır. Yeni Basın Kanunu'nun, "Tanımlar" başlıklı 2. maddesinde "yayım", "Basılmış eserin herhangi bir şekilde kamuya sunulması", süreli yayın ise, "Belli aralıklarla yayımlanan gazete, dergi gibi basılmış eserler ile haber ajansları yayınları" olarak tanımlanmıştır. Buna göre, belli aralıklarla basılıp, herhangi bir şekilde kamuya sunulan yayınlara karşı cevap ve düzeltme hakkının kullanılması mümkündür. Buradan iki sonuca ulaşılabilir. İlk olarak, süreli olmayan yayınlar, cevap ve düzeltme hakkının kullanılması açısından uygun değildir. Zira cevap ve düzeltme hakkı, ancak kısa sürede ve hemen hemen belirli bir topluluğa hitap ettiği ölçüde etkilidir. Karşıt durumda, hakkın koruduğu hukuki bir yarar kalmayacaktır. İkinci olarak ise, basılmış süreli yayının kamuya sunulması gereklidir. Çünkü, ancak bu sayede kendisi hakkında şeref ve haysiyeti ihlâl edici ve gerçeğe aykırı yayın yapılan kişi bu yayından haberdar olabilir.

Bu yayımın kişilik haklarını ihlâl edici veya gerçeğe aykırı olması gerekmektedir. 5680 sayılı Basın Kanunu'nda da cevap ve düzeltme hakkının doğumu için benzer koşulların varlığı aranmaktaydı. Fakat, 5187 sayılı Basın Kanunu'ndan farklı olarak, hakkın doğumu, şeref ve haysiyetin rencide edilmesi, kişiyle ilgili yalan haber verilmesi, hakaret edilmesi veya sövülmesi ya da gerçeğe aykırı hareket, düşünce ve söz izafesi suretiyle yayın yapılması şartlarına bağlı idi. Sonuç itibarıyla,

Düzeltilme ve cevap yazısının yayımlanmaması veya 14 üncü maddenin birinci fıkrasında belirtilen şartlara uyulmaksızın yayımlanması hallerinde hâkim ayrıca, masraflar yayın sahibi tarafından karşılanmak üzere, bu yazının tirajı yüzbinin üzerinde olan iki gazetede ilân şeklinde yayımlanmasına da karar verir".

hukukumuzda sınırlı hak ilkesi benimsenmiştir²⁰⁸. Dönmezer, cevap ve düzeltme hakkının genel ve mutlak olması gerektiğini, bu nedenle de kanundaki sınırlı hak niteliğindeki düzenlemenin yerinde olmadığı görüşünderken²⁰⁹; Özek, cevap ve düzeltme hakkının, basın özgürlüğünden doğan hakkın kötüye kullanılmasının önlenmesine yönelik bir yaptırım olduğunu, sınırlı hak sisteminin kabul edilmemesi halinde hakkın kapsamı içinde davranıldığı zaman bile, bir hakkın kullanılmasının yaptırımla karşılanmasının söz konusu olacağını belirterek, sınırlı hak sistemini haklı bulduğunu belirtmiştir²¹⁰. Kanaatimizce de cevap ve düzeltme hakkının sınırlı olması gereklidir. Cevap ve düzeltme hakkı kişilik hakkını korumanın yanı sıra, kamuoyuna doğru ve objektif bilgi akışını sağlamak suretiyle, kişilerin bilgilenme hakkını da teminat altına alan kurumlardan biridir. Ancak bu hakkın kullanılmasında sınırlı hak sisteminin tercih edilmemesi, asıl görevleri topluma bilgi aktarmak olan gazetecilerin haber verme özgürlüklerini önemli ölçüde kısıtlayacaktır.

b - Kişilerin Şeref ve Haysiyetinin İhlâli

5187 sayılı Basın Kanunu, cevap ve düzeltme hakkının doğması bakımından yayım koşulundan sonra belirlediği koşul, yapılan yayının kişilerin şeref ve haysiyetini ihlâl edici nitelikte olmasıdır.

Şeref ve haysiyetin ihlâli denince akla ilk olarak hakaret ve sövme cürümleri gelmektedir. Ancak şeref ve haysiyetin ihlâli her zaman hakaret ve sövme cürmünü oluşturmayabilir²¹¹. Hatta yazıyı yazan kişinin kusuru olmasa²¹² veya eylemin sonucunda

²⁰⁸ Dönmezer, Basın ve Hukuku, s. 326; Özek, Basın, s. 98-99.

²⁰⁹ Dönmezer, Basın ve Hukuku, s. 326-327.

²¹⁰ Özek, Basın, s. 99.

²¹¹ Erman, Hakaret ve Sövme, s. 283.

²¹² Özek, Basın, s. 104; İçel, Kitle Haberleşme, s. 176-177.

tazminat sorumluluğu doğmasa²¹³ ya da yayın suç oluşturmaya²¹⁴ dahi cevap ve düzeltme hakkı doğar. Söz konusu yayının gerçeğe uygun, objektif haber niteliğinde veya başka bir kaynaktan alınmış olması da hakkın doğumunu engelleyemez²¹⁵.

Bir yayının şeref ve haysiyeti ihlâl edici olup olmadığının takdirini hâkim yapacaktır. Bunu yaparken de objektif kriterlere göre hareket edilmelidir. Şeref ve haysiyetinin ihlâl edildiğini öne süren kişinin kendi kanaati yeterli olmayacaktır²¹⁶. Öte yandan haber verme hakkının gereği olan eleştiri söz konusu olduğu vakit, tabidir ki şeref ve haysiyetin ihlâli olmadığından cevap ve düzeltme hakkının da kullanılması mümkün olmayacaktır²¹⁷.

c - Gerçeğe Aykırılık

Basın Kanunu'nun 14. maddesinde kişilerin şeref ve haysiyetlerinin ihlâlinin dışındaki diğer koşul da gerçeğe aykırı yayım yapılmasıdır²¹⁸. Kanunkoyucunun, 5680 sayılı Basın Kanunu'nda da bulunan gerçeğe aykırı yayım yapma koşuluna, 5187 sayılı Basın Kanunu'nda da yer vermesi, toplumun doğru bilgilendirmesine verilen önemi göstermektedir²¹⁹. Öte yandan

²¹³ Erman/Özek, s. 185.

²¹⁴ Erman, Hakaret ve Sövme, s. 283.

²¹⁵ İçel, Kitle Haberleşme, s. 177; İçel Kayhan, Cevap ve Düzeltme Hakkı Yönünden "ilgi" ve "gerçeğe aykırılık" Koşulları, İÜHFİM, c. XLII, S. 1-4, Y. 1977, s. 723.

²¹⁶ Özek, Basın, s. 104-105.

²¹⁷ Özek, Basın, s. 105.

²¹⁸ "Gerçeğe aykırı hareketlerin, düşüncelerin ve sözlerin bir kişiye izafe edilmesi suretiyle kişinin cevap ve düzeltme hakkının doğduğu, kişiye yüklenen düşünce, söz ve hareketler bu kişiyi küçük düşürücü nitelikte bulunmasa dahi, gerçeğe aykırılığın cevap ve düzeltme gönderme hakkını yaratması karşısında ilgili kişinin değerlendirmesini cevap hakkını kullanabilmesi açısından yeterli saymak gerekeceği gözetilmelidir." Yrg. 7. CD, 13.10.1996 t., 6017 E., 6291 K. (zikreden Parlar Ali/Hatipoğlu Muzaffer, Açıklamalı-İçtihatlı Asliye Ceza Davaları Özel Ceza Yasaları, Adil Yayınevi, Ankara 2002, s. 665).

²¹⁹ Basın Kanunu Tasarısı Gerekçesi, (<http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss456m.htm>, 2.8.2004).

dikkat çekici bir diğer unsur gerçeğe aykırı yayının sadece ilgili kişiye bu hakkı tanınmasıdır. Diğer bir deyişle, genel olarak gerçeğe aykırı olan bir yayında bir kişi hakkında verilen bilgilerin doğru olması halinde, o kişi yayının gerçeğe aykırılığına dayanarak cevap ve düzeltme hakkını kullanamaz.

Bu hususta önemli olan nokta, yayının gerçeğe aykırı olduğunun nasıl ve kim tarafından tespit edileceğidir. Gerek doktrin²²⁰ gerekse içtihat²²¹ hukuk sistemimizin objektif kriteri kabul ettiği görüşündedir²²². Bu nedenle, kendisine cevap ve düzeltme yazısı gönderilen sorumlu müdür, gerçeğe aykırılıkla ilgili karar verecek ilk mercidir. Ancak uygulamada sorumlu müdürlerin bu yetkilerinin sınırlarını genişletmek suretiyle, gerçeğe aykırılık olsun olmasın, çoğu cevap ve düzeltme yazısını reddettikleri görülmektedir²²³.

Diğer bir sorun, öngörülen gerçeğe aykırılığın objektif olarak incelenmesinin nasıl gerçekleştirileceğidir. Bilindiği üzere gerek Anayasa'nın 32. maddesinde gerekse Basın Kanunu'nda, cevap ve düzeltme hakkı ile ilgili süreler çok sınırlıdır, ve bu süreler dahilinde tam anlamıyla bir araştırma yapmak imkânı, özellikle mahkemelerin iş yükü de düşünülduğünde oldukça zor olacaktır. Özellikle sulh ceza hâkimlerinin talebi duruşma yapmaksızın

²²⁰ Erman/Özek, s. 186; Özek, Basın, s. 102; Gölcüklü, Haberleşme Hukuku, s. 139; İçel, Kitle Haberleşme, s. 177.

²²¹ Yrg. 7. CD, 14.10.1993 t., 1993/4911 E., 1993/5847 K. (zikreden Yenisey/Özel, s. 14-15).

²²² "Tekzip isteyen vekili tarafından Mahkememize verilen belgelerin incelemesinde 4756 sayılı kanun ile değişik 5680 sayılı Kanununun 19/III-2 maddesi gereğince...yapılan yayının gerçeğe aykırı olduğunun iddia edildiği... Bu itibarla gereği düşünüldü, talebin kabulüne..." (Şişli 1. Sulh Ceza Mahkemesi'nin 2004/518 Müt. sayılı ve 25.6.2004 tarihli yayımlanmamış kararı). Kararda da görüldüğü üzere, mahkeme değerlendirmesini yaparken cevap ve düzeltme talep edenin, yayının gerçeğe aykırılığıyla ilgili kişisel kanaatini göz önüne almıştır.

²²³ Erman/Özek, s. 187.

karara bağlaması²²⁴, hâkimin sadece dosya üzerinden karar vermesine neden olmaktadır. Anayasa ve kanundaki sürelerin nitelikleri üzerinde daha önce durmuştuk. Buna göre bu sürelerin geçirilmesinin herhangi bir yaptırımının olmaması, hâkimlere, gerekli hallerde inceleme sürelerini uzatma imkânı vermektedir. Yine uygulamada, hâkim sorumlu müdürlerin gösterdikleri delilleri incelemekte, söz konusu sürelerin dışına çıkmaktadır²²⁵.

Öte yandan, söz konusu hükmün cevap ve düzeltme hakkını kullanmak isteyen kişiye yayının gerçeğe aykırı olduğunu ispat yükümlülüğü getirildiği ileri sürülmektedir²²⁶. Özek, cevap ve düzeltme hakkının kullanılması ile ilgili davanın ceza davası olması nedeniyle ispat külfetinin söz konusu olmayacağını, hâkimin vicdani kanaatine göre karar vereceğini belirtmek suretiyle bu görüşe karşı çıkmıştır²²⁷.

Bir yayının gerçeğe uygunluğundan anlaşılması gerekenin ne olması gerektiği de açıklığa kavuşturulmalıdır. Bu hususu belirlerken, gazetecilik görevinin temel esaslarını ve gereklerini de göz önünde tutmak gereklidir. Bilindiği üzere gazetecilik mesleğinin en önemli gereklerinden birisi haberlerin güncel olarak ve de diğer basın kuruluşlarından önce verilmesidir. Her ne kadar haberlerin doğruluğu hakkında yeterli soruşturma yapmak ve doğruluğundan emin olmak Basın Meslek İlkeleri'nden biriye de²²⁸, yapılacak araştırmanın bir gazeteciden beklenmeyecek düzeyde olmaması icap etmektedir. Gazeteci maddi gerçeği

²²⁴ Kunter Nurullah/Yenisey Feridun, Ceza Muhakemesi Hukuku, Birinci Kitap, Ceza Muhakemesinin Genel Hükümleri, Beta Yayınları, 12. Bası, İstanbul 2002, s. 450.

²²⁵ Zeytinburnu 1. Asliye Ceza Mahkemesi'nin 2003/138 Müt. sayılı 30.5.2003 tarihli yayımlanmamış kararı.

²²⁶ İçel, Kitle Haberleşme, s. 177.

²²⁷ Özek, Basın, s. 103.

²²⁸ Basın Meslek İlkeleri m. 6, <http://www.basinkonseyi.org.tr/modules.php?name=Content&pa=showpage&pid=3> (20.7.2004).

araştırmakla görevli değildir. “Gerçeklik, haberin olayın vuku buluş biçimine uygunluk şeklinde anlaşılmamak gerekir”²²⁹. Yargıtay’ın da kabul ettiği husus, gerçeğe uygunluğu belirlerken maddi gerçeği değil görünürdeki gerçeği göz önüne almak gerektiği yönündedir²³⁰. Buna göre incelenmesi gerekli gerçeğe uygunluk “haber verme tekniği ve haberin kaynağı” bakımındandır²³¹.

2 – Cevap ve Düzeltme Hakkının Kullanılması

a – Cevap ve Düzeltme Hakkını Kullanabilecek Olanlar

Cevap ve düzeltme gönderenin, şeref ve haysiyeti ihlâl edici veya gerçek dışı yapılan yayımdan zarar gören kişi olduğunu daha önce görmüştük. Cevap ve düzeltme gönderen kişinin gerçek veya tüzel kişi olması önemli değildir. Ancak tüzel kişi olması durumunda, cevap ve düzeltmede kimin imzası olması gerektiği meselesi vardır. Buna göre, cevap ve düzeltmeyi tüzel kişi gönderecekse, bunu tüzel kişiyi temsile yetkili kişinin yapması gerekecektir. Aynı şekilde yetkili organ bir kişiye bu konuda yetki verebilir²³².

5680 sayılı Kanun ile 5187 sayılı Kanun arasında bu hususta bir takım farklar mevcuttur. Bunlardan ilki, 5680 sayılı Kanun’da “ilgili veya temsilcisi” denmişken, 5187 sayılı Kanun’da “kişi”den bahsedilmiş olmasıdır. Öte yandan 5680 sayılı Kanun’da söz konusu ibareleri tamamlayıcı olarak, devlet daireleri, kamu müesseseleri ve tüzelkişiler de madde kapsamında kabul edilmiştir. Böylece bu Kanun’un cevap ve düzeltme hakkını kullanacakları ayrıntısıyla saydığı görülmektedir. Halbuki 5187

²²⁹ Özek, Basın, s. 165.

²³⁰ Yrg. 7. CD, 14.10.1993 t., 1993/4911 E., 1993/5847 K. (zikreden Yenisey/Özel, s. 14-15).

²³¹ Özek, Basın, s. 104.

²³² Özek, Basın, s. 109.

sayılı Kanun bu yolu izlememiş ve sadece “kişi”den bahsetmekle yetinmiştir. Yukarıda bahsettiğimiz gibi, kişi denildiğinde bu hem gerçek hem de tüzel kişileri kapsamaktadır. Bu nedenle 5187 sayılı Kanun’da yer verilmeyen, tüzel kişiliği haiz olmayan devlet daireleri veya kamu müesseseleri kendi aleyhlerindeki yayımlara karşı cevap ve düzeltme hakkını kullanamayacaklardır. Bu hususla ilgili olarak, doktrinde, tüzel kişiliği olmayan toplulukları, meslek gruplarını hedef alan yayınlara karşı cevap ve düzeltme hakkının kullanılıp kullanılamayacağı hususu ele alınmıştır. Buna göre, cevap ve düzeltme hakkının kullanılabilmesi, bu topluluğun üyelerinin belirlenebilmesine bağlıdır. Örneğin bütün doktorları veya avukatları hedef alan bir yayından dolayı cevap ve düzeltme gönderilemez. Ancak, “bir kuruluşun yönetim kuruluna, yolculuğa çıkan delege grubuna, bir kulübün takımı” ile ilgili yayınlar, o topluluğun mensupları belirlenebilir olduğu için cevap ve düzeltme hakkının kullanılabilmesini mümkün kılar²³³. Öte yandan İçel, tüzel kişi niteliğinde olmayanların bu hakkı kullanamayacaklarını belirtmiştir²³⁴. Yazara göre, koşulları mevcutsa topluluğu oluşturan kişilerin bu hakkı kendileri için kullanabilmeleri mümkün olacaktır. Hatta, bireylerden birisinin cevap ve düzeltme hakkını kullanması durumu açıklığa kavuşturuyorsa, topluluğun diğer mensuplarının bu hakkı kullanmaları mümkün olmayacaktır²³⁵. Kanaatimizce, tüzel kişiliği haiz olmayan toplulukların cevap ve düzeltme hakkını kullanmalarını sınırlamak yerinde bir tutumdur. Aksi yönde bir uygulama, cevap ve düzeltme hakkının kötüye kullanılmasına ve sınırlı hak sisteminden vazgeçilmesine sebep olacaktır. Cevap ve

²³³ Erman/Özek, Açıklamalı Basın Kanunu, s. 190. Aynı yönde değerlendirme hakaret ve sövme suçları bakımından da yapılmaktadır. (Bkz.: Erman, Hakaret ve Sövme, s. 34-35; Zafer Hamide, “Halkın Bir Kısmını Aşağılayacak ve İnsan Onurunu Zedeleyecek Şekilde Tahkir Etme Suçu (TCK m. 312/3)”, İÜHFM, c. LXII, S. 1-2, 2004, s. 211).

²³⁴ İçel, Kitle Haberleşme, s. 179.

²³⁵ İçel, Kitle Haberleşme, s. 179.

düzeltilme hakkına ilişkin olarak genel bir ilginin değil bireysel ilginin aranması gereklidir²³⁶.

Bir başka husus, ölmüş kişilerin durumudur. 5187 sayılı Kanun'un 14. maddesinin son fıkrası bu hususla ilgilidir. Buna göre, cevap ve düzeltilme hakkına sahip olan bir kişi ölürse, bu hakkı mirasçılardan biri kullanabilir. Kanun'da mirasçı dendiğine göre, buna kanuni mirasçılar (MK m. 495 vd.) gibi ölüme bağlı tasarruflarla (MK m. 502 vd.) mirasçı durumuna gelenler de dahildir. Bunun yanı sıra, cevap ve düzeltilme hakkını mirasçılardan yalnızca biri kullanabilecektir.

Ancak mirasçının bu hakkı kullanabilmesi için, yayımın ilgili ölmeden önce yapılmış olması gerekir. Zira, cevap ve düzeltilme hakkının doğması ancak bir kişi ile ilgili yayımın yapılmasıyla doğacağı açıktır. Dolayısıyla, bir kişiyle ilgili, o kişi öldükten sonra yapılan yayımla ilgili mirasçının cevap ve düzeltilme hakkını kullanabilmesi mümkün olmayacaktır. Öte yandan ilginin kendisi hayattayken yapılan yayıma karşı cevap ve düzeltilme hakkını kullanmış olup olmaması önemli değildir.

İki kanun arasındaki önemli fark sürelerle ilgilidir. 5680 sayılı Kanun'da, cevap ve düzeltilme hakkının mirasçı tarafından kullanılması ile ilgili olarak ayrı bir süre öngörülmemişken, 5187 sayılı Kanun, bu durumda maddenin 1. fıkrasındaki 2 aylık süreye 1 ay daha eklemiştir. Yani, mirasçı cevap ve düzeltilmeyi yayımın yapıldığı tarihten itibaren 3 ay içinde göndermek durumundadır. Diğer süreler bakımından Kanun'da bir değişiklik öngörülmemiştir. Süreyle ilgili iki farklı düzenleme yapılmasının sebebi, kanaatimizce, mirasçının yayından daha geç haberdar olması ihtimalidir.

²³⁶ İçel, Cevap ve Düzeltilme Hakkı, s. 722.

b – Cevap ve Düzeltmenin Şekli

5187 sayılı Basın Kanunu'nun 14. maddesine göre cevap ve düzeltme yazısının bazı şekil şartlarına uygun olması gereklidir. 14. maddenin ikinci fıkrasında “Düzeltilme ve cevap, ilgili yazıdan uzun olamaz.” ibaresi mevcuttur. 5680 sayılı Kanun'un 19/II. Maddesinde ise, “Cevap veya düzeltme, ilişkin olduğu yazının cevap verenle ilgili miktarının iki katından uzun olamaz” denmekteydi. Düzenlemeler arasında iki önemli fark mevcuttur. Bunlardan ilki, yürürlükten kalkan Kanun'da cevap ve düzeltme en fazla ilgili yazının iki katı uzunlukta olabiliyorken, 5187 sayılı Kanun'da eşit uzunlukta olması gerektiğidir. Ancak ilgili yazının yirmi satırdan az olması durumunda, cevap ve düzeltmenin en fazla otuz satır olabileceğine ilişkin kuralda bir değişiklik yapılmadığı görülmektedir²³⁷. İkinci fark ise, eski Kanun'da cevap ve düzeltmenin uzunluğunu hesaplanırken, sadece ilgili bölüm dikkate alınırken, yeni Kanun'da bu tür bir ayırım yapılmamış olmasıdır. Bu durumda, cevap ve düzeltmenin ilgili yazıdan uzun olmaması hükmündeki “ilgili” kavramını, Eski Basın Kanunu'ndaki gibi yorumlamak kanaatimizce uygun olacaktır.

Aynı fıkranın son cümlesinde ise, “Düzeltilme ve cevaba neden olan eserin yirmi satırdan az yazı veya resim veya karikatür olması hallerinde düzeltme ve cevap otuz satırı geçemez.” denmiştir. Görüldüğü üzere, cevap ve düzeltmeye sebep olan yayından, hem yazı hem de eser olarak bahsedilmiştir. Bunun sonucunda, 2. fıkranın 2. cümlesinden sadece yazılara karşı

²³⁷ “...cevap ve düzeltme metninin, ilişkin olduğu yazının cevap vereni ilgilendiren kısmı ile sınırlı olmak üzere bu kısmın iki katından ve yirmi satırdan az olan yazılarda otuz satırdan uzun olamayacak biçimde düzenlenmesi zorunluluğuna uyulmadan, gazete sorumlu müdürüne gönderilen elli altı satırdan ibaret tektip metninin bu haliyle maddede öngörülen şekil şartlarına aykırılık teşkil ettiği gözetilmeden, itirazın kabulü yerine, yazılı şekilde reddine karar verilmesinde isabet görülmemiş...” Yrg. 7. CD, 9.7.2003 t., 2003/8893 E., 2003/5952 K. (Yayımlanmamıştır). Aynı yönde kararlar için bkz.: Yrg. 7. CD, 9.7.2003 t., 8896 E., 5958 K.; 8895 E., 5934 K.; 8894 E., 5955 K. (Kararlar yayımlanmamıştır).

cevap ve düzeltme gönderilebileceği anlaşılırken, son cümleye bakıldığında resim ve karikatüre karşı da cevap ve düzeltme talebinde bulunulabilmesi söz konusu olmaktadır. Zira 5187 sayılı Kanun'un 2. maddesindeki tanımlara göre, eser, yazı, resim ve benzeri eserler ile haber ajansı yayınlarını kapsamaktadır. Bu durumda ise aynı fıkra içerisinde çelişki ortaya çıkmaktadır.

Fıkırada çelişki yaratan diğer bir husus, karikatür veya resimlere karşı cevap ve düzeltme gönderirken, cevap ve düzeltmenin otuz satırı geçmemesinin gerekip gerekmediğinin tam olarak anlaşılabilmesidir. Zira, fıkranın ikinci cümlesinde "ilgili yazı"dan bahsedilmiş, resim veya karikatüre yer verilmemiştir. Eğer kanunkoyucunun amacı buysa, o vakit tam sayfa karikatür veya resimlere karşı da ancak 30 satırı geçemeyecek cevap ve düzeltme gönderilebilmesi mümkün olacaktır. Diğer bir deyişle resim ve karikatürler, 20 satırdan az yazılarla bir tutulmaktadır. Öte yandan, "ilgili yazı" ibaresinin "ilgili yayın" olarak kabul edilmesi gerektiği de ifade olunmaktadır. Bu takdirde, resim ve karikatürler için de genel kuralın uygulanması söz konusu olacaktır. Başka bir ifadeyle, resim veya karikatürün sayfada kapladığı alanın karşılığı olan satır sayısına göre, cevap ve düzeltmenin de boyutu hesaplanabilecektir.

Bununla birlikte, resim ve karikatür türündeki yayınlara karşı, yine aynı şekilde cevap ve düzeltme yapılabileceği kanaatindeyiz. Hatta, bazı durumlarda, bu yolla yapılan cevap ve düzeltmelerin, yazılı olanlardan daha da etkili olacağını düşünmekteyiz. Öte yandan hesaplamaların, bahsedildiği gibi genel kurala göre yapılması uygun olacaktır.

Bu şekilde yazıların dışındaki yayınlara karşı da cevap ve düzeltme hakkının kullanılabilmesi, 5680 sayılı Basın Kanunu tarafından açıkça düzenlenmemesine karşın, doktrinde resim ve

karikatürlere karşı da cevap ve düzeltme hakkının kullanılabilmesine dair görüşler mevcuttu²³⁸.

Şekille ilgili bir başka husus, imzadır. 5680 sayılı Basın Kanunu'nda cevap ve düzeltmenin ilgilinin imzasını taşıması gerektiği belirtilmişti. Ancak 5187 sayılı Basın Kanunu'nda bu yönde bir ibare bulunmamaktadır. O halde kanunkoyucu yeni düzenlemeyle imza şartını ortadan kaldırmış mıdır? Daha önceki bölümlerde, cevap ve düzeltme hakkının temel kişilik haklarından olduğunu belirtmiştik. Kişilik hakkı tekelci (inhisarî) bir haktır. Bunun anlamı, sadece hak sahibinin kullanabildiği kişiye bağlı haklardan olduğudur²³⁹. Bu nedenle, cevap ve düzeltme hakkının sadece ilgili tarafından kullanılması kuraldır. Söz konusu hakkın sahibi tarafından kullanılıp kullanılmadığı ise imzasından belli olacaktır. Diğer bir deyişle 5187 sayılı Kanun'da "imza"dan bahsedilmemiş olması, kanunkoyucunun artık cevap ve düzeltmelerde imza aramadığı anlamına gelmemelidir.

İmza ile ilgili bir diğer husus, cevap ve düzeltmede ilgili kişinin değil de, onun yerine bir başkasının imzasının bulunması halinde ne olacağıdır. 5680 sayılı Basın Kanunu'nun 3445 sayılı Kanun'la değiştirilmesinden evvel, cevap ve düzeltme sadece ilgilinin imzasıyla gönderilebiliyordu. Ancak 3445 sayılı Kanun ile, ilgilinin yanı sıra temsilcisinin de bu hakkı kullanabileceği yönünde değişiklik yapıldı. Bunun sonucunda, 19. maddede bahsedilen temsilcinin, sadece kanuni temsilci, yani veli veya vasi olabileceğini ifade edenlerin²⁴⁰ yanı sıra, vekaletinde özel yetkisi bulunan vekilin de müvekkil adına cevap ve düzeltmeyi

²³⁸ Erman/Özek, Açıklamalı Basın Kanunu, s. 198-199; Özek, Basın, s. 112; Özel Cevat, Türk Medya Hukuku, Alfa Yayınları, İstanbul 1999, s. 28.

²³⁹ Zevkliler Aydın/Acabey M. Beşir/Gökyayla K. Emre, Medeni Hukuk, Seçkin Yayınları, 6. Baskı, Ankara 2000, s. 399.

²⁴⁰ Erman/Özek, Açıklamalı Basın Kanunu, s. 192.

imzalamasını mümkün görenler de söz konusu olmuştur²⁴¹. Kanaatimizce, cevap ve düzeltme hakkının kullanılabilmesi için, her halükârda ilgilinin rızası aranmalıdır. Dolayısıyla, vekaletnamede genel yetki bulunsa dahi, kanaatimizce vekil, müvekkilin talebi üzerine harekete geçmeli veya en azından, cevap ve düzeltme hakkının doğduğuna inandığı hallerde, durumdan müvekkili haberdar ederek, onun onayını aldıktan sonra cevap ve düzeltmeyi göndermelidir. Böylece, cevap ve düzeltme başvurusunun sadece vekilin imzasıyla yapılması, müvekkilin rızası, imza dışında başka bir yolla da ispat edilebildiği sürece, sakınca yaratmayacaktır.

c – Cevap ve Düzeltmenin İçeriği

Cevap ve düzeltmenin içeriği, 5187 sayılı Kanun'un 14. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre cevap ve düzeltme suç unsuru içermemeli ve üçüncü kişilerin hukuken korunan menfaatlerine aykırı olmamalıdır. 5680 sayılı Kanun'da da cevap ve düzeltmenin suç mahiyetinde olmaması gerektiği belirtilmişken, üçüncü kişilerin menfaatinden bahsedilmediği görülmektedir²⁴².

5680 sayılı Kanun'da, cevap ve düzeltmenin suç mahiyetinde olup olmadığı, olay sulh ceza mahkemesinin önüne gittiği zaman kontrol edilmekteydi. Halbuki 5187 sayılı Kanun bu kontrolün doğrudan cevap ve düzeltme hakkını kullanan kişi tarafından, başvuru yapılırken yapılmasını şart koşmuştur²⁴³. Önceki

²⁴¹ İçel, Kitle Haberleşme, s. 189.

²⁴² Kanunda sayılmayan fakat mahkeme kararlarında rastladığımız bir başka husus ise, yayımlanması istenen cevap ve düzeltmenin, yeni bir cevap ve düzeltme hakkı doğurmaması gerektiğidir (Şişli 2. Asliye Ceza Mahkemesi'nin 27.7.2004 tarih ve 2004/108 Müt. sayılı yayımlanmamış kararı).

²⁴³ 5680 sayılı Basın Kanunu'nun 19. maddesinin 3. fıkrasında cevap ve düzeltmenin "suç mahiyetinde" olup olmadığı inceleme konusu yapılırken, bu husus 5187 sayılı Basın Kanunu'nun 14. maddesinin 1. fıkrasında "suç unsuru"nun varlığına bakılacaktır. Kavramlar ayrı olmasına karşın, aynı anlamda kullanılmıştır. Zira İçel, bu hususla ilgili olarak, "Cevap metninin suç

düzenlemede, bu kontrolün sulh ceza hâkimi tarafından yapılması, sorumlu müdürün ilk başta yerine getirmesi gereken denetim yükümlülüğünü, ve bunun neticesinde de sorumluluğunu kaldırmamaktaydı. Zira 5680 sayılı Kanun'un ceza sorumluluğunu düzenleyen 16. maddesi gereğince, mevkutelerle işlenen suçlarda sorumluluk, suçu meydana getiren yazıyı veya haberi yazan veya resmi veya karikatürü yapan kimse ile beraber bu mevkutenin ilgili sorumlu müdürüne aitti. Bunun gibi, 5680 sayılı Kanun zamanında, cevap ve düzeltmenin sulh ceza hâkiminin önüne gelmesi ve de hâkimin yayımlama kararı vermiş olması halinde dahi, bu durum cevap ve düzeltmenin hukuka aykırı olmadığına dair bir yargı kararının verildiği anlamına gelmemekteydi. Zira verilen karar sadece cevap ve düzeltmenin yayınlanıp yayımlanmamasına ilişkin bir hâkim kararı olup, bu husustaki uyuşmazlığı çözüme ulaştıran bir yargı kararı sayılamamaktaydı²⁴⁴.

Fakat 5187 sayılı Kanun'un cezaî sorumluluk açısından farklı bir düzenleme getirdiği görülmektedir. Zira, Kanun'un cezaî sorumluluğu düzenleyen 11. maddesinin 2. fıkrasında, "sürelî yayınlar ve süresiz yayınlar yoluyla işlenen suçlardan eser sahibi sorumludur" ibaresi yer almaktadır. Böylece 5680 sayılı Kanun'daki sorumlu müdürün kanundan doğan objektif sorumluluğunu²⁴⁵ gerektiren sistem terkedilmiştir²⁴⁶. Sorumlu

niteliğinde olmaması, içeriğinde herhangi bir suç unsurunun bulunmaması demektir" açıklamasını yapmıştır (İçel, Kitle Haberleşme, s. 187).

²⁴⁴ Erman/Özek, Açıklamalı Basın Kanunu, s. 203-204.

²⁴⁵ Özek Çetin, Basın Suçlarında Ceza Sorumluluğu, İÜHF Yayınları, İstanbul 1972, s. 157.

²⁴⁶ Dönmezer'e göre basın suçlarından dolayı sorumlulukta uygulanan üç türlü sistem mevcuttur: Birlikte sorumluluk sistemi, tabaka tabaka sorumluluk sistemi ve ihmal nedeniyle sorumluluk sistemi. (Dönmezer, Basın ve Hukuku, s. 378). 5680 sayılı Basın Kanunu'nun 16. maddesi birlikte sorumluluk sistemi ile tabaka tabaka sorumluluk sisteminin bileşimi iken, 5187 sayılı Basın Kanunu'nun 11. maddesinin tabaka tabaka sorumluluk sistemini tercih ettiği görülmektedir.

müdüürün sorumlu olması ancak “eser sahibinin belli olmaması veya yayım sırasında ceza ehliyetine sahip bulunmaması yahut yurt dışında bulunması nedeniyle Türkiye’de yargılanamaması veya verilecek cezanın eser sahibinin diğer bir suçtan dolayı kesin hükümlle mahkûm olduğu cezaya etki etmemesi hallerinde” mümkün olacaktır. Yeni Basın Kanunu, cevap ve düzeltmenin suç unsuru taşıyıp taşımadığının bizzat ilgili tarafından değerlendirilmesini öngörmekte, ancak ilgilinin bu hususa dikkat etmemesi gerek sorumlu müdüürün gerekse sulh ceza hâkiminin içerik denetimi yapmalarını ve suç unsuru taşıyan cevap ve düzeltmelerin yayımlanmasını reddetmeleri zorunluluğunu ortadan kaldırmamaktadır. O halde, 5187 sayılı Kanun’un yaptığı düzenleme, sorumlu müdüürün yerine getirmesi gereken denetim yükümlülüğü açısından bir değişiklik yaratmamıştır.

Öte yandan cevap ve düzeltmenin suç unsuru içermesi, ceza hukukunun suç teorisi ile ilgili genel kurallarına göre belirlenir²⁴⁷. Bunun yanı sıra, ilgilinin suçtan dolayı cezalandırılabilir olup olmaması veya kusur yeteneğini haiz olup olmaması bu anlamda önem taşımaz, cevap ve düzeltme yine yayımlanmaz. Öte yandan, cevap ve düzeltmede bir hukuka uygunluk sebebinin bulunması durumunda artık suç unsuru taşımaktan söz edilemeyeceğinden, cevap ve düzeltmenin yayımlanmasında sakınca kalmayacaktır²⁴⁸.

Cevap ve düzeltmenin içeriğiyle ilgili şartlardan bir diğeri, cevap ve düzeltmenin üçüncü kişilerin hukuken korunan menfaatlerine aykırı olmaması geređidir²⁴⁹. Daha önce de belirttiğimiz üzere, 5680 sayılı Kanun’da bu husus ele

²⁴⁷ Dönmezer Sulhi/Erman Sahir, Nazari Ve Tatbiki Ceza Hukuku, c. I, Beta Yayınları, 12. Baskı, İstanbul 1997, s. 305 vd.; Demirbaş, s. 173 vd.

²⁴⁸ İçel, Kitle Haberleşme, s. 188.

²⁴⁹ Menfaat, “bireyin bir hukuki varlıktan yararlanmasını, bunun üzerinde tasarruf edebilmesini sağlayan ilişki” olarak tanımlanmıştır (Keyman Selâhattin, Hukuka Giriş, Yetkin Yayınları, Ankara 2002, s. 141). Menfaate aykırı davranışların şeref ve haysiyeti ihlâl veya hakaret niteliğinde olması gerekmez (Özek, Basın, s. 107).

alınmamıştır. Ancak Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin yukarıda bahsedilen 26 nolu Cevap Hakkına İlişkin Karar'da²⁵⁰, cevabın üçüncü kişilerin hukuken korunan menfaatlerine aykırı olması halinde, yayımcıya bunun reddetme hakkı tanınmıştır. Yeni Kanun yapılırken de bu Karar'dan yararlanıldığı kanaatindeyiz.

Hukuken korunan menfaatin, üçüncü kişinin menfaati olması gerekmektedir. Burada üçüncü kişiden maksat, cevabı doğuran yayında hiç katkısı olmayan ve uyumsuzluğa tamamen yabancı olan kişilerdir²⁵¹. Diğer bir deyişle, burada cevap ve düzeltmeye sebep olan eserin sahibinin veya sorumlu müdürün menfaatinden bahsedilmemektedir. Zira eser sahibi eseri oluştururken, sorumlu müdür de cevap ve düzeltmenin yayımlanması ile ilgili denetim yetkisini yerine getirirken belli oranda etkili olmaktadır. Hal böyle olunca, anılan kişiler ile ilgili suç unsuru taşımayan, fakat bu kişilerin menfaatlerine aykırı cevap ve düzeltmeler söz konusu olsa bile, bunların yayımlanmasından kaçınılamayacaktır.

d - Cevap ve Düzeltme Hakkının Kullanılması Usulü

İlgili cevap ve düzeltmeyi yayım tarihinden itibaren iki ay içinde göndermelidir²⁵². Bu süreyi geçirdiği vakit ilgili artık cevap ve düzeltme hakkından yararlanamaz²⁵³. Bu hususla ilgili karşılaşılabilecek sorun, hakkında yayın yapılan kişinin, yayından iki aylık süre geçtikten sonra haberdar olması halinde, hakkın kullanılıp kullanılamayacağıdır. Kanaatimizce, süre geçtikten

²⁵⁰ Bkz.: II-A-2-b.

²⁵¹ Biolley, s. 51.

²⁵² "Uygulamada tebligatın noter aracılığıyla yapılmakta olduğu, cevap ve düzeltme metninin noter kanalıyla gönderilmesi durumunda, noterliğe veriliş tarihinin esas alınması gerektiği..." Yrg. 7. CD, 7.2.1997 t., 568 E., 883 K. (zikreden Parlar/Hatipoğlu, s. 665).

²⁵³ İçel, Kitle Haberleşme, s. 191.

sonra yapılacak cevap ve düzeltme başvurularının, sürenin kaçırılmasında kusurlu olunmasa bile, kabul edilmemesi gerekir. Zira, cevap ve düzeltme hakkının en önemli özelliği, diğer hukukî yollardan daha çabuk bir şekilde sonuca ulaşılabilme imkânını sunmasıdır. Kanun'da öngörülen iki aylık sürenin geçmesiyle, cevap ve düzeltme hakkıyla korunan menfaat ortadan kalkmış sayılmalıdır.

Sürelî yayınlarda cevap ve düzeltmelerin yayımlanmasıyla yükümlü olan kişi sorumlu müdürdür²⁵⁴. Mahkemelerin de bu nedenle cevap ve düzeltmelerin sorumlu müdüre tebliğ edilmesi gerektiği yönünde kararlar verdiği görülmektedir²⁵⁵. Zira 5680 sayılı Kanun'da da, cevap ve düzeltmenin sorumlu müdüre

²⁵⁴ Sorumlu müdür ile ilgili düzenleme 5187 sayılı Kanun'un 5. maddesinde yer almaktadır:

MADDE 5 : "Her süreli yayının bir sorumlu müdürü bulunur. Sorumlu müdür, birden fazla ise her birinin sorumlu olduğu bölüm belirtilir.

Sorumlu müdür olabilmek için;

- a) Onsekiz yaşını bitirmiş olmak,
 - b) Türkiye'de yerleşim yeri sahibi olmak ve devamlı oturmak,
 - c) En az ortaöğretim veya dengi bir eğitim kurumundan mezun olmak,
 - d) Kısıtlı veya kamu hizmetlerinden yasaklı olmamak,
 - e) Yüz kızartıcı suçlardan mahkûm olmamak,
 - f) T.C. vatandaşı olmayanlar için karşılıklılık koşulu aramak,
- gerekir.

Sorumlu müdürün Türkiye Büyük Millet Meclisi üyesi olması halinde sorumlu müdürlüğü üstlenmek üzere müdür yardımcısı tayin edilir. Sorumlu müdür için bu Kanunda yer alan hükümler, sorumluluğu üstlenen yardımcı için de geçerlidir".

²⁵⁵ Yargıtay sorumlu müdür yerine yazı işleri müdürüne tebliğ edilmeyen cevap ve düzeltmelerin yayımlanmaması halinde, yayımın reddini haklı bulmuş ve cezai sorumluluğun doğmayacağına hükmetmiştir. Yrg. 7. CD, 5.4.1990 t., 526 E., 3956 K.; 7. CD, 25.2.1994 t., 592 E., 1480 K. (zikreden Yenisey/Özel, s. 14-15); "Tekzip metninin...Hürriyet Gazetesi sorumlu müdürüne gönderilmiş olduğunun gözetilmemesi yasaya aykırıdır." Yrg. 7. CD, 13.9.1985 t., 18 E., 8421 K. (zikreden Parlar/Hatipoğlu, s. 670). Aynı şekilde, cevap ve düzeltmenin sorumlu müdürden değil de gazetenin imtiyaz sahibinden istenmesinin de usul ve yasaya aykırı olduğu belirtilmiştir. (Konya 4. Asliye Ceza Mahkemesi'nin 2004/44 Müt. sayılı ve 5.3.2004 tarihli ve Bağcılar 1. Sulh Ceza Mahkemesi'nin 2004/151 Müt. sayılı ve 9.6.2004 tarihli yayımlanmamış kararları)

gönderileceği veya verileceğinden bahsedilmekteydi²⁵⁶. Ancak 5187 sayılı Kanun'da bu kadar açık bir hüküm yoktur. Yeni Kanun'da, gönderilen cevap ve düzeltmenin sorumlu müdüre tebliğinden itibaren en geç üç gün içinde yayımlanacağı belirtilmekle beraber, tebligatın bizzat sorumlu müdüre yapılması gerektiğine dair bir hüküm yoktur. Uygulamada, cevap ve düzeltmenin sorumlu müdüre değil de kuruma tebliğ edildiğine rastlanmaktadır²⁵⁷. Aslına bakılırsa, Tebligat Kanunu'nun hükümleri gereğince de bu şekilde tebligat yapılması mümkündür. Örneğin Tebligat Kanunu'nun 13. maddesi gereğince tüzel kişiler adına yetkili olan kimselere yapılacak tebligatlar, bu kişiler çalışma saatleri dahilinde iş yerinde değilse veya tebligatı alamayacak durumdaysa, memur veya müstahdemlere de yapılabilmektedir. Dolayısıyla, Tebligat Kanunu hükümlerine göre, sorumlu müdür bulunamazsa, tebligatın kurum memur veya müstahdemlerine yapılması mümkün olacak ve bu tebligatın da sorumlu müdüre yapılmış kabul edileceği söylenebilecektir.

Sorumlu müdür cevap ve düzeltmeyi aldıktan sonra, günlük süreli yayınlarda en geç üç gün içinde, diğer süreli yayınlarda ise cevap ve düzeltmeyi aldığı tarihten itibaren üç günden sonraki ilk nüshada, ilgili yayının yer aldığı sayfa ve sütunlarda, aynı puntolarla ve aynı şekilde yayımı yapmak zorundadır²⁵⁸. Eğer

²⁵⁶ "...tekzip dilekçesine eklenen ve tekzip metninin gazete sorumlu müdürüne gönderildiğine ilişkin APS alındı kağıdı ile dağıtımına ilişkin belgede söz konusu tekzip metninin gazete sorumlu müdürüne tebliğine ilişkin sorumlu müdür ...'in isminin bulunmasına rağmen imzasının bulunmadığı ve bu durumda tebliğ edilip edilemediğinin anlaşılamadığı ve yasa da belirlenen tebliğ şartının gerçekleşmediği..." (Ankara 3. Sulh Ceza Mahkemesi'nin 2004/72 Tekzip sayılı ve 21.4.2004 tarihli yayımlanmamış kararı).

²⁵⁷ Özek, Basın, s. 117.

²⁵⁸ "Sorumlu müdürün cevap ve düzeltmenin genel kurallara uygun yayımlanmasını sağlamak yükümlülüğü söz konusu olduğuna göre cevap ve düzeltmenin cevaba sebebiyet veren yazısının yayımlandığı sayfa ve sütunda eş büyüklükte ve eş karakterde harflerle yayımlanması gerekçesi ve yayınlanan cevap yazısını bu şartları ihtiva etmediği dikkate alınarak suçun oluştuğu kabul edilerek karar verilmesi gerekirken yazılı gerekçeyle beraat kararı

sürelî yayın birden fazla yerde basılıyorsa, cevap ve düzeltme, buna sebep olan eserin yayımlandığı bütün baskılarda yayımlanır. Sorumlu müdür cevap ve düzeltmede hiçbir ekleme veya değişiklik yapamaz. Ancak bu son husus sorumlu müdürün cevap ve düzeltmede bulunan imla ve gramer hatalarının düzeltilmesine engel teşkil etmemelidir²⁵⁹. 4756 sayılı Kanun'la değişik 5680 sayılı Kanun'un 19/I. maddesine göre, sorumlu müdürün cevap ve düzeltmeyi aldığı tarihten itibaren üç gün içinde mevkutenin sahibi olan gerçek kişiye veya anonim şirketlerde yönetim kurulu başkanına, diğer şirket ve tüzel kişilerde ise en üst yöneticiye bildireceği ve inceleyeceği belirtilmekteydi. Ancak bu inceleme sonunda yayımlanmasına karar verdiği takdirde, üçüncü günden sonraki ilk nüshada yayımı yapmak zorundaydı²⁶⁰. Buradan da anlaşılıyor ki, sorumlu müdürün zorunlu olduğu husus, kendisine gönderilen her cevap ve düzeltmeyi yayımlamak değil, ve fakat yayımlanmasına karar verdiği cevap ve düzeltmeleri kanunun öngördüğü şekilde ve sürede yayımlamaktır. Bu husus 5680 sayılı Kanun'un 19. maddesinden açıkça anlaşılmaktayken, 5187 sayılı Kanun'un 14. maddesinin lafzından sorumlu müdürün her cevap ve düzeltmeyi yayımlamakla yükümlü olduğu sonucu çıkarılması tehlikesi mevcuttur.

Üstünde durulması gerekli bir diğer husus ise, cevap ve düzeltmeye konu olan yayımdan dolayı ilgiliden özür dilenmesinin veya bu hususla ilgili olarak ilgilinin cevap ve düzeltme niteliğinde olmayan görüşlerine yer verilmesinin, cevap ve düzeltmeyi

verilmesi yasaya aykırıdır." Yrg. 7. CD, 19.9.1993 t., 6270 E., 8727 K. (zıkreden Parlar/Hatipoğlu, s. 655).

²⁵⁹ İçel, Kitle Haberleşme, s. 184.

²⁶⁰ "Tebliğ tarihinden sonra 11-12-13 ve 14 Mart 2004 tarihinde yayınlanan gazetelerde cevap ve düzeltme metninin yayımlanmadığı anlaşılacakla..." (Antalya 1. Sulh Ceza Mahkemesi'nin 2004/210 Müt. sayılı ve 5.4.2004 tarihli kararı). Karardan da anlaşılacağı üzere, mahkeme sadece cevap ve düzeltme metninin tebliğini takip eden üç günün gazetesini değil, dördüncü günün gazetesini de incelemekteydi.

yayımlama zorunluluğunu ortadan kaldırıp kaldırmadığıdır. Belirtmek gerekir ki, Şişli 2. Asliye Ceza Mahkemesi'nin bu konuya dair kararı²⁶¹ dikkat çekicidir. Mahkeme, gazete tarafından ilgiliden özür dilendiğini ve görüşlerinin kamuoyuna aktarıldığını belirterek, cevap ve düzeltmenin yayımlanmasına gerek olmadığına hükmetmiştir. Kanaatimizce, Mahkeme'nin bu kararı yerinde değildir. Cevap ve düzeltme hakkının, kişilik hakkını korumasının yanı sıra, doğru haber dolaşımını sağlayarak kitle iletişim özgürlüğünü tamamladığı bir gerçektir. Ancak bu gerekçeyle, ilgilinin görüşünün gazete tarafından bir şekilde yayımlanmış olmasının cevap ve düzeltme hakkını ortadan kaldıracağı veya gereksiz kılacağı iddiası doğru kabul edilmemelidir. Cevap ve düzeltme hakkının kullanılması bir takım koşullara bağlanmıştır. Mezkûr koşullar, hakkın kullanılmasıyla hedeflenen amaca ulaşılmasını sağlar. Örneğin, cevap ve düzeltmenin, buna sebep olan yayımla aynı sayfada, aynı yazı karakterinde yayımlanması veya uzunluğu ile ilgili koşullar, cevap ve düzeltmenin etkisini sağlamlaştırır niteliktedir. Bu koşulların varlığı olmaksızın, tamamen mevkutenin kendi ihtiyariyle yaptığı bu tür yayımların, cevap ve düzeltme hakkının yerine geçmesi kabul edilemez.

Cevap ve düzeltmenin hiç veya gerektiği gibi yayımlanmaması hallerinde, ilgilinin bulunduğu yer sulh ceza hâkimine başvurma hakkı doğacaktır. Sorumlu müdüre başvurmadan doğrudan sulh ceza hâkimine başvurulması durumunda, hâkimin başvuruyu "ilk başvurunun sorumlu müdüre yapılması gerektiği" gerekçesiyle reddetmesi gerekir²⁶².

²⁶¹ Şişli 2. Asliye Ceza Mahkemesi'nin 2004/20 Müt. sayılı ve 12.2.2004 tarihli kararı (Yayımlanmamıştır).

²⁶² Yrg. CGK, 3.3.1986 t., 1985/7-401 E., 1986/89 K. (zıkreden Yenisey/Özel, s. 13).

Sulh ceza hâkimine başvurma hakkının, cevap ve düzeltme hakkının, belirlenen süreler içinde yayımlanmaması halinde yayım için tanınan sürenin bitiminden itibaren, birinci fıkra hükümlerine aykırı şekilde yayımlanması halinde ise yayım tarihinden itibaren onbeş gün içinde kullanılması gerekmektedir²⁶³. Böylece, 5680 sayılı Kanun ile getirilen yirmi günlük sürenin indirildiğini görmekteyiz²⁶⁴. Madde hükmünden sulh ceza hâkimine üç seçenek tanındığı anlaşılmaktadır. Buna göre, sulh ceza hâkimi önüne gelen cevap ve düzeltmenin aynen yayımlanmasına veya Kanun'a uygun bir şekilde yayımlanmasına karar verebileceği gibi, yayımlanmamasına da karar verebilir. 5680 sayılı Kanun'da sulh ceza hâkimine, cevap ve düzeltmenin suç mahiyetinde olup olmadığı, yayım ile ilgisi bulunup bulunmadığı, kanunda yazılı şekil ve şartları taşıyıp taşımadığı ve süreli yayına yapılan başvurunun yayımdan itibaren iki ay içinde yapılıp yapılmadığı cihetlerinden incelemesi görevi verilmişti²⁶⁵. Sulh ceza hâkimi bu incelemeden sonra yine yayımlamama, aynen

²⁶³ Sulh ceza hâkimine başvurmada, ilgilinin süreli yayına çektiği ihtar metni, cevap ve düzeltmeye konu olan yayının yanı sıra, cevap ve düzeltmenin tebliğden itibaren belirlenen yasal sürede yayımlanmadığını göstermek amacıyla söz konusu tarihlere ait nüshaların da dilekçeye eklenmesi gerekmektedir. Başvuru vekil aracılığıyla yapılıyorsa, elbette ki vekâletnâmenin de yer alması şarttır (Ankara 3. Sulh Ceza Mahkemesi'nin 2004/90 Tekzip sayılı ve 28.5.2004 tarihli yayımlanmamış kararı).

²⁶⁴ Yirmi günlük sürenin onbeş güne indirilmesi, hakkın kullanılmasında çabukluk sağlayacağı için, kanaatimizce olumlu niteliktedir.

²⁶⁵ "Tekzip isteyen vekili tarafından Mahkememize verilen belgelerin incelenmesinde 4756 sayılı kanun ile değişik 5680 sayılı Kanun'un 19/III-2 gereğince tekzip metninin suç mahiyeti taşımadığı, yayımla ilgili olduğu, yapılan yayının gerçeğe aykırı olduğu iddia edildiği, yasanın öngördüğü süre içinde şekil şartlarını taşıyarak talepte bulunulduğu, yasal inceleme süresinin geçmesine rağmen düzeltme metninin yayımlanmadığı ve başvurunun şartlarının bulunduğu anlaşılmıştır. Bu nedenle yasanın 19/I. maddesindeki unsurları incelemeye, itirazla üst mahkemenin yetkisi olmakla, bu yönden inceleme yapılmaksızın talebin kabulüne..." (Şişli 2. Sulh Ceza Mahkemesi'nin 2004/414 Müt. sayılı ve 21.5.2004 tarihli yayımlanmamış kararı). Öte yandan diğer başka kararlarda, sulh ceza mahkemesinin işin esasına girdiği görülmektedir. Örneğin Ankara 4. Sulh Ceza Mahkemesi 2004/73 Tekzip sayılı ve 22.4.2004 tarihli kararında (Yayımlanmamıştır), yapılan yayının şeref ve haysiyete dokunmadığı; Ankara 3. Sulh Ceza Mahkemesi de 2004/72 Tekzip sayılı ve 21.4.2004 tarihli kararında (Yayımlanmamıştır), yayının eleştiri niteliğinde olduğu yönünde kara vermiştir.

veya değiştirip yayımlama kararı verebilecektir. Kanunkoyucu, 5680 sayılı Kanun'da olduğu gibi sulh ceza hâkiminin incelemesi gereken hususları ayrı ayrı belirtmek yerine, genel olarak Kanun'a uygun olmasının incelenmesini öngörmüştür. Sulh ceza hâkimi kararını üç gün içinde verecektir. Daha önce de belirttiğimiz üzere, Yargıtay, Kanun'da yer alan hâkim ve mahkeme kararları için öngörülen sürelerin düzenleyici süreler olduğu, bu sebeple de uyulmaması halinde yaptırımını olmadığı düşüncesindedir²⁶⁶.

Sulh ceza hâkiminin bu talebi duruşma yapmaksızın karara bağlayacağı hususu, 5187 sayılı Kanun'un getirdiğı yeni bir düzenlemedir. Bilindiğı üzere, hâkimlerin kararları mahkeme kararları ve hâkimlik kararları olarak ikiye ayrılmaktadır²⁶⁷. Sulh ceza hâkimin verdiği karar da hâkimlik kararına bir örnektir. Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun (CMUK) 297. maddesi uyarınca da sulh ceza hâkiminin duruşmaya ilişkin olmayan kararlarına karşı itiraz yoluna başvurulması mümkündür²⁶⁸. Maddede geçen "duruşmaya ilişkin olmayan tabiri, mahkemece verilmeyen, yani toplu mahkemede kurul tarafından verilmesi gerekmeyen mânâsına alınmalıdır"²⁶⁹.

İtiraz kanun yolunun iki çeşidi vardır: âdi itiraz ve acele itiraz. İtiraz kural olarak âdi itirazdır. Acele itirazda, itirazın belli bir sürede yapılması gerekir. Öte yandan, âdi itirazda, kendisine müracaat edilen makam kararını düzeltebilirken, acele itirazda

²⁶⁶ Yrg. 7. CD, 23.9.1994 t., 6321 E., 9088 K.; 7. CD, 21.2.1991 t., 17 E., 1762 K.; 7. CD, 11.10.1991 t., 2313 E.,10651 K. (zikreden Parlar/Hatipoğlu, s. 654-656).

²⁶⁷ Kunter Nurullah/Yenisey Feridun, Ceza Muhakemesi Hukuku, Birinci Kitap (Öğrenme Kitabı), Ceza Muhakemesinin Genel Hükümleri, Beta Yayınları, 12. Bası, İstanbul 2002, s. 448 vd.

²⁶⁸ Kunter Nurullah/Yenisey Feridun, Ceza Muhakemesi Hukuku, Birinci Kitap (Öğrenme Kitabı), Ceza Muhakemesinin Genel Hükümleri, s. 449.

²⁶⁹ Kunter Nurullah/Yenisey Feridun, Ceza Muhakemesi Hukuku, İkinci Kitap (Öğrenme Kitabı), Ceza Muhakemesinin Yürüyüşü, Beta Yayınları, 12. Bası, İstanbul 2002, s. 1060.

kararı veren makamın böyle bir yetkisi yoktur²⁷⁰. İstisnaî bir yol olan acele itirazın mümkün olabilmesi için kanunda açıkça gösterilmesi gerekir²⁷¹. İşte 5187 sayılı Kanun'da da sulh ceza hâkiminin kararına karşı acele itiraz yoluna gidilebileceği açıkça belirtilmiştir. Halbuki 5680 sayılı Kanun'da itirazdan bahsedilirken bunun acele itiraz olduğuna dair bir ibare bulunmamaktaydı. Bu açıdan kanunkoyucu ceza yargılaması hukukuna uygun bir düzenleme yapmıştır.

5187 sayılı Kanun'da acele itirazın yapılacağı makam, "yetkili makam" olarak tanımlanmıştır. Bu husus da 5680 sayılı Kanun'dan farklılık arz eden bir düzenlemedir. Zira, eski Basın Kanunu'nda, itirazın açıkça "asliye ceza hâkimi"ne yapılacağı hususu yer almaktaydı. O halde, yeni düzenlemeye göre yetkili makamın neresi olacağı genel ceza yargılaması kurallarına göre çözülecektir. Bu konu CMUK m. 299'da ele alınmıştır. Buna göre, karar sulh ceza hâkimi veya sulh işine bakan asliye mahkemesi üyesi tarafından verilmişse, itiraz mercii aynı yargı çevresindeki asliye mahkemesi başkanı veya hâkimi; sulh işine asliye mahkemesi başkanı veya hâkimi tarafından verilmişse ağır ceza mahkemesi başkanlığı olacaktır²⁷².

5187 sayılı Kanun'da acele itirazın ne kadar süre içinde yapılacağı belirtilmemiştir. Bilindiği üzere 5680 sayılı Kanun'da, ilgililer sulh ceza hâkiminin kararı tebliğ edildikten itibaren dört gün içinde asliye ceza hâkimine itiraz edebiliyorlardı. Dolayısıyla yeni Kanun'da bir süre belirtilmemiş olması, genel kuralları referans almamızı gerektirmektedir. Buna göre, acele itirazın

²⁷⁰ Kunter Nurullah/Yenisey Feridun, Ceza Muhakemesi Hukuku, İkinci Kitap (Öğrenme Kitabı), Ceza Muhakemesinin Yürüyüşü, s. 1064-1065.

²⁷¹ Kunter Nurullah/Yenisey Feridun, Ceza Muhakemesi Hukuku, İkinci Kitap (Öğrenme Kitabı), Ceza Muhakemesinin Yürüyüşü, s. 1065.

²⁷² Kunter Nurullah/Yenisey Feridun, Ceza Muhakemesi Hukuku, İkinci Kitap (Öğrenme Kitabı), Ceza Muhakemesinin Yürüyüşü, s. 1065.

CMUK m. 304 gereğince tefhim veya tebliğden itibaren bir hafta içerisinde yapılması gerekmektedir²⁷³.

Bu noktada belirtilmesi gereken, önemli gördüğümüz bir husus vardır. Bir önceki paragrafta da belirtildiği üzere, sulh ceza hâkiminin kararı ilgililere tebliğ edilmekte, ilgililer de böylece karara karşı yetkili makama itiraz etme imkânını bulmaktadırlar. Bunun sonucu olarak, sulh ceza hâkiminin cevap ve düzeltme talebini kabul etmesi halinde, bu karar sorumlu müdüre tebliğ olunacak, sorumlu müdür de gerek görürse yasal süresinde buna itiraz edebilecek, böylece savunma hakkını kullanmış olacaktır. Ancak, durum tam tersi olduğu vakit, sorumlu müdürün savunma hakkının kısıtlanması, ve hatta yok edilmesi mevzuu bahis olmaktadır. Zira, sulh ceza hâkiminin cevap ve düzeltme talebini reddetmesi durumunda, karar sorumlu müdürün lehine olduğundan, itiraz edilebilmesi mümkün olmamaktadır. Öte yandan, ilgili hâkimin bu red kararına karşı itiraz edebilmekte, bu itiraz yetkili makamca karara bağlanıp kesinleşmekte ve nihayetinde sorumlu müdüre tebliğ edilmektedir. Bu noktadan sonra sorumlu müdürün yapabileceği hiçbir şey kalmamakta, diğer bir deyişle savunma imkânını kullanamamaktadır. Uygulamada ilgililerin sulh ceza hâkimine başvururken eksik evrak ibraz ettikleri ve taleplerinin sırf bu nedenle reddedildiği görülmektedir. İlgililer bu red kararı üzerine, gerekli evrakı tamamlayarak yetkili makama itiraz ettikleri vakit ise, sulh ceza hâkiminin red kararı kaldırılmakta ve cevap ve düzeltmenin yayımlanması yönünde karar verilmektedir. Hal böyle olunca da, sorumlu müdüre savunma hakkı tanınmamış olmaktadır. Özellikle de, 5680 sayılı Kanun'a göre, esasa ilişkin incelemenin asliye ceza hâkiminin önünde yapılabilmesi göz önüne alındığında, sorumlu müdürlerin, savunma hakkı açısından ne

²⁷³ Kunter Nurullah/Yenisey Feridun, Ceza Muhakemesi Hukuku, İkinci Kitap (Öğrenme Kitabı), Ceza Muhakemesinin Yürüyüşü, s. 1065.

kadar önemli bir imkândan mahrum kaldıkları aşikârdır. Kolaylıkla kötüye kullanılabilecek bu durumla ilgili olarak 5187 sayılı Kanun'da da herhangi bir düzenlemeye yer verilemediği görülmektedir. Kanaatimizce, sulh ceza hâkiminin cevap ve düzeltme talebinin reddi kararına karşı itiraz edildiğinde, bu itirazdan sorumlu müdür de haberdar edilmeli, böylece savunma hakkının kullanılması sağlanmalıdır. Bu sebepten dolayı belki itiraz hakkında yetkili makamın karar verme süreci uzayabilir²⁷⁴, ama daha önemli gördüğümüz savunma hakkı garanti altına alınmış olur.

5187 sayılı Kanun'a göre itiraz üzerine yetkili makam da kararını üç gün içinde verecektir. Yetkili makamın vereceği bu karar kesin niteliktedir. İtirazı inceleyen makamın vereceği kararın kesin nitelikte olduğu hususu da ceza yargılaması hukukunun kurallarından biridir.

3 - Cevap ve Düzeltmenin Yayınlanmaması

Cevap ve düzeltmenin yayınlanmaması, 5187 sayılı Kanun'un 18. maddesinde ele alınmıştır. Madde incelendiğinde, cevap ve düzeltmenin yayınlanmaması suçunun yanı sıra müeyyidelerine de yer verildiği görülmektedir. Bu yüzden biz de öncelikle cevap ve düzeltmenin yayınlanmaması suçundan, daha sonra ise maddede belirtilen müeyyidelerden bahsedeceğiz.

a - Cevap ve Düzeltmenin Yayınlanmaması Suçu

Cevap ve düzeltmenin yayınlanmaması suçuyla ilgili açıklamalara geçmeden önce, basın suçu kavramından bahsetmek

²⁷⁴ Bu hususla ilgili olarak Prof. Dr. Köksal Bayraktar, "cevap ve düzeltme hakkının uygulanmasında karar için çok kısa sürelerin kabul edilmesinin, basının hak arama hürriyetini çok kısıtladığı" görüşündedir. Öte yandan Prof. Dr. Duygun Yarsuvat, kişi hürriyetine saldırı olduğu vakit, bu kişinin basın özgürlüğünden faydalanma hakkına sahip olduğunu, basının bununla ilgili herhangi bir delil göstermesinin söz konusu olmadığını belirtmek suretiyle, karşı görüşte olduğunu ifade etmiştir. ("Basın Kanunu Tasarısı II", Güncel Hukuk, S. 6, Haziran 2004, s. 41).

yerinde olacaktır. Basın suçu kavramıyla ilgili çeşitli görüşler mevcuttur. Doktrinde bir kısım müellif basın suçu diye ayrı suç tipi yaratılmasına karşı çıkarken²⁷⁵, diğer bir kısım ise basın suçlarını değişik şekilde tasnif etme yoluna gitmiştir²⁷⁶.

Basın suçlarını üçlü ayırma tutmak yerinde olur kanaatindeyiz. Buna göre ayırım, basın suçları, basın yoluyla işlenen suçlar ve basın zabıtası suçları şeklinde olmaktadır. Basın suçları denildiğinde dar anlamda basın suçları anlaşılmaktadır. Bu suçlar sadece basın aracılığıyla veya bünyesinde işlenebilen suçlardır²⁷⁷. “Eğer bir kanun belirli bir hareketi sırf basın yoluyla işlendiği takdirde cezalandırıyorsa, yani basılmış eserler dışındaki aleniyete koyucu araçlarla işlendiğinde cezalandırılmakta ise bu suçlara basın suçları diyebiliriz”²⁷⁸. Basın yoluyla işlenen suçlar ise, basın dışında araçlarla da işlenmesi mümkün olan

²⁷⁵ Örneğin Erem, basın suçunu suni bir kavram olarak nitelemektedir. Söz ile ifade edilen bir fikir ile yazılı fikir arasında nitelik farkı olmadığını, bu nedenle de bir söz suçundan ya da basın suçundan ayrı ayrı bahsetmenin imkânsız olduğunu ifade etmektedir. Müellif ayrıca, basın suçlarına özelliğini veren hususun, onların daha geniş çevreye ulaşma şansı olduğu yönündeki değerlendirmelere de karşı çıkmakta ve beş bin kişilik miting ile az sayıda satan gazete karşılaştırmasını yapmak suretiyle, bu durumun aksinin olması ihtimalinden bahsetmektedir (Erem Faruk, Hürriyet ve Suç, AÜHF Yayınları, Ankara 1952, s. 18).

²⁷⁶ Dönmezer basın suçlarını, basın suçları ve basın yoluyla işlenen suçlar olarak ayırırken (Dönmezer, Basın ve Hukuku, s. 374 vd.), Özek bu suçlara bir de basın zabıtası suçlarını eklemiştir (Özek Çetin, Ceza Sorumluluğu, s. 10 vd.; Erman/Özek, s. 35 vd.). Nitekim Tosun’un da basın zabıtası suçlarından bahsetmediğini görüyoruz (Tosun Öztekin, Basın Suçlarında Ceza, Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi, c. 1, S. 2, İstanbul 1979, s. 3 vd.). İçel ise basın suçlarını “basılmış eserin içeriğine ilişkin suçlar” ve “basın düzenine karşı suçlar” olarak ikiye ayırmış, ilk grubun da “dar anlamda basın suçları” ve “basın yoluyla işlenen suçlar”dan oluştuğunu ifade etmiştir. (İçel, Kitle Haberleşme, s. 232-233). Sözüer tarafından da aynı ayırım yapıldığı görülmektedir (Sözüer Adem, Basın Suçlarında Ceza Sorumluluğu, Alfa Yayınevi, İstanbul 1996, s. 7-9). Farklı bir ayırım yapma yolunu seçen Gölcüklü ise, “ifade hürriyetinden doğan sorumluluk” başlığı altında basın suçlarını, “her türlü yoldan, her türlü araçla ve bu arada kütle haberleşme araçlarıyla işlenebilen fikir ve kanaat suçları” ile “ancak kütle haberleşme araçlarıyla işlenebilen fikir ve kanaat suçları” olarak ikiye ayırmayı tercih etmiştir (Gölcüklü, Haberleşme Hukuku, s. 89).

²⁷⁷ Bu suçlara örnek olarak Basın Kanunu’nun 19, 20 ve 21. maddeleri gösterilebilir.

²⁷⁸ Dönmezer, Basın ve Hukuku, s. 373.

suçlardır²⁷⁹. Genellikle suçların basın yoluyla işlenmesi ağırlatıcı bir sebep olarak görülmektedir²⁸⁰.

Cevap ve düzeltmenin yayımlanmaması suçu ise basın zabıtası suçlarındandır. Basın zabıtası suçları, “basının yönetsel düzeni açısından basın faaliyetinde bulunanlara yüklenen yükümlülöklere suç teşkil eden aykırılık fiilleridir”²⁸¹.

Cevap ve düzeltmenin yayımlanmaması suçu, 18. maddede cevap ve düzeltmenin yayımlanması ile ilgili kesin hâkim kararlarına uymama olarak tanımlanmıştır. Görüldüğü üzere suçun önşartı²⁸², kesinleşmiş hâkim kararının varlığıdır²⁸³. Sulh ceza hâkiminin cevap ve düzeltmenin yayımlanması yönündeki kararına hiç veya süresinde itiraz edilmemesi yahut da süresinde yapılan itirazın asliye ceza hâkimi tarafından reddedilmesi durumlarında kesinleşmiş hâkim kararı söz konusu olacaktır.

Kesinleşmiş hâkim kararına uymama bu suçun maddi unsurunu oluşturur. “Kesinleşmiş hâkim kararına uymama, yayımlanmasına karar verilen cevap ve düzeltme yazısını hiç yayımlamama şeklinde olabileceği gibi, 14. maddede belirtilen süreler geçtikten sonra veya aynı maddenin birinci fıkrası hükmüne aykırı olarak yayımlama şeklinde de olabilir”²⁸⁴. Dolayısıyla 18. maddedeki suç iki şekilde işlenebilmektedir.

²⁷⁹ Özek, Ceza Sorumluluğu, s. 12.

²⁸⁰ Özek, Ceza Sorumluluğu, s. 12. Bu duruma örnek olarak, hakaret suçunun basın yoluyla işlenmesinin ağırlatıcı sebep olarak görüldüğü TCK m. 480/son verilebilir.

²⁸¹ Erman/Özek, s. 36.

²⁸² “Önşartlar, suçun unsurlarından önce bulunması gereken hususlar olarak belirtilmiştir. Örneğin, çocuk düşürme suçunun gerçekleşmesi için kadının hamile olması gerekir; burada kadının hamileliği, çocuk düşürme suçunun önşartıdır.” (Demirbaş, s. 178). Ayrıca bkz. Dönmezer/Erman, c. I, s. 312.

²⁸³ Erman/Özek, s. 237.

²⁸⁴ 5187 sayılı Basın Kanunu’nun 18. maddesinin gerekçesi, <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss456m.htm> (24.5.2004).

Burada seçimlik hareketli suç söz konusudur. Bundan ötürü suç hem ihmalî hem de icraî olabilmektedir.

Suç yayımlamama veya 14. maddedeki şartlara aykırı yayımlama sonucu meydana geldiğinden neticesi hareket bitişik suçlardandır. Ve bu nedenle de teşebbüs mümkün değildir²⁸⁵.

Yeni Basın Kanunu'nda 5680 sayılı Kanun'dan farklı olarak, ilgilinin talebi üzerine şekil ve şartlara uyulmadan cevap ve düzeltme yayımlanması cezalandırılmamaktadır. Şu halde sadece hâkim kararına uymamak söz konusu olduğu vakit yaptırım uygulanmaktadır. Bununla beraber, yine 5680 sayılı Kanun'da yer alan, hâkim tarafından verilen yeniden yayımlama kararına veya cevap ve düzeltmenin yeniden yayımlanmasında yayımın gerektiği gibi yapılmamasına ilişkin hükümlere, 5187 sayılı Kanun'un 18. maddesinde rastlamamaktayız.

b – Müeyyideler

i – Ağır Para Cezası

18. maddeye göre, cevap ve düzeltmenin yayımlanmaması suçu, onmilyar liradan yüzellimilyar liraya kadar ağır para cezasını gerektirmektedir. Ayrıca Kanun, ağır para cezasının, bölgesel süreli yayınlarda²⁸⁶ yirmimilyar liradan, yaygın süreli yayınlarda²⁸⁷ ellimilyar liradan az olamayacağına hükmetmiştir. Belirtmek gerekir ki, 5680 sayılı Kanun, ceza tayini bakımından yayın türleri arasında fark gözetmemekteydi. Öte yandan, 5680 sayılı Kanun'un 29. maddesinin 4. fıkrasında, cevap ve düzeltmeyi

²⁸⁵ Dönmezer/Erman, c. I, s. 454; Erman/Özek, s. 238.

²⁸⁶ Bölgesel süreli yayın: Tek bir basın-yayın kuruluşu tarafından basılan ve en az üç komşu ilde veya en az bir coğrafi bölgede yayımlanan süreli yayın. (5187 sayılı Basın Kanunu m. 2/e).

²⁸⁷ Yaygın süreli yayın: Tek bir basın-yayın kuruluşu tarafından aynı isimle basılan ve her coğrafi bölgede en az bir ilde olmak üzere, ülkenin en az yüzde yetmişinde yayımlanan süreli yayın ile haber ajanslarının yayınları. (5187 sayılı Basın Kanunu m. 2/d).

yayımlama mecburiyetinin doğduğu tarihten itibaren yayının geciktiği her sayı için faile ayrıca; günlük mevkutelerde beşyüz milyon lira, diğer mevkutelerde üç milyar lira ağır para cezası da verileceğinden bahsedilmekteydi. Diğer bir deyişle, cevap ve düzeltmenin yayımında gecikme halinde nisbî para cezası öngörülmekteydi. 5187 sayılı Kanun'un ise bu uygulamaya yer vermediği görülmektedir. Bu noktada belirtmek gerekir ki, 5187 sayılı Kanun'da yer verilen suçlar arasında, cevap ve düzeltmenin yayımlanmaması suçunun cezasının bir hayli ağır olduğu belirtilmektedir²⁸⁸.

Burada korunmak istenen hukuki menfaatin yargının otoritesi olduğu açıktır²⁸⁹. Korunan hukuki menfaatin yargının otoritesi olması sebebiyle, mahkeme cevap ve düzeltmenin yayımlanmamasında sorumlu müdürün haklı sebebe dayanıp dayanmadığını göz önüne alamaz²⁹⁰. Diğer bir deyişle, sorumlu müdür ilgili yayımın gerçeğe aykırı veya şeref ve haysiyeti ihlâl edici olmadığını mahkeme önünde ispata çalışarak, 18. maddedeki yaptırımdan kurtulamaz. Buna benzer şekilde, mahkeme cevap ve düzeltmenin suç unsuru içerip içermediğini veya üçüncü kişilerin korunan hukuki menfaatlerine aykırı olup olmadığını ya da cevap ve düzeltme gönderenin hak sahibi olup olmadığını da inceleyemez. Bu yönde inceleme yapılmasına izin verilmesi, “yargıç kararının yerindeliliğinin tartışılması demektir”²⁹¹.

Kimi hallerde, cevap ve düzeltmeye konu olan yayımın yapıldığı sayıda sorumlu müdür olarak gösterilen kişi ile kesin hâkim kararına uymayan sorumlu müdür ayrı kişiler olabilir. Bu

²⁸⁸ Bayraktar Köksal, “Yürürlüğe Giren Basın Kanunu”, Güncel Hukuk, S. 8, Ağustos 2004, s. 7.

²⁸⁹ Erman/Özek, s. 237.

²⁹⁰ Erman/Özek, s. 239.

²⁹¹ Erman/Özek, s. 239.

gibi durumlarda kamu davasının sonuncusuna karşı açılması gerekecektir. Zira, suçun faili olan sorumlu müdür, cevap ve düzeltmenin yayımlanması gereken son gün yayımı yapılan süreli yayının sorumlu müdürüdür²⁹².

Sorumlu müdür ve sorumlu müdürün bağlı olduğu yetkili hakkında verilen ağır para cezasının ödenmesinden yayın sahibi, sorumlu müdür ve sorumlu müdürün bağlı olduğu yetkili ile birlikte müteselsilen sorumlu olacaktır. Madde gerekçesinde, yayın sahibinin sorumluluğunun cezaî değil, hukukî olduğu belirtilmiştir. Benzer hüküm, 5680 sayılı Kanun'un cezaî sorumluluğu düzenleyen 16. maddesine, 4756 sayılı Kanun ile eklenmişti. Söz konusu maddeye göre, cevap ve düzeltme hakkı ile ilgili maddeye aykırı hareket edilmesi halinde, mevketenin sahibi olan gerçek kişi ve mevkute sahibi olan anonim şirketlerde yönetim kurulu başkanı ile diğer şirket ve tüzel kişilere ait mevkutelerde tüzel kişiliğin en üst yöneticisi de sorumlu olacaklardı. Yeni Kanun'da bu hüküm, doğrudan cevap ve düzeltmenin yayımlanmaması ile ilgili maddeye dahil edilmiştir. Bu hükmün, cezalarda şahsılık ilkesini zedelediği ifade edilmektedir²⁹³.

Manevi unsur açısından incelersek, suç ağır para cezasını gerektirdiği için TCK m. 11 uyarınca cürümdür. TCK m. 45 gereğince de cürümlerde kastın olmaması cezayı kaldıracağından, suçun oluşabilmesi için sorumlu müdürün kastı aranmalıdır. Bu kuralın neticesinde, cevap ve düzeltmenin sorumlu müdürün iradesi ve bilgisi dışında yayımlanmaması veya kanuna aykırı olarak yayımlanması durumunda sorumlu müdüre suç isnad edilemeyecektir²⁹⁴.

²⁹² Erman/Özek, s. 238.

²⁹³ Bayraktar, s. 7.

²⁹⁴ Özek, Basın, s. 130 vd.

5187 sayılı Basın Kanunu'nun 26. maddesi, basılmış eserler yoluyla işlenen veya Kanunda öngörülen diğer suçlarla ilgili açılacak ceza davalarının sürelerini düzenlemektedir. Buna göre, günlük süreli yayınlar için 2 ay, diğer yayınlar için ise 4 aylık süreler öngörülmüştür. 5680 sayılı Basın Kanunu'nda, bu süreler 6 ay ve 1 sene olarak belirlenmişti. Kanun'un gerekçesinde, basın sektöründe çalışanları uzun süre ceza tehdidiyle karşı karşıya bırakmamak ve böylece basın özgürlüğünü güvence altına almak amacıyla dava sürelerinin azaltıldığı belirtilmektedir.

Bir başka önemli husus, dava sürelerinin başlangıç zamanıyla ilgilidir. Gerek 5680 sayılı Kanun gerek ise 5187 sayılı Kanun, dava sürelerinin, basılmış eserlerin Cumhuriyet savcılığına teslim edilmesiyle başlayacağını kurala bağlamıştır. Basın suçları ve basın yoluyla işlenen suçlar açısından bir sorun yoktur. Çünkü, bu suçlar yayım anında oluşur ve basılan her yayının iki nüshası basımın ve yayımın yapıldığı aynı gün Cumhuriyet savcılığına teslim edilir. Ancak söz konusu basın zabıtası suçları olduğu vakit iş değişir. Zira, bu suçlar yayım anında değil, kanunda öngörülen yükümlülüklerle aykırı davranıldığı zaman işlenmektedir²⁹⁵. Bu da demektir ki, basın zabıtası suçları bakımından, yayım nüshalarının savcılığa teslimi aşamasında ortada henüz suç yoktur. Bu nedenle de, dava süresinin başlatılması mümkün değildir. Dava süresinin suçun meydana geldiği andan itibaren işletilmesi gereklidir. Bu da, cevap ve düzeltme hakkı bakımından, cevap ve düzeltmenin yayımlanmaması halinde, yayımlanması gereken tarih; yanlış yayımlandığı takdirde ise, yayımlandığı tarih olarak kabul edilmelidir.

²⁹⁵ Basın Kanunu'nun 11. maddesinin gerekçesi.

Eski Basın Kanunu'nun 29/4. maddesinde, "cevap veya düzeltmeyi yayımlama mecburiyetinin doğduğu tarihten itibaren yayının geciktiği her sayı için faile ayrıca; günlük mevkutelerde beşyüz milyon lira, diğer mevkutelerde üç milyar lira ağır para cezası" verileceği hükmü mevcuttu. Bu hüküm neticesinde, para cezasının hesaplanması, kamu davasının açıldığı tarihe göre yapılmaktaydı. Diğer bir deyişle, savcı kamu davasını açana kadar, para cezası işlemekteydi. Suçun cezasının savcı tarafından belirlenmesi suretiyle, AY m. 38/3'teki "Ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirleri ancak kanunla konulur" ilkesine aykırılık teşkil eden bu durum doktrinde eleştirilmiştir²⁹⁶. Yürürlükteki Basın Kanunu'nda bu yönde bir hüküm olmaması, kanaatimizce sevindirici bir husustur.

Ceza para cezası olduğu için önödemeye²⁹⁷ tabidir. TCK m. 119 gereğince, para cezasının alt sınırının ödenmesi halinde kamu davası açılmayacaktır. Bu ödemenin, Cumhuriyet savcısının yapacağı tebligattan itibaren on gün içinde yapılması gereklidir. Eğer bu süre dahilinde önödeme yapılmazsa, ve açılan kamu davası sonucunda suç sabit görülürse, o takdirde mahkemece tayin edilecek cezanın yarı oranında artırılması söz konusu olacaktır. Cumhuriyet savcısı tarafından sanığa yapılacak tebligatta, sayılan bu hususlara yer verilmesi gereklidir.

ii - İlân

5187 sayılı Kanun'un 18. maddenin son fıkrasında, cevap ve düzeltmenin tirajı yüzbini üzerinde olan iki gazetede ilân

²⁹⁶ Erman/Özek, s. 245.

²⁹⁷ "Önödeme, yalnız para cezasını veya çok kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezaları gerektiren suçlarda ve özellikle kabahatlerde, kendisine suç isnad edilen kimsenin mahkûm olabileceği para cezasının aşağı veya yukarı sınırını veya kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezanın aşağı haddine tekabül eden para cezasını ödeyerek aleyhine kamu davası açılmaması ve bazı hallerde de dava açılmışsa, bunun düşmesi sonucunu doğuran bir müessesedir" (Dönmezer/Erman, c. III, s. 319).

şeklinde yayımlanmasına da karar verilmesi öngörülmüştür. Söz konusu ilânların masrafları yayın sahibi tarafından karşılanacaktır.

Bahsi geçen hüküm, Medeni Kanun'un 25. maddesinin 2. fıkrasında geçen, "Davacı bunlarla birlikte, düzeltmenin veya kararın üçüncü kişilere bildirilmesi ya da yayımlanması isteminde de bulunabilir" hükmüyle benzerlik arz etmektedir. Ancak aradaki farkları da belirtmek önemlidir.

Burada bizi ilgilendiren, MK m. 25/2'deki "düzeltme" teriminden ne kastedildiğidir. Bu hususla ilgili olarak doktrinde Dural, düzeltme terimine, MK m. 25/2'nin, İMK m. 28a/2'den tercüme edilmesinden ötürü, hatalı olarak yer verildiği görüşündedir²⁹⁸. Öte yandan, MK m. 25'in gerekçesinde, düzeltmenin, mahkeme tarafından verilen tekzip anlamında kullanıldığı belirtilmektedir.

İlk olarak, Basın Kanunu'nda yer alan hükme göre, ilânın yayımı mecburîdir. Halbuki Medeni Kanun, bunu davacının ihtiyarına bırakmıştır. Davacı böyle bir talepte bulunmazsa, mahkeme re'sen yayım kararı veremez.

Bunun yanı sıra, Medeni Kanun'da yayımın nasıl gerçekleştirileceği konusu açıkça belirtilmemişken, Yeni Basın Kanunu, yayımın yapılacağı gazetelerin tirajı ve sayısını belirlemiştir.

Para cezası yaptırımından farklı olarak, cevap ve düzeltmenin ilânından yayın sahibinin sorumlu olduğu anlaşılmaktadır. Yayın sahibinin sorumluluğu, ilân masraflarının karşılanmasıdır.

²⁹⁸ Yazara göre, İMK m. 28g'de cevap hakkı özel olarak düzenlendiğinden, m. 28a/2'de düzeltmeden bahsedilmiş olması doğaldır. Ancak, MK'de düzeltme isteme hakkının bulunmayışı, hükmün havada kalmasına neden olmuştur (Dural/Öğüz, s. 145).

Bu hükme ilişkin bir başka değerlendirme, gazetelerin tirajının nasıl tespit edileceği hususunda olabilir. Kanaatimizce, bu hususla ilgili olarak, gazetelerin dağıtımını yapanların verdikleri rakamlar dikkate alınacaktır. Bu noktada 5187 sayılı Kanun'un "sürelî yayınların dağıtımını" başlığını taşıyan 23. maddesinin kısaca değerlendirilmesi gerekmektedir. Buna göre, maddenin ilk fıkrasında²⁹⁹, dağıtımını yapanların keyfi davranmalarını ve bazı yayınları dağıtmaktan imtina etmelerini engellemek amaçlanmıştır. Bu hususla ilgili olarak da, bu kişilerin talep edecekleri bedele üst sınır getirilmiştir³⁰⁰.

Aynı maddenin ikinci fıkrasında ise³⁰¹, "basın özgürlüğünün gerçekleşmesinde yayınların halka ulaşmasının önemi gözetilerek, sürelî yayınları perakende olarak satışa sunan gerçek veya tüzel kişilerin, aynı anda diledikleri kadar dağıtım şirketiyle anlaşıp diledikleri yayınları satabilecekleri vurgulanmıştır. Satıcıya tanınan satış özgürlüğünü sınırlamaya yönelik sözleşmelerin hukuken korunmayacağı hükme bağlanmıştır"³⁰².

Bazı yayınlar, dağıtım şirketleriyle çalışmalarının yanı sıra, abonelerine elden dağıtım da yapmaktadırlar. Bu durumda, dağıtım şirketlerinin verdikleri rakamların dışında, yayınların kendi verdikleri rakamların da göz önünde tutulması gerekecektir.

²⁹⁹ Sürelî yayınların dağıtımını yapan kişiler, kendilerinden dağıtımını istenen yayınları, dağıtımını yaptıkları diğer yayınlar için aldıkları satış fiyatı, tiraj ve sayfa sayısına göre belirlenen dağıtım ücretini aşmayacak bir bedel karşılığında, dağıtmakla yükümlüdürler. Bu yükümlülüğe aykırı davrananlar, dağıtımından kaçındıkları yayının toplam bedelinin on misli ağır para cezasıyla cezalandırılırlar.

³⁰⁰ Basın Kanunu Tasarısı'nın 23. maddesinin gerekçesi için bkz.: <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss456m.htm> (2.8.2004).

³⁰¹ Sürelî yayınları perakende olarak satışa sunan gerçek veya tüzel kişiler, aynı anda diledikleri kadar dağıtım şirketiyle anlaşıp diledikleri yayınları satabilirler. Hiç kimse, bu kişilere, rakip yayınları satmama yükümlülüğü getiremez ve bu yayınları satmama koşuluna bağlı olan veya bu sonucu doğuracak edimlerde bulunamaz.

³⁰² Basın Kanunu Tasarısı'nın 23/2. maddesinin gerekçesi, <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss456m.htm> (2.8.2004).

Ancak, bu yayınların belirttikleri rakamların ne kadar güvenilir olduğu hususu tartışmalıdır.

D – Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu'nda Cevap ve Düzeltme Hakkı

Yazılı basın alanında düzenlenen cevap ve düzeltme hakkının, radyo ve televizyon yayınları bakımından da uygulanması çeşitli tartışmaları beraberinde getirmiştir³⁰³. İlk olarak cevap ve düzeltme hakkının getiriliş amacı üzerinde durulmuştur. Buna göre, basının bir bölümünün kişilik hakkını ihlâl edici yayınlar yaptığı, halbuki devlet kontrolünde olan radyo ve televizyonda bu tür yayınların yapılmasının mümkün olmadığı, bu nedenle de cevap ve düzeltme hakkına ihtiyaç olmadığı iddia edilmiştir³⁰⁴. Öte yandan Türk hukuku açısından, söz konusu değerlendirmenin, en azından teorik olarak geçerliliği olmaması icap eder. Zira, cevap ve düzeltme hakkı anayasal bir haktır. Bununla beraber, “idari zulmün, zaman zaman, etkililik bakımından kişisel zulmü kat kat aşabileceğini unutmamak lazımdır”³⁰⁵.

Bunun yanı sıra, radyo ve televizyon yayınları basın kadar kalıcı değildir. Diğer bir deyişle, radyo veya televizyonda yayımlanan bir programın izlenmesi sadece gösterildiği zaman diliminde mümkündür. Öte yandan, bir gazete veya dergide çıkan bir yazının her zaman okunması, görülmesi ihtimali vardır. İşte, radyo ve televizyon yayınlarına karşı cevap ve düzeltme hakkını kullanmak, buna neden olan yayınları izlememiş kitlelerin de bu programlardan haberdar olmalarına yol açacaktır³⁰⁶.

³⁰³ Gölcüklü, Haberleşme Hukuku, s. 132.

³⁰⁴ Gölcüklü, Haberleşme Hukuku, s. 133.

³⁰⁵ Gölcüklü, Haberleşme Hukuku, s. 133.

³⁰⁶ Gölcüklü, Haberleşme Hukuku, s. 134.

En nihayet, radyo ve televizyonlar aracılığıyla yapılan sözlü yayınlara karşı ispat zorluğu olacağı da iddia edilmiştir³⁰⁷.

Bu son değerlendirmelere karşı, artık yayınların saklanmasından ötürü ispat sorununun ortadan kalktığı ileri sürülmektedir. Bununla beraber, gerek birbirini takip eden gerekse profesyonel yorumcuların kullanıldığı programların varlığı yayınların etkisini arttırmakla beraber, objektifliğini de zedelemeye başlamıştır³⁰⁸. Dolayısıyla, radyo ve televizyon yayınlarına karşı cevap ve düzeltme hakkının kullanılabilmesi gerektiğini düşünmekteyiz. Elbette radyo ve televizyon yayınlarının gerektirdiği bir takım teknik özelliklerin dikkate alınması şarttır. Bizim önemli gördüğümüz husus, radyo ve televizyon yayınlarının zaman bakımından 24 saatle sınırlı olmasıdır. Bundan dolayı, radyo ve televizyon yayınları bakımından cevap ve düzeltme hakkının kullanılmasının, yazılı basındakinden daha sıkı şartlara bağlanabilmesi mümkündür. Ancak, bu husus hiçbir zaman hakkın kullanılmasını engelleyecek şekilde yorumlanmamalıdır.

Radyo ve televizyon yayınları açısından cevap ve düzeltme hakkını incelerken, basınla ilgili düzenlemeye atıf yapılacaktır. Bunun nedeni, birçok kavramı evvelce basın hukukuna ilişkin bilgileri verirken ele almış olmamız ve bilgileri gereksiz yere tekrar etmekten sakınmak istememizdir.

Cevap ve düzeltme hakkı 2954 sayılı TRT Kanunu'nun 27. maddesinde düzenlenmiştir³⁰⁹.

³⁰⁷ Avşar Zakir/Öngören Gürsel, Radyo ve Televizyon Hukuku, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Yayını, Ankara 2003, s. 140.

³⁰⁸ Avşar/Öngören, s. 140.

³⁰⁹ **2954 sayılı TRT Kanunu m. 27:**

“Düzeltilme ve cevap hakkı:

Madde 27 - Yayınlarda bir kişinin haysiyet ve şerefine dokunulması veya kendisi ile ilgili olarak gerçeğe aykırı hususlar bulunması halinde;

1 - Cevap ve Düzeltme Hakkının Doğması

TRT Kanunu'ndaki düzenlemeye göre, cevap ve düzeltme hakkının doğması için yapılan yayınlarda kişilerin şeref ve

a) Türkiye Radyo - Televizyon Kurumu, o kişinin yayın tarihinden başlayarak yedi gün içinde göndereceği düzeltme ve cevap metnini, Genel Müdürlükçe alınmasından başlayarak üç gün içinde yayımlamakla yükümlüdür.

b) Bu düzeltme ve cevap metninde, yayının niteliğinin yukarıdaki fıkra kapsamına girdiği, yayında kendisine gerçeğe aykırı olarak bir husus atfedildiği veyahut şeref ve haysiyetine dokunulduğu veya gerçeğin ne olduğu kısaca açıklanır. Cevap ve düzeltme metni, cevap ve düzeltmeye esas olan yayın süresinin ilgili bölümünün süresini aşamaz.

c) Düzeltme ve cevap metninin bu Kanun hükümlerine uygun olmaması veya suç niteliğindeki ifadeler taşıması veyahut yeni bir düzeltme ve cevap hakkı doğurur nitelikte olması halinde, Genel Müdürlük bu talebi reddettiğini, yayımlamakla yükümlü olduğu üç günlük sürenin bitiminden itibaren iki gün içinde ilgisine bildirir.

d) İlgili, bu red kararına karşı, iki gün içinde Ankara Sulh Ceza Hâkimliği nezdinde itiraz edebilir. Hak sahibi, itirazını, Ankara Sulh Ceza Hâkimliğine gönderilmek üzere bulunduğu yer mahkemesine de verebilir.

e) Ankara Sulh Ceza Hâkimi, en geç iki gün içinde düzeltme ve cevap metnini; suç niteliği olup olmadığı, yayın ile ilgisi bulunup bulunmadığı, bu maddede yazılı şartlara uygun olup olmadığı, yeni bir düzeltme ve cevap hakkı doğurur nitelikte olup olmadığı ve süresi içinde Türkiye Radyo - Televizyon Kurumuna gönderilip gönderilmediği yönlerinden inceleyerek karar verir. Hâkim cevap veya düzeltme metninin aynen yayımlanmasına karar verebileceği gibi uygun göreceği değişiklikleri bizzat yaptıktan sonra yayımlanmasına da karar verebilir. Bu kararın birer örneği taraflara gönderilir.

f) Taraflar, bu karara, kendilerine tebliğinden başlayarak iki gün içinde Ankara Asliye Ceza Hâkimliği nezdinde itiraz edebilirler. Bu itiraz ve karar hususlarında yukardaki (d) ve (e) bentleri hükümleri aynen uygulanır.

g) Asliye Ceza Hâkiminin verdiği karar kesindir. Bu kararın Genel Müdürlüğe tebliğinden itibaren en geç iki gün içinde cevap ve düzeltmenin yayımlanması zorunludur.

h) Düzeltme ve cevap hakkını kullanmadan ölen kimsenin bu hakkını mirasçıları birlikte veya bunlardan yalnız ilk başvurunu kullanabilir.

i) Bu madde uyarınca ilgililere yapılacak tebligatlarda 7201 sayılı Tebligat Kanunu hükümleri uygulanır.

Özel hukuk tüzelkişilerince gönderilecek düzeltme ve cevap metinleri hakkında da bu madde hükümleri uygulanır.

Bu Kanunun 19 uncu maddesi uyarınca yapılan yayınlar nedeniyle Türkiye Büyük Millet Meclisinde grubu bulunan fakat Hükümete dahil olmayan siyasi partiler, düzeltme ve cevap hakkı taleplerini yayın tarihinden başlayarak üç gün içinde Ankara Sulh Ceza Hâkimliği nezdinde yaparlar. Bu talepler hakkında bu maddenin (d), (e) ve (f) bentleri hükümleri uygulanır.

Siyasi partilerin radyo ve televizyondan özel kanunları uyarınca yapacakları seçim propaganda konuşmaları ile bu Kanunun 18 inci maddesi uyarınca yayınlanan Hükümet bildirisi veya konuşmaları hakkında bu madde hükümleri uygulanmaz”.

haysiyetine dokunulması veya kişiyle ilgili gerçeğe aykırılıklar bulunması gereklidir. Görüldüğü üzere, burada da Basın Kanunu'nda aranan şartlardan bahsedilmektedir. O nedenle şeref ve haysiyete dokunulması ve gerçeğe aykırı yayın yapılması ile ilgili, daha önceden verdiğimiz bilgiler burada da geçerlidir.

Bilindiği üzere radyo ve televizyonlarda, basından farklı olarak yayınlar ikiye ayrılmaktadır. Bazı yayınlar önceden hazırlanıp öyle sunulurken, diğer bazıları da canlı olarak yayımlanmaktadır. Ancak cevap ve düzeltme hakkı bakımından yayının türü herhangi bir fark teşkil etmemektedir³¹⁰.

Yazılı basından farklı olan bir diğer husus, yayımlanması zorunlu olan programlarla ilgili cevap ve düzeltme hakkının doğması hususundadır. Buna göre, TRT Kanunu'nun 19. maddesi uyarınca yapılan hükümet uygulamalarının tanıtılması ile ilgili programlara karşı cevap ve düzeltme hakkının doğabileceği, 27. maddede belirtilmiştir³¹¹.

2 – Cevap ve Düzeltme Hakkının Kullanılması

a – Cevap ve Düzeltme Hakkını Kullanabilecek Olanlar

TRT Kanunu'nun 27. maddesinde, cevap ve düzeltmeyi şeref ve haysiyetine dokunulan veya kendisi hakkında gerçeğe aykırı yayın yapılan "kişi"nin kullanabileceği belirtilmiştir. Hüküm bu haliyle hem tüzel hem de gerçek kişileri kapsar durumdadır. Ancak maddenin 2. fıkrasında, özel hukuk tüzel kişilerinin de cevap ve düzeltme hakkını kullanabilecekleri hükmü yer almaktadır. Bunun sonucunda, özel hukuk tüzel kişileri ile ilgili olarak ayrı bir hüküm bulunması ve kamu tüzel kişileri hakkında bu yönde bir hükmün bulunmaması, bunların söz konusu haktan

³¹⁰ İçel, Kitle Haberleşme, s. 341.

³¹¹ İçel, Kitle Haberleşme, s. 341.

yoksun olduğu yorumunun yapılmasına sebebiyet vermektedir³¹². Ancak, 27. maddenin 3. fıkrasında, TBMM’de grubu bulunan, fakat hükümete dahil olmayan siyasi partilerin, hükümet uygulamalarının tanıtılmasına karşı cevap ve düzeltme hakkını kullanabileceklerinden bahsedilmiştir. Durum böyle olunca, tüzel kişiliği haiz olmayan siyasi partilerin, belli şartlarda olsa dahi, cevap ve düzeltme hakkını kullanabilmeleri karşısında, kamu tüzel kişilerinin bu haktan mahrum bırakılmaları, kanaatimizce hukuka uygun değildir.

Cevap ve düzeltme hakkını kullanamadan ölen kişilerin hakkını mirasçılar arasından ilk başvuran kullanabileceği gibi, Basın Kanunu’ndan farklı olarak, mirasçılarının hepsi birlikte de kullanabilirler. Ancak, kanaatimizce bu son durum, mirasçılarının ortak iradeyle hareket etmeleri koşulunda mümkün olacaktır.

b – Cevap ve Düzeltmenin Şekli

Basında cevap ve düzeltme hakkını incelerken, cevap ve düzeltmenin bazı şekil şartlarına uygun olması gerektiğine değinmiş, bu şartları haiz olmayan cevap ve düzeltme taleplerinin de reddedilebileceğini ifade etmiştik³¹³. Cevap ve düzeltmelerin belli şekil şartlarına uygun olarak düzenlenmesi, öncelikle hakkın kötüye kullanılmasını engellemeye yöneliktir. Yine yazılı basından örnek vermek gerekirse, 50 satırlık bir yazıya, 200 satırlık bir cevap ve düzeltmenin gönderilmesi, kitle iletişim özgürlüğü ile kişilik hakkının korunması arasındaki dengeyi sarsacak nitelikte bir uygulama olacaktır.

³¹² İçel, Kitle Haberleşme, s. 341; Aksi görüşte olan Özel ise, buradaki kişi kavramının 5680 sayılı Basın Kanunu’nun 19. maddesindeki gibi anlaşılması gerektiğini, dolayısıyla gerçek kişilerin yanı sıra özel hukuk ve kamu tüzel kişilerinin, tüzel kişiliği haiz olmasa da kamu kuruluşları ve devlete ait dairelerin de cevap ve düzeltme hakkından yararlanabileceği görüşündedir (Özel, Türk Medya Hukuku, s. 110).

³¹³ Bkz. yukarıda III-C-1-b-ii.

Bu fikrimiz, söz konusu olan radyo ve televizyon yayınları olunca daha da önem kazanmaktadır. Zira, Basın Kanunu'ndaki süreli yayınların hacimlerinin genişletilmesi mümkündür³¹⁴. Ancak radyo ve televizyonların yayınları en nihayetinde 24 saatlik süreyle sınırlıdır. Bu sebeple, yayınların düzenlenmesi belki de basından daha fazla önem arz etmektedir.

İşte bu endişelerle 27. maddenin 1. fıkrasının b bendinde, cevap ve düzeltmenin, cevap ve düzeltmeye esas olan yayın süresinin ilgili bölümünün süresini aşamayacağı kurala bağlanmıştır. Burada ilgi çekici bir husus, cevap ve düzeltmenin süresinin belirlenirken, buna sebep olan yayının tamamının değil, sadece ilgili kısmının dikkate alınacağıdır³¹⁵.

c – Cevap ve Düzeltmenin İçeriği

Cevap ve düzeltmenin içeriğiyle ilgili şartlar incelenirken, talepte bulunanın, Genel Müdürlüğün ve hâkimin dikkat etmesi gereken hususları belirtmekte fayda olduğu kanaatindeyiz.

Cevap ve düzeltme talebinde bulunan kişi, yayında kendisine gerçeğe aykırı olarak bir husus atfedildiğini veyahut şeref ve haysiyetine dokunulduğunu ve gerçeğin ne olduğunu kısaca açıklamalıdır³¹⁶.

Öte yandan Genel Müdürlük yapacağı incelemede, cevap ve düzeltmenin bu Kanun hükümlerine uygunluğunu veya suç niteliğindeki ifadeler taşıyıp taşımadığını veyahut yeni bir

³¹⁴ Zaman zaman bu tür uygulamalara rastlandığı olmaktadır. Özellikle tatil günlerinde, sair eklerle gazete ve dergilerin sayfa sayılarının artırılması olağan kabul edilmektedir.

³¹⁵ Sadece ilgili kısmın dikkate alınacağı hususu Basın Kanunu açısından da geçerlidir.

³¹⁶ Kanun metninde "...veya gerçeğin ne olduğu kısaca açıklanır" denmişse de, buradaki "veya"nın "ve" olarak anlaşılması daha uygun olur kanaatindeyiz. Aksi yönde bir yorum, ilgilinin yayının gerçeğe aykırı olduğunu belirtmeden, gerçeği açıklaması gibi bir uygulamaya yol açacaktır. İçel de bu görüşte olsa gerek, "veya"yı "ve" olarak düzeltmiştir (İçel, Kitle Haberleşme, s. 342).

düzeltilme ve cevap hakkı doğurur nitelikte olup olmadığına bakacaktır.

Nihayet olay hâkimin önüne geldiğinde, gerek sulh gerekse asliye hâkimi, cevap ve düzeltmeyi suç niteliği olup olmadığı, yayın ile ilgisi bulunup bulunmadığı, bu maddede yazılı şartlara uygun olup olmadığı, yeni bir düzeltme ve cevap hakkı doğurur nitelikte olup olmadığı ve süresi içinde Türkiye Radyo - Televizyon Kurumuna gönderilip gönderilmediği yönlerinden inceleyecektir.

d - Cevap ve Düzeltme Hakkının Kullanılması Usulü

Cevap ve düzeltme hakkını kullanmak isteyen kişi, yayın tarihinden itibaren yedi gün içinde cevap ve düzeltmeyi TRT Genel Müdürlüğü'ne göndermelidir. Genel Müdürlük cevap ve düzeltmeyi yayımlama kararı verirse, bunu cevap ve düzeltmeyi aldıktan itibaren üç gün içerisinde yerine getirmelidir. Şayet reddedecek olursa, bununla ilgili kararını da söz konusu üç günün bitiminden itibaren iki gün içinde ilgiliye bildirmekle yükümlüdür³¹⁷. Görüldüğü üzere, bu usul Basın Kanunu'ndakinden farklılık arz etmektedir. Açıklandığı üzere, Basın Kanunu'nda, ilgiliye bu tarzda bir bildirim yapılması öngörülmemiştir. Bu nedenle, bir basın organına cevap ve düzeltme gönderen kişi, cevap ve düzeltmenin yayımlanıp yayımlanmadığını ancak süreli yayını takip etmek suretiyle öğrenebilmektedir³¹⁸.

Talebi reddedilen ilgilinin Ankara Sulh Ceza Hâkimliği'ne itiraz etme hakkı doğmaktadır. İlgili bu itirazını iki gün içinde

³¹⁷ Talebin Genel Müdürlükçe reddedilebilmesi için, cevap ve düzeltmenin 2954 sayılı Kanun'un hükümlerine uygun olmaması veya suç niteliğindeki ifadeler taşıması veyahut yeni bir düzeltme ve cevap hakkı doğurur nitelikte olması gereklidir.

³¹⁸ Özel, Türk Medya Hukuku, s. 110.

yapmalıdır³¹⁹. Maddede açıkça belirtilmese de, iki günlük sürenin başlangıç tarihinin Genel Müdürlük tarafından verilen red cevabının tebellüğ tarihi olduğu kabul edilmelidir. Bu hususla ilgili olarak da yazılı basın ile ilgili düzenlemeden farklılıklar göze çarpmaktadır. Farklılıklardan biri, Basın Kanunu'nda başvurulacak hâkim, ilgilinin bulunduğu yer sulh ceza hâkimiyken, TRT Kanunu'nda Ankara Sulh Ceza Hâkimi'nin olmasıdır. Bir diğer farklılık ise, Basın Kanunu'nda, sulh ceza hâkimliğinin sorumlu müdürün red kararından sonraki başvuru mercii olmasına karşın, TRT Kanunu'nda Genel Müdürlüğün red kararına karşı itiraz mercii olarak gösterilmesidir³²⁰.

Daha evvel de belirttiğimiz üzere, Ankara Sulh Ceza Hâkimliği kendisine yapılan itiraz üzerine, en geç iki gün içinde³²¹ cevap ve düzeltmede suç niteliği olup olmadığı, yayın ile ilgisi bulunup bulunmadığı, bu maddede yazılı şartlara uygun olup olmadığı, yeni bir düzeltme ve cevap hakkı doğurur nitelikte olup olmadığı ve süresi içinde TRT'ye gönderilip gönderilmediği yönlerinden inceleyecektir. Görüldüğü üzere hâkim incelemesini cevap ve düzeltme üzerinde yapacaktır. Diğer bir deyişle, cevap ve düzeltme hakkının doğup doğmadığına bakmayacaktır. Eğer cevap ve düzeltme gerekli şartları haizse, o vakit yayımlanmasına karar verecektir.

Ankara Sulh Ceza Hâkimliği'nin vereceği karara karşı ise, taraflar Ankara Asliye Ceza Hâkimliği'ne itirazda bulunabilirler. Yapılacak inceleme sulh ceza hâkiminin yaptığıyla aynı şekilde olacaktır. Bu noktada dikkat çekilmesi gereken husus ise, sulh

³¹⁹ Özel, iki günlük sürenin hak düşürücü süre olduğunu belirtmektedir (Özel, Türk Medya Hukuku, s. 112).

³²⁰ Özel, Türk Medya Hukuku, s. 110-111.

³²¹ Buradaki iki günlük sürenin düzenleyici nitelikte olduğu, bu süreye riayet etmeme durumunda başvurucu açısından herhangi olumsuz bir durum meydana gelmez. Aynı husus asliye ceza hâkimi açısından da geçerlidir (Özel, Türk Medya Hukuku, s. 112).

ceza hâkimliğine sadece red cevabını alan ilgili itiraz etme haizken, asliye ceza hâkimliğine her iki tarafın da itiraz edebileceğidir. Bir başka deyişle, sulh ceza hâkiminin cevap ve düzeltmenin yayımlanmasına dair kararına TRT Genel Müdürlüğü itiraz edemeyecektir.

3 - Cevap ve Düzeltmenin Yayımlanmaması

2954 sayılı Kanun'da cevap ve düzeltmenin yayımlanmaması ile ilgili hüküm yoktur. Diğer bir deyişle, kesinleşmiş bir hâkim kararına karşı gelinmesi halinde, bunun ne gibi yaptırım olacağı Kanun'da belirlenmemiştir.

359 sayılı eski TRT Kurumu Kanunu ile ilgili Hükümet Tasarısı üzerine görüşmeler esnasında, cevap ve düzeltmenin reddi ile meselenin yine eski Basın Kanunu hükümlerine göre çözülmesi önerisi ortaya atılmıştı. Ancak bu hüküm, basınla ilgili düzenlemelerinin radyo ve televizyon yayınlarının özelliklerine uygun düşmediği gerekçesiyle maddeden çıkarılmıştı³²².

4756 sayılı Kanun'un 18. maddesiyle 3984 sayılı Kanun'un "Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumunun Yükümlülüğü" başlıklı 35. maddesinin ilga edilmesinden önce, söz konusu maddede, kurumun 3984 sayılı Kanun'da öngörülen yayın ilke ve esaslarına uygun yayın yapılması öngörülüyordu. Bu ilke ve esaslara aykırı yayın yapılması da yine Kanun'da belirtilen müeyyidelerin uygulanmasını gerektiriyordu. Hatta bu müeyyidelerden biri de TRT Genel Müdürü ve Yönetim Kurulu'nun görevinin düşmesiydi³²³. Ancak söz konusu madde ilga edildikten sonra, 2954 sayılı Kanun'da düzenlenen cevap ve düzeltmenin hakkının kullanılmasını engelleyecek fiillere, 3984 sayılı Kanun'daki müeyyidelerin uygulanması mümkün görünmemektedir. Zira, söz

³²² Gölcüklü Feyyaz, Radyo - Televizyonda Düzeltme ve Cevap Hakkı, AÜSBF Dergisi, c. XX, No: 4, Ankara 1964, s. 138.

³²³ Coşkun, s. 87.

konusu olan cezaî bir yaptırımdır ve ceza hukukundaki kıyas yasağı bu tür bir uygulama yapılmasına engeldir.

Görüldüğü üzere, TRT yayınlarında cevap ve düzeltmenin yayımlanmaması halinde, bununla ilgili özel bir düzenleme mevcut değildir. O vakit, yapılması gereken meseleye gene esaslar çerçevesinde çözüm bulmaya çalışmaktır. Öncelikle, TRT Kurumu'nun bir kamu kurumu ve personelinin de kamu personeli olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Devlet eliyle kurulan ve kamu tüzel kişiliğine sahip olan TRT Kurumu'nun personeli, devlet memuru statüsündedir³²⁴. Öte yandan hatırlanması gereken bir başka husus, basınla ilgili değerlendirmeyi yaparken de belirttiğimiz üzere, cevap ve düzeltmenin yayımlanmaması suçuyla korunmak istenen hukuki menfaat hâkimin otoritesi olduğudur. Değerlendirme yaparken bu iki nokta dikkate alınmalıdır. Anayasa'nın 138. maddesinin son fıkrası, "Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez" hükmünü amirdir. Dolayısıyla İdari Teşkilat'ın bir unsuru olan TRT Kurumu'nun, AY m. 138/son ışığında, mahkeme kararlarına uyması zorunluluğu anayasal kural durumundadır. Bu hükme aykırılık, diğer bir ifadeyle kesinleşmiş mahkeme kararlarına uymama, TCK m. 228/1'de anılan "Kişilere Karşı Keyfi Muamele Suçu"nu meydana getirir³²⁵. Söz konusu suç, memuriyet görevinin kötüye kullanılması suretiyle, başka kişilere keyfi muamelede bulunulması veya bulunmasının emredilmesidir. Bu suçun en önemli özelliği, keyfi muamelenin doğrudan doğruya kişilere karşı yapılmış olmasıdır³²⁶. Dolayısıyla, cevap ve düzeltmenin,

³²⁴ Mahmutoğlu, s. 119.

³²⁵ Yrg. 4. CD, 26.1.1999 t., 12313 E., 216 K. (zikreden Artuk Mehmet Emin/Gökçen Ahmet/Yenidünya A. Caner, Ceza Hukuku Özel Hükümler, Seçkin Yayınları, Ankara 2000, s. 480).

³²⁶ Artuk/Gökçen/Yenidünya, s. 479.

mahkeme kararına rağmen yayımlanmaması doğrudan kişiye karşı yapılan bir keyfi muamele olduğundan, doktrinde kimi yazarların belirttiğinin aksine, TCK m. 230'un değil³²⁷, TCK m. 228/1'in uygulanması gerekmektedir.

Bilindiği üzere, söz konusu suç cürüm niteliğindedir, bunun neticesinde de failin kast derecesinde kusuru aranır. Ancak daha önemli bir sorun, suçun failinin tespitinde ortaya çıkmaktadır. Buna göre, cevap ve düzeltmenin yayımlanması ile ilgili işlemlerin TRT'nin genel müdürlüğünce yürütüldüğünü daha önceki açıklamalarımızda belirtmiştik. Bahsi geçen suçun faili olarak genel müdürlüğün başındaki kişi olan TRT Genel Müdürü'nü göstermek, sanırız ki doğru olmayacaktır. Zira, Kanun genel müdürlükten bahsetmiştir; bu kavram tüm genel müdürlük teşkilatını kapsar niteliktedir. Bunun neticesi olarak da, sorumluyu Türk Ceza Kanunu'nun genel ilkeleri göz önünde tutulmak suretiyle tespit etmek daha uygun olacaktır³²⁸. Buna göre, keyfi muamele TRT Genel Müdürü'nün emriyle yapılmışsa, o zaman Genel Müdür'ün sorumluluğuna gidilebilir. Ancak, fiil Genel Müdür'ün emri olmadan, bilgisi dışında işlenirse, o halde de AY m. 38/7'deki "ceza sorumluluğunun şahsiliği" ilkesi gereğince, artık Genel Müdür'ün sorumluluğuna gitmek mümkün olamayacaktır.

E - Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun'da Cevap ve Düzeltme Hakkı

Hatırlanacağı üzere, özel radyo ve televizyon yayın hayatlarına başladıkları vakit *de facto* bir durum oluşmuştu. Yürürlükte olan 2954 sayılı Kanun sadece TRT yayınlarını düzenlediği için, özel radyo ve televizyonlar denetim dışı yayın yapıyordu. Buna son vermek isteyen TBMM, biraz da aceleyle 3984 sayılı Kanun'u

³²⁷ Mahmutoğlu, s. 120.

³²⁸ Gölcüklü, Radyo – Televizyonda, s. 141.

Genel Kurul'da kabul etmiştir³²⁹. Ancak kamu görevi gören radyo ve televizyon kuruluşları ile ilgili bu düzenleme doktrinde eksik ve yasal boşlukların bulunduğu bir kanun olarak değerlendirilmiştir³³⁰.

Söz konusu Kanun'un 28. maddesi cevap ve düzeltme hakkını düzenlemektedir³³¹.

³²⁹ Yarsuvat Duygun, "Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun'a İlişkin Görüşler", İÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, No: 4, İstanbul Nisan 1994, s. 27.

³³⁰ Yarsuvat, s. 27.

³³¹ **2984 sayılı Kanun m. 28:**

"Düzeltilme ve Cevap Hakkı"

MADDE 28.- Gerçek ve tüzelkişilerin kişilik haklarına saldırı teşkil eden yayınlar ile gerçeğe aykırı olduğu iddia edilen yayınlara karşı cevap ve düzeltme hakkı tanınması için ilgililer yargı yoluna başvurabilirler.

Yayın kuruluşları yaptıkları her yayının bandını bir yıl muhafazaya mecburdur. İlgili dava açmaya esas olmak üzere, yazılı olarak Üst Kurula başvurarak yayın bandından ücretini ödeyerek bir kopya isteyebilir.

Yargıya yapılan başvuru üzerine yargı gerekli incelemeyi yapar. Başvuru yerinde görülürse düzeltme ve cevap, saldırı teşkil eden veya gerçeğe aykırı yayının yapıldığı aynı saatte, aynı program içinde yayınlanır. Yayın süresi ve şeklini halin icabına ve delillere göre hâkim takdir eder.

Kişilerin yargıya başvurmaları yayından itibaren 10 gün içinde yapılır. Mahkeme 3 gün içinde karar verir. Verilen karara karşı tebliğden itibaren 3 gün içinde bir üst mahkemeye itiraz edilebilir. Üst mahkeme 3 gün içinde karar verir. Verilen karar kesindir.

Mahkeme kararı ilgili kuruluşa tebliğ edildiğinin ertesi günü yayın yapılır.

(Değişik : 15.5.2002 t., 4756 sayılı Kanun m. 12) Yayını yapmayan veya karara uygun şekilde yapmayan veya geciktiren kuruluşun yayınlarından sorumlu en üst yöneticisi ile kuruluşun sahibi olan anonim şirketin yönetim kurulu başkanına otuz milyar liradan doksan milyar liraya kadar ağır para cezası verilir. Ayrıca, kuruluşa Üst Kurulca eylemin ağırlığına göre üç aya kadar gelir getirici yayın yapma yasağı verilebilir. İkinci kez tekrarı halinde yayın izni iptal edilir ve en yüksek para cezasına hükmolunur. Bu cezalar ertelenemez. Hangi yayınların gelir getirici yayınlar olduğu Üst Kurul tarafından belirlenir.

Yetkili ve görevli mahkeme ulusal yayın yapan kuruluşlar için Ankara Sulh Ceza Mahkemesi, bölgesel ve yerel yayın yapan kuruluşlar için başvuru sahibinin ikametgâhı sulh ceza mahkemesidir.

(Değişik : 15.5.2002, 4756 sayılı Kanun m. 12) Gerçek ve tüzel kişilerin ayrıca genel hükümlere göre ilgili yayın kuruluşuna karşı tazminat davası açma hakkı saklıdır. Yayın kuruluşu ile birlikte şirketin yönetim kurulu başkanı da müştereken ve müteselsilen sorumludur. Zarar doğurucu fiilin işlenmesinden sonra yayın kuruluşunun devredilmesi, başka bir kuruluşla

1 - Cevap ve Düzeltme Hakkının Doğması

3984 sayılı Kanun'un 28. maddesine göre, cevap ve düzeltme hakkının doğabilmesi için gerçek veya tüzel kişilerin kişilik haklarına saldırı teşkil eden veya gerçeğe aykırı olduğu iddia edilen radyo veya televizyon yayını söz konusu olmalıdır.

Hakkın doğumu için aranan koşullar, daha önce bahsettiğimiz normlardan farklılık arz etmektedir. İlk olarak, yayının kişilik hakkına saldırı teşkil etmesinden söz edilmiştir. Halbuki, hem 5187 hem de 2954 sayılı Kanunlar'da şeref ve haysiyetin ihlâli kavramı söz konusudur. Zaten, Anayasa'nın cevap ve düzeltme hakkı ile ilgili 32. maddesinde de kişilerin haysiyet ve şereflerine dokunulmasından bahsedilmektedir. Hal böyleyken, 3984 sayılı Kanun'da kişilik hakkı kavramının ortaya atılması Anayasa'ya aykırılık teşkil eden bir durumdur. Zira, kişilik hakkı kavramı geniş bir kavramdır. İçeriğinde şeref ve haysiyetin yanı sıra, sağlık, özgürlükler, özel yaşam, isim, resim, duygu, yaşam gibi diğer başka kişisel varlıkları da barındırmaktadır³³².

Öte yandan, bir diğer koşul olan "gerçeğe aykırı olduğu iddia edilen yayın" teriminin de, diğer düzenlemelere göre farklılık arz ettiği kanaatindeyiz. Zira, özellikle basın ile ilgili açıklamalarımızda, gerçekliğin objektif kriterlere göre

birleşmesi veya sahibi olan şirketin herhangi bir surette değişmesi halinde yayın kuruluşunu devralan, birleşen ve her ne suretle olursa olsun yayın kuruluşunun sahibi veya hissedarı olan şirket ve şirketin yönetim kurulu başkanı da bu fiil nedeniyle hükmedilen tazminattan yayın kuruluşu ile birlikte müştereken ve müteselsilen sorumludur. Tazminat talebinin haklı görülmesi halinde tazminat miktarı, on milyar liradan az olmamak üzere fiilin ağırlık derecesine göre belirlenir. On milyar liralık alt sınır her yıl Maliye Bakanlığınca ilân edilen yeniden değerlendirme oranında artırılır. Bu maddeye göre açılacak manevi tazminat davalarında hâkim tensip kararı ile birlikte bilirkişiyi de tayin eder ve davayı en geç altı ay içinde karara bağlar.

(15.5.2002 t., 4756 sayılı Kanun m. 12 Ek) Bu maddeye göre açılan davalarda tazminata hükmedilmesi halinde, bankalarca uygulanan en yüksek işletme kredisi faizi üzerinden temerrüt faizine de hükmedilir.

³³² İçel, Kitle Haberleşme, s. 364.

belirleneceğinden bahsetmiş ve bu hususla ilgili gerek doktrin gerekse yargı kararlarını da örnek olarak göstermiştik. Ancak, 3984 sayılı Kanun'da "iddia edilen" demek suretiyle, objektif kriterden ziyade sübjektif kritere, yani hakkı kullanan kişinin değerlendirmesine önem verildiği izlenimi uyanmaktadır. Dolayısıyla, cevap ve düzeltme hakkını kullanmak için başvuran bir kişinin, yayının gerçeğe aykırı olduğunu iddia etmesiyle gerekli koşul sağlanmış olacaktır.

2 - Cevap ve Düzeltme Hakkının Kullanılması

a - Cevap ve Düzeltme Hakkını Kullanabilecek Olanlar

3984 sayılı Kanun'un 28. maddesine göre, gerçek ve tüzel kişilerin kişilik haklarına saldırı veya gerçeğe aykırı olduğu iddia edilen yayınlara karşı ilgililer cevap ve düzeltme başvurusu yapabileceklerdir. Buradan hakkı gerçek ve tüzel kişilerin kullanabilecekleri anlaşılmaktadır. Doktrinde tüzel kişilerin sadece özel hukuk tüzel kişilerini ifade ettiği yönünde görüşlerin³³³ yanı sıra, kamu hukuku tüzel kişilerini de kapsadığı fikrinde olanlar³³⁴ da mevcuttur.

Bize göre de, tüzel kişi kavramının kamu hukuku tüzel kişilerini de kapsamadığını ileri sürmek için geçerli bir sebep bulunmamaktadır. Her ne kadar 2954 sayılı Kanun ile ilgili açıklamalarımızda kamu tüzel kişilerinin cevap ve düzeltme hakkını kullanamayacaklarından bahsetmişsek de, bunun sebebi 27. maddede özel hukuk tüzel kişilerine ayrı olarak yer verilmiş olması, fakat kamu hukuku tüzel kişilerinden hiç bahsedilmemiş olmasıdır. Halbuki, 3984 sayılı Kanun'da sadece tüzel kişilerin söz konusu edilmesi ve herhangi bir ayırımın olmaması neticesinde,

³³³ İçel, Kitle Haberleşme, s. 365.

³³⁴ Coşkun, s. 89-90.

kamu hukuku tüzel kişilerine hakkın verilmemesi zorlayıcı bir yorum olacaktır.

3984 sayılı Kanun'un diğerlerinden bir farkı da, ölmüş kişilerle alakalı bir hükme yer vermemiş olmasıdır. Bundan nceki kısımlarda, gerek Basın Kanunu'nun gerekse TRT Kanunu'nun, ölmüş kişiler bakımından cevap ve düzeltme hakkının nasıl tatbik edileceğine değinilmişti. Bu hususta İçel, ölmüş kişinin mirasçıları arasından ilk başvuru yapanın bu hakkı kullanabilmesini, bunun yanı sıra da mirasçıların toplu hareket etmek istemeleri halinde de buna imkân tanınmasını savunmaktadır³³⁵. Biz de 3984 sayılı Kanun'da yer alan boşluğun, Basın Kanunu ve TRT Kanunu'nun hükümleri göz önünde tutularak doldurulmasına taraftarız.

b – Cevap ve Düzeltmenin şekli

3984 sayılı Kanun, daha önce ele aldığımız diğer kanunlardan farklı olarak, cevap ve düzeltmenin şekliyle alakalı açık bir kural koymamıştır. Bunun yerine 28. maddenin 3. fıkrasında yayın süresinin ve şeklinin hâkim tarafından, halin icabına ve delillere göre belirleneceği ifade edilmiştir. Bir diğer deyişle, yayının şekli hâkimin takdirine bırakılmıřtır³³⁶. Hâkimin takdir yetkisini kullanırken Basın Kanunu veya TRT Kanunu'nun ilgili hükümlerini örnek alması, bize göre, en uygun çözüm yolu olacaktır.

c – Cevap ve Düzeltmenin İçeriği

Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun, cevap ve düzeltmenin içeriğine ilişkin de herhangi bir düzenleme getirmiş değildir. Bundan dolayı, ilgilinin nasıl bir cevap ve düzeltme hazırlaması gerektiği hususunda kanunda

³³⁵ İçel, Kitle Haberleşme, s. 366.

³³⁶ zel, Türk Medya Hukuku, s. 129.

boşluk olduğu söylenebilir. Kanaatimizce, daha evvel 5187 sayılı Basın Kanunu ile 2954 sayılı Kanun'un belirlediği içeriğe ilişkin kuralların, burada da uygulanması doğru olacaktır. Diğer bir deyişle, cevap ve düzeltmenin üçüncü kişilerin hukuken korunan menfaatlerine aykırı ve yeni bir düzeltme ve cevap hakkı doğurur nitelikte olmaması veya suç niteliğindeki ifadeler taşımaması, hakkın getiriliş amacına uygun olacaktır.

d - Cevap ve Düzeltme Hakkının Kullanılması Usulü

3984 sayılı Kanun'un 28. maddesinin, gerek Basın Kanunu gerekse TRT Kanunu'na göre önemli farklarından biri de, cevap ve düzeltmenin gönderilmesi için maddede herhangi bir merciin bulunmayışıdır. Gerçekten de, maddeye bakıldığında, diğer düzenlemelerin aksine, ilgilinin mahkeme önüne gitmeden önce tüketmesi gereken başkaca bir yol yoktur.

Kişilik hakkına saldırı olduğu veya gerçeğe aykırı yayın iddiası bulunduğu vakit, ilgili doğrudan mahkemeye başvuracaktır. Dikkat çekici bir husus, diğer kanunların aksine, burada hâkimden değil mahkemeden bahsedilmesidir.

İlgili mahkemeye başvuruyu yayın tarihinden itibaren 10 gün içinde yapmalıdır. Yetkili ve görevli mahkeme, eğer söz konusu yayın ulusal yayın ise Ankara Sulh Ceza Mahkemesi, bölgesel veya yerel yayın ise, ilgilinin ikâmetgahı sulh ceza mahkemesidir. Mahkeme kararını, başvurudan itibaren 3 gün içinde verir. Bu karara karşı ilgililer, bir üst mahkemeye, sulh ceza mahkemesi kararının tebliğinden itibaren yine 3 gün içinde itiraz edebilirler. Üst derece mahkemesi de kararını 3 gün içinde verecektir. Bu mahkemenin verdiği karar kesindir.

3 - Cevap ve Düzeltmenin Hiç veya Usulüne Göre Yayınlanmaması

3984 sayılı Kanun'da cevap ve düzeltmenin yayımlanmaması veya mahkeme kararına uygun şekilde yapılmaması veya yayının geciktirilmesi iki türlü yaptırıma bağlanmıştır. Bunlardan ilki otuz milyar liradan doksan milyar liraya kadar ağır para cezası, diğeri ise kuruluşa Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nca verilen, eylemin ağırlığına göre üç aya kadar gelir getirici yayın yapma yasağıdır³³⁷. Eylemin tekrarı halinde, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu yayın iznini iptal edeceği gibi, en yüksek para cezasına da hükmedebilir.

Bu hususla ilgili olarak dikkat çekmek istediğimiz nokta, ağır para cezasına hükmedecek merciin hangisi olacağıdır. Zira, 3984 sayılı Kanun'un 28. maddesinde, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu tarafından yayın yasağı veya izin iptali ve en yüksek para cezasına karar verileceği ifade edilmiş, öte yandan ağır para cezasına hükmedecek merci ile ilgili bu kadar açık bir hüküm getirilmemiştir. Halbuki, bilindiği üzere, 5187 sayılı Kanun'un 29. maddesinde suç ayrı olarak düzenlenmiş ve kararı verecek merci de açıkça belirtilmiştir. Bunun gibi, 2954 sayılı Kanun hakkındaki açıklamalarımız hatırlanacak olursa, orada da bu tür bir suçun düzenlenmemiş olması dolayısıyla, ceza hukukunun genel esasları referans alınarak bir sonuca ulaşılmıştır. 3984 sayılı Kanun'da ise, 2954 sayılı Kanun'dan farklı olarak ceza belirtildiği için genel hükümlere gitmek yolu kapatılmış olmakla beraber, 5187 sayılı Kanun'daki düzenlemenin aksine cezaya hükmedecek merci belirtilmediğinden bir başka kanun boşluğundan bahsetmek

³³⁷ Bu hüküm, Radyo Ve Televizyon Yayınlarının Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmelik'in 38. maddesinde, asgari hadler belirtmek suretiyle daha ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Buna göre, üç aya kadar verilecek gelir getirici yayın yapma yasağı, cevap ve düzeltmenin yayımlanmaması hallerinde yirmi günden az olmamak, yayının mahkeme kararına uygun yapılmaması hallerinde on günden az olmamak ve yayının geciktirilmesi hallerinde yedi günden az olmamak kaydıyla verilecektir. Ayrıca, Yönetmelik'te söz konusu yayın yasağına ilgilinin müracaatı üzerine hükmedilebileceği belirtilmiştir.

mümkün görünmektedir. Her ne kadar ilk bakışta, para cezasının Radyo ve Televizyon Üst Kurulu tarafından verileceği izlenimi ortaya çıksa da, Kurul'un vereceği cezanın idari bir para cezası olması gerektiği ve idari para cezalarının da Yönetmelik'in 34. maddesinde, cevap ve düzeltme hakkına ilişkin hükümlerden ayrı bir şekilde düzenlendiği aşikârdır. Hal böyleyken açıkça "ağır para cezası" olarak ifade edilen cezanın, idari nitelikte olmadığına dair düşüncemizi belirtmek isteriz³³⁸.

Radyo ve Televizyon Yayınlarının Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmelik'in 28/9. maddesi, gelir getirici yayın yapma yasağı ile ilgili ayrıntılı hükümler içermektedir. Buna göre, gelir getirici yayın, cevap ve düzeltmenin hiç yayımlanmaması halinde en az yirmi gün, mahkeme kararına aykırı yayım yapılması halinde en az on gün, yayımın geciktirilmesi halinde ise en az yedi gün süresince yasaklanacaktır. Yasaklama kararları, ilgilinin müracaatı üzerine Üst Kurul tarafından verilecektir.

F – İnternette Cevap ve Düzeltme Hakkı

Ülkemizde internet yayınlarını düzenleyen hukuk kuralları mevcut değildir. Dolayısıyla internet yayınları sonucunda meydana gelebilecek hukuka aykırılıkların nasıl çözülmesi gerektiği hususu tartışmalıdır. Elbette, basın yoluyla işlenen suçlara benzer şekilde, internet aracılığıyla işlenen suçlar konusunda, genel hükümlere başvurmak mümkün ise de, yalnızca internet ortamında yapılan yayınlara özgü fiiller söz konusu olduğunda izlenmesi gereken yol açık değildir.

³³⁸ Bununla birlikte, Özel konuyla ilgili açıklamalarında, "bu yasaya göre tekzip metninin yayımlanmaması halinde gerekli müeyyideyi uygulayacak merci Üst Kurul'dur, adli mercilerin bu konuda herhangi bir yetkileri bulunmamaktadır" (Özel, Türk Medya Hukuku, s. 130) demiş olsa da, yukarıda verdiğimiz bilgiler ışığında bu görüşe katılmamaktayız.

Yürürlükten kaldırılan 5680 sayılı Basın Kanunu'na 15 Mayıs 2002 tarihli ve 4756 sayılı Kanun ile eklenen ek 9. madde³³⁹, Basın Kanunu'ndaki yalan haber, hakaret ve benzeri fiillerden doğacak maddi ve manevi zararlarla ilgili hükümlerin internet ortamında yapılan yayınlar açısından da uygulanabilir olduğunu belirtmekteydi. Ancak 5187 sayılı Basın Kanunu'nun 30. maddesiyle, 5680 sayılı Kanun yürürlükten kaldırılınca, internet yayınları hakkında yapılan düzenleme de ortadan kalkmış oldu. Her ne kadar artık uygulamada olmasa da, kanaatimizce söz konusu ek 9. maddenin, cevap ve düzeltme hakkı açısından incelenmesi, çalışmamızı tamamlayıcı bir unsur olacaktır.

Bu konuda tartışılan husus, internet yayınlarına özgü sorunların basını düzenleyen kurallarla çözüme kavuşturulup kavuşturulamayacağıdır³⁴⁰. Bununla ilgili olarak, doktrinde çeşitli görüşler bulunmaktadır. Bir kısım yazarlar, gazete ve dergilerin internet yayınlarına ilişkin olarak, basınla ilgili kuralların uygulanabileceğini ifade ederlerken³⁴¹, bazıları da, Basın Kanunu hükümlerinin hiçbir şekilde internet yayınları hakkında geçerli olamayacağını belirtmektedirler³⁴².

339 5680 sayılı Basın Kanunu'nun ek 9. maddesi:

“Ek Madde 9 - (Ek: 15.5.2002 – 4756)

Bu Kanunun yalan haber, hakaret ve benzeri fiillerden doğacak maddi ve manevi zararlarla ilgili hükümleri, bilişim teknolojileri ve internet ortamında sayfa açılması veya elektronik gazete, elektronik bülten vb. suretiyle yayınlanan her türlü yazı, resim, işaret, sesli veya sessiz görüntü ve benzerleri hakkında da uygulanır”.

³⁴⁰ Belirtmek gerekir ki, basın kanunlarında mevcut olan hükümlerin internet yayınlarına da uygulanması hususundaki düşünceler sadece ülkemizde dile getirilmemektedir (Bu hususla ilgili olarak bkz.: Guerder, s. 3 vd.).

³⁴¹ İçel, Kitle Haberleşme, s. 425-426.

³⁴² İlkiz Fikret, “3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Yasa Tasarısı ve Basın Yasası Değişikliği ile İnternet Yayıncılığı Düzenlemesinin Yaratacağı Sorunlar”, <http://www.bt-stk.org.tr/rtuk-inet-basin-ilkiz.htm> (3.8.2004); Sınar Hasan, İnternet ve Ceza Hukuku, Beta Yayınları, İstanbul 2001, s. 148-149.

Biz ek 9. madde hakkındaki değerlendirmemizi, genel olarak değil, sadece cevap ve düzeltme hakkını göz önünde tutmak suretiyle yapacağız. Diğer bir deyişle, ek 9. maddenin internet yayınlarına karşı cevap ve düzeltme hakkının kullanılmasını mümkün kılıp kılamayacağını inceleyeceğiz.

Bilindiği üzere, ek 9. madde, 5680 sayılı Kanun'un yalan haber, hakaret ve benzeri fiillerden doğacak maddi ve manevi zararlarla ilgili hükümlerinden bahsetmektedir. Dolayısıyla, ek 9. maddenin uygulanabilmesi için öncelikle, 5680 sayılı Kanun'un maddi veya manevi zarara ilişkin hükmü mevcut bulunacak, ikinci olarak ise bu zarar yalan haber, hakaret ve benzeri fiillerden kaynaklanıyor olacaktır. Bu Şartların yokluğunda ise ek 9. madde kullanılamayacaktır.

5680 sayılı Basın Kanunu'nun 20. maddesinden sonra gelen ceza hükümlerini içeren bölümde, yalan haber, hakaret ve benzeri fiillerden hiç bahsedilmemektedir. Bilindiği zere, Kanun'un sözü edilen bölümü, Basın Kanunu'na mahsus suçları ve bunların cezalarını düzenleyen bölümdür. Diğer bir deyişle, daha önce basın suçlarını aıkladırken belirttiğimiz dar anlamda basın suçları söz konusudur. Halbuki ek 9. maddede belirtilen fiillerin işlenmesi durumunda basın yoluyla işlenen suç söz konusu olacaktır. Zira, bu fiiller Basın Kanunu'nda geçen ve bu Kanun'a özgü suçlar değildir. O halde önümüzdeki ilk sorun, Basın Kanunu'nda sözü edilmeyen fiillerin, sanki Kanun'da yer alıyormuş gibi kabul edilip, internet yayınlarına ilişkin düzenlemenin de buna göre yapılmış olmasıdır³⁴³.

5680 sayılı Kanun'un, yine 4756 sayılı Kanun'la değişik 17. maddesinde, "basın yolu ile işlenen yalan haber, hakaret, sövme ve her türlü fiilden doğacak maddi ve manevi zararlar"dan söz edilmiştir. Ek 9. maddeyle benzer görünen bu hükmün farkı,

³⁴³ İlkiz, <http://www.bt-stk.org.tr/rtuk-inet-basin-ilkiz.htm>.

“benzer fiiller”den değil, “her türlü fiil”den bahsetmiş olmasıdır. O zaman kanunkoyucunun amacı, kıyas yoluna başvurup, Basın Kanunu’nda yer almayan yalan haber ve hakaret suçlarına benzeyen suçların madde kapsamında değerlendirilmesidir.

Bu konuyla arasında bağlantı kurulabilecek bir başka husus ise, özel olarak cevap ve düzeltme hakkıyla ilgilidir. Bilindiği üzere 5680 sayılı Kanun’a göre cevap ve düzeltme hakkı, “bir kişinin şeref ve haysiyetinin rencide edilmesi veya kendisiyle ilgili yalan haber verilmesi veya kendine hakaret edilmesi veya sövülmesi ya da gerçeğe aykırı hareket, düşünce ve söz izafesi suretiyle, açık veya kapalı şekilde bir mevkütede yayın yapılması halinde” doğmaktadır. Dolayısıyla ek 9. maddede geçen yalan haber ve hakaret fiilleri, cevap ve düzeltme hakkının doğması için gereken hususlardan sadece ikisidir. Bunun sonucunda akla, kanunkoyucunun benzer fiiller olarak şeref ve haysiyetin ihlâli ve gerçeğe aykırı yayın yapılmasını kastetmiş olabileceği hususu gelmektedir. Ancak belirtmekte fayda vardır ki, şeref ve haysiyetin ihlâli ve gerçeğe aykırı yayın yapma fiilleri hakaret ve yalan haber fiillerini kapsar niteliktedir. Dolayısıyla, daha kapsayıcı kavramları kullanmayı tercih etmemesi, kanunkoyucunun hatası olarak kabul edilmelidir.

Bilindiği üzere, yalan haber ve hakaret söz konusu olabilmesi için, kişide bu fiilleri işleme kastının olması gereklidir. Halbuki şeref ve haysiyetin ihlâli ve gerçeğe aykırı yayın yapmada bu yönde bir irade aranmamaktadır³⁴⁴. Bunun sonucu olarak, internet ortamında yapılan yayında hakaret kastı bulunmasa ama yine de kişilerin şeref ve haysiyetleri ihlâl edilse, ek 9. madde hükmü neticesinde cevap ve düzeltme hakkının kullanılması mümkün olmayacaktır.

³⁴⁴ Coşkun, s. 50.

Öte yandan ek 9. maddede, sadece yalan haber, hakaret ve benzeri fiillerden doğacak maddi ve manevi zararlar hakkındaki hükümlerin uygulanmasından bahsedilmiş, ve Basın Kanunu'nun bunun dışındaki hükümlerinden söz edilmemiş olması, internet ortamında yapılan yayınlarla ilgili diğer birçok sorunun çözümsüz bırakılması anlamına gelmektedir. Örneğin, hakaret unsuru içeren bir internet yayınından dolayı hâkim tarafından cevap ve düzeltmenin yayımlanmasına karar verilmesine karşın, cevap ve düzeltmenin yayımlanmasından kaçınılması halinde durumun ne olacağı belli değildir. 5680 sayılı Basın Kanunu'nun, cevap ve düzeltmenin yayımlanmaması suçunu düzenleyen 29. maddesinin öngördüğü yaptırımların uygulanması söz konusu olamayacağı açıktır. Zira, 29. maddedeki suç cevap ve düzeltmenin gerektiği gibi yayımlanmaması yahut da hâkim kararına rağmen yayımlanmamasına ilişkindir. Görüldüğü üzere, suçun yalan haber veya hakaret fiilleriyle ilgili yoktur. Bu nedenle de ek 9. madde hükmünün, dolayısıyla internet yayınlarıyla ilgili olarak Basın Kanunu'nun 29. maddesinin uygulanması mümkün olmayacaktır.

Bunun yanı sıra, cevap ve düzeltme hakkının kullanılmasıyla ilgili olarak, Kanun'da öngörülen sürelerin tespitindeki belirsizlik de söz konusudur. Bilindiği üzere, gerek 5680 sayılı Kanun gerekse 5187 sayılı Kanun cevap ve düzeltme hakkını süreli yayınlara mahsus olarak düzenlemiştir. Halbuki internet yayınlarının "süreli" değil "sürekli" olduğu doktrinde ifade edilen bir husustur³⁴⁵. Hatta bu nedenle, cevap hakkının kullanılması için ilgiliye tanınan sürenin yayının internette yayımlandığı tarihten değil, yayımdan kalktığı tarihten itibaren başlaması

³⁴⁵ Rojinski Cyril, "Première décision relative au droit de réponse sur l'internet", Légipresse, Eylül 2002, S. 194, Cours et tribunaux, s. 148; Bigot, s. 8.

gerektiği ileri sürülmüştür³⁴⁶. Öte yandan, süreli yayınlarda cevap ve düzeltmenin yayımlanmadığını ispat etmek için ilgilinin mevketenin nüshalarını hâkime sunması gerekmektedir. Aynı uygulamanın internet yayınlarına uyarlanması ise zaman zaman imkânsız hale gelebilir. Çünkü, internet sayfaları günde bir kere değil, belki yüzlerce kez değişebilmektedir. İşte bu gibi durumlarda, cevap ve düzeltmesinin yayımlanmadığını ispat etmek isteyen ilgilinin, yüzlerce, belki binlerce internet sayfasını hâkime sunması icap edecektir ki, bunun da mümkün olabileceğini sanmıyoruz³⁴⁷.

Yukarıda açıklamaya çalıştığımız sebeplerin ışığında, yürürlükten kaldırılan 5680 sayılı Basın Kanunu'nun ek 9. maddesine, internet yayınlarına karşı cevap ve düzeltme hakkının kullanılması bakımından başvurulabilecek bir hüküm olduğunu düşünmemekteyiz. İnternet yayınlarının belli kurallara bağlanması gerektiği hususu elbette ki ortak istektir. Ancak uygulanamayacak hükümlerle buna çare bulunabilmesinin de mümkün olmadığı açıktır. Bu hususla ilgili yapılması gereken, internet yayınlarının özellikleri göz önünde tutularak yeni ve ayrı bir düzenleme yapmaktır³⁴⁸.

³⁴⁶ Bigot, s. 12.

³⁴⁷ İlkiz, <http://www.bt-stk.org.tr/rtuk-inet-basin-ilkiz.htm>.

³⁴⁸ Nitekim Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer de, 4676 sayılı Kanun'u TBMM'ye geri gönderme gerekçesinde ek 9. maddeyle ilgili olarak, internet ortamındaki yayıncılıkta; hukukun üstün kılınması, kişilik haklarının korunması ve bunun yanında da yayın yoluyla düşünce ve ifade özgürlüğü gibi duyarlı alanların dengelenmesinin gerektiğini, bunun ise ancak, ifade özgürlüğü esas alınarak ve yayınlar üzerindeki denetim yargıya bırakılarak sağlanabileceğini, dolayısıyla, internet yayıncılığına ilişkin ilkelerin ve öteki düzenlemelerin özel bir yasa ile yapılması en doğru yol olacağını belirtmiştir.

SONUÇ

Cevap ve düzeltme hakkı ile ilgili yapılan açıklamalardan sonra, öncelikle tespit edilen husus, hakkın iki türlü işlevi olduğudur. Bunlardan ilki, şeref ve haysiyeti korunması, ikincisi ise kamuoyunda doğru ve tam bilgi dolaşımının sağlanmasıdır.

Cevap ve düzeltme hakkı konusunda yapılan bu çalışmadan sonra, dikkat çekmek istediğimiz bir husus vardır. Bu husus, 5187 sayılı Basın Kanunu'nun getirdiği yeniliklerle ilgilidir. Yeni Basın Kanunu, daha tasarı aşamasındayken çeşitli eleştirilere marûz kalmıştı. Eleştirilere konu olan hükümlerin Kanun'da yer aldığını maalesef görüyoruz. Örneğin, Eski Basın Kanunu'nda mülki amirliğe verilen beyannamenin, Yeni Kanun'a göre Cumhuriyet Savcılığı'na verilmesini veya cezai sorumlulukla ilgili 11. maddede sorumlu müdürün yanı sıra, "sorumlu müdürün bağlı bulunduğu yetkili" olarak adlandırılan kişinin de sorumlu tutulmasını gerektiren hükümler, daha tasarı aşamasındayken tenkit edilmelerine karşın Kanun'a alınmıştır.

Yeni Kanun ile ilgili bir başka değerlendirme ise, cevap ve düzeltme hakkının yayımlanmaması halinde hükmedilecek para cezalarının miktarına ilişkin olacaktır. Bilindiği üzere, Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer, 4756 sayılı Kanun'un bazı hükümlerinin iptali için, 21.05.2002 günlü dilekçeyle Anayasa Mahkemesi'nde dava açmıştı. Dilekçede, özellikle 4756 sayılı Kanun'un getirdiği değişikliklerden sonra, 5680 sayılı Basın Kanunu'nda öngörülen para cezalarının, kitle iletişim özgürlüğünü kısıtlayacak miktarda olduğu, bu nedenle de

bununla ilgili maddenin iptali talebi yer almaktaydı. Ancak burada önemli nokta, Cumhurbaşkanı'nın iptalini istediği, Eski Basın Kanunu'nun cezalara ilişkin maddelerinin arasında bir tek cevap ve düzeltmenin yayımlanmamasına dair 29. maddenin olmamasıydı. 29. madde dışındaki bütün maddelerin iptali istenmişti. Nitekim bu başvuru üzerine, Anayasa Mahkemesi 12.06.2002 tarihli yürürlüğün durdurulmasına ilişkin kararında, cezaları düzenleyen maddelerle ilgili olarak yürürlüğün durdurulmasına yer olmadığına, oybirliği ile hükmetmiştir.

Söz konusu dava halen devam etmektedir. Ancak, bu arada yürürlüğe giren Yeni Basın Kanunu'ndaki para cezalarına baktığımızda, cevap ve düzeltmenin yayımlanmamasına ilişkin 18. maddede öngörülen para cezası ile diğer maddelerdeki para cezalarının arasında önemli miktarda fark olduğu dikkatimizi çekmektedir. Kanun'un gerekçesinde, bu farklılığın sebebine dair bir açıklama yoktur.

Kanaatimizce, bu hususun Anayasa Mahkemesi'nde görülmekte olan iptal davası ile ilgisi vardır. 5680 sayılı Kanun yürürlükten kaldırılmış olsa da, bu Kanun'da değişiklik yapan 4756 sayılı Kanun'un para cezalarının miktarıyla ilgili, cevap ve düzeltmenin yayımlanmamasına ilişkin 29. madde dışındaki hükümlere Cumhurbaşkanı tarafından muhalefet edilmesi, bizce, bahsettiğimiz farklı düzenlemenin temelini oluşturmuştur. Öte yandan Cumhurbaşkanı tarafından, Eski Basın Kanunu'nun 29. maddesinin iptal başvurusuna konu edilmemesinin de, cevap ve düzeltme hakkının kişilik hakkını koruma ve kamuoyunda tam ve doğru bilgi dolaşımını sağlama fonksiyonu ile yakından ilgili olduğunu düşünmekteyiz. Yine de, yerel düzeyde yayım yapan süreli yayınlar bakımından, belirlenen bu para cezalarının ağır nitelikte oldukları söylenebilir.

Sonuç olarak, cevap ve düzeltme hakkının, hukuk dünyasında gitgide önem kazanmaya başladığı hususu

yadsınamaz bir olgu haline gelmiştir. Gerek uluslararası hukuk alanında yapılan düzenlemeler, gerekse hakkın yeni teknolojiler açısından da geçerliliğini savunan dair doktrin ve içtihatlar, bu durumun en güzel örnekleridir.

KAYNAKÇA

AKIN İlhan/**AKAD** Mehmet, “Temel Hak ve Özgürlükler”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi 50. Yıl Armağanı*, İstanbul 1973

ANDERSON David A., “The Origins of the Press Clause”, 30 U.C.L.A. Rev. 455, 1983, in Franklin Marc A. – Anderson David A., *Mass Media Law Cases and Materials*, The Foundation Press, Inc., 4. Bası, New York 1990

ARTUK Mehmet Emin/**GÖKCEN** Ahmet/**YENİDÜNYA** A. Caner, *Ceza Hukuku Özel Hükümler*, Seçkin Yayınları, Ankara 2000

AUVRET Patrick, “L'évolution des droits de réponse: de la presse écrite à internet”, *Gazette du Palais*, 17-19 Haziran 2001, Doctrine

AVŞAR B. Zakir/**ÖNGÖREN** Gürsel, *Radyo ve Televizyon Hukuku*, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Yayınları, Ankara 2003

AYDIN Sevil, *Radyo ve Televizyon Yoluyla Kişilik Haklarının İhlali ve Hukuksak Korunma*, Adil Yayınevi, Ankara 1998

BARRELET Denis, *Droit de la communication*, Stæmpfli Editions, Berne 1998

BAYRAKTAR Köksal, “Yürürlüğe Giren Basın Kanunu”, *Güncel Hukuk*, S. 8, Ağustos 2004

BIGOT Christophe, “L'exercice d'un droit de réponse et l'internet”, *Gazette du Palais*, 12-14 Mayıs 2002

BIOLLEY Gérard, *Le droit de réponse en matière de presse*, LGDJ, Paris 1963

BLIN Henri/**CHAVANNE** Albert/**DRAGO** Roland/**BOINET** Jean, *Droit de la presse*, Editions Litec, Paris 1993

CHAVANNE Albert, Presse, "Droit de rectification et droit de réponse", Fasc. 30, s. 9, *Juris-Classeur Pénal Annexes*, Editions du Juris-Classeur, 2003

COLIVER Sandra, "Press Freedom under the European Convention on Human Rights", *Press Law and Practice*, ARTICLE 19 International Centre Against Censorship, Londra 1993

COŞKUN Atilla, *Gazete, Radyo ve Televizyon Yayınlarında Cevap Hakkı*, Legal Yayıncılık, İstanbul 2002

DANIŞMAN Ahmet, "Cevap ve Düzeltme Hakkı", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 2 Sayı 2, Ocak – Haziran 1989

DEBBASCH Charles, *Droit de l'audiovisuel*, Editions Dalloz, 4. Bası, Paris 1995

DEMİRBAŞ Timur, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Seçkin Yayınları, Ankara 2002

DERIEUX Emmanuel, *Droit de la communication*, LGDJ, Paris 1991

DÖNMEZER Sulhi, *Basın ve Hukuku*, Sulhi Garan Matbaası, 4. Bası, İstanbul 1976

DÖNMEZER Sulhi/**ERMAN** Sahir, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku*, Beta Yayınları, c. I, 12. Bası, İstanbul 1997

DÖNMEZER Sulhi/**ERMAN** Sahir, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku*, Beta Yayınları, c. II, 11. Bası, İstanbul 1997

DÖNMEZER Sulhi/**ERMAN** Sahir, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku*, Beta Yayınları, c. III, 12. Bası, İstanbul 1997

DURAL Mustafa, *Türk Medeni Hukukunda Gerçek Kişiler*, Filiz Kitabevi, İstanbul 1995

DURAL Mustafa/**ÖĞÜZ** Tufan, *Türk Özel Hukuku Kişiler Hukuku*, c. II, Filiz Kitabevi, 6. Bası, İstanbul 2002

EREM Faruk, *Hürriyet ve Suç*, AÜHF Yayınları, Ankara 1952

ERMAN Sahir, *Hakaret ve Sövme Suçları*, 2. Baskı, İstanbul 1989
(Erman, Hakaret ve Sövme)

ERMAN Sahir, "Türkiye'de Kitle İletişim Özgürlüğü", *Prof. Dr. Sahir Erman'a Armağan*, İstanbul 1999

ERMAN Sahir/**ÖZEK** Çetin, *Açıklamalı Basın Kanunu ve İlgili Mevzuat*, Alfa Yayınevi, 4. Baskı, İstanbul 2000

GUERDER Pierre, "L'application de la loi de 1881 à Internet", *Gazette du Palais*, 12-14 Mayıs 2002

GÖLCÜKLÜ Feyyaz, "Radyo – Televizyonda Düzeltme ve Cevap Hakkı", *AÜSBF Dergisi*, Cilt XX No 4, 1965 (Gölcüklü, Radyo – Televizyonda)

GÖLCÜKLÜ Feyyaz, *Haberleşme Hukuku*, Sevinç Matbaası, Ankara 1970 (Gölcüklü, Haberleşme Hukuku)

HELVACI Serap, *Türk ve İsviçre Hukuklarında Kişilik Hakkını Koruyucu Davalar*, Beta Yayınevi, İstanbul 2001

İÇEL Kayıhan, "Cevap ve Düzeltme Hakkı Yönünden 'İlgi' ve 'Gerçeğe Aykırılık' Koşulları", *İÜHF*, Cilt XLII Sayı 1-4, 1977
(İçel, Cevap ve Düzeltme)

İÇEL Kayıhan, *Kitle Haberleşme Hukuku*, Beta Yayınevi, 5. Bası, İstanbul 2001 (İçel, Kitle Haberleşme)

İÇEL Kayıhan/**SOKULLU-AKINCI** Füsün/**ÖZGENÇ** İzzet/**SÖZÜER** Adem/**MAHMUTOĞLU** Fatih S./**ÜNVER** Yener, *Suç Teorisi*, Beta Yayınevi, 2. Bası, İstanbul 2000

İLKİZ Fikret, *3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Yasa Tasarısı ve Basın Yasası Değişikleri ile İnternet Yayıncılığı Düzenlemesinin Yaratacağı Sorunlar*, <http://www.bt-stk.org.tr/rtuk-inet-basin-ilkiz.htm> (3.8.2004)

JONGEN François, *Le droit de la radio et de la télévision*, De Boeck Université, Brüksel 1989

KABAN Mater/**AŞANER** Halim/**GÜVEN** Özcan/**YALVAÇ** Gürsel, *Yargıtay Ceza Genel Kurulu Kararları (Eylül 1996-Temmuz 2001)*, Adalet Yayınevi, Ankara 2001

KABOĞLU İbrahim, *Özgürlükler Hukuku*, AFA, İstanbul 1994

KARPEN Ulrich, "Freedom of Press in Germany", *Press Law and Practice*, ARTICLE 19 International Centre Against Censorship, Londra 1993

KEYMAN Selâhattin, *Hukuka Giriş*, Yetkin Yayınları, Ankara 2002

KILIÇOĞLU Ahmet, *Şeref Haysiyet ve Özel Yaşama Basın Yoluyla Saldırlardan Hukuksal Sorumluluk*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Çağ Matbaası, Ankara 1982

KUNTER Nurullah/**YENİSEY** Feridun, *Ceza Muhakemesi Hukuku, Birinci Kitap, Ceza Muhakemesinin Genel Hükümleri*, Beta Yayınları, 12. Bası, İstanbul 2002

KUNTER Nurullah/**YENİSEY** Feridun, *Ceza Muhakemesi Hukuku, İkinci Kitap (Öğrenme Kitabı), Ceza Muhakemesinin Yürüyüşü*, Beta Yayınları, 12. Bası, İstanbul 2002

L. A. POWE JR., "Tornillo", *Supreme Court Review*, 1987, in Franklin Marc A./Anderson David A., *Mass Media Law Cases and Materials*, The Foundation Press, Inc., 4. Bası, New York 1990

MACOVEİ Monica, "İfade Özgürlüğü", *İnsan Hakları El Kitabı*, No. 2, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Genel Müdürlüğü, 2001

MAHMUTOĞLU Fatih Selami, *Cevap ve Düzeltme Hakkı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1986

Memorandum on the draft Council of Europe Recommendation on the right of reply in the new media environment by ARTICLE 19 Global Campaign for Free Expression, London 2003, <http://www.article19.org/docimages/1656.doc> (Memorandum)

NİCOL Andrew/**BOWMAN** Caroline, "Press Law in the United Kingdom", *Press Law and Practice*, ARTICLE 19 International Centre Against Censorship, Londra 1993

NOBRE Freitas, *Le Droit de réponse et la nouvelle technique de l'information*, Nouvelles Editions Latines, Paris 1973

ÖZEK Çetin, *Basın Özgürlüğünden Bilgilenme Hakkına*, Alfa Yayınevi, İstanbul 1999 (Özek, Bilgilenme)

ÖZEK Çetin, *Basın Suçlarında Ceza Sorumluluğu*, İÜHF Yayınları, İstanbul 1972

ÖZEK Çetin, *Türk Basın Hukuku*, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1978 (Özek, Basın)

ÖZEL Cevat, *Türk Medya Hukuku*, Alfa Yayınevi, İstanbul 1999

PARLAR Ali/**HATİPOĞLU** Muzaffer, *Açıklamalı-İçtihatlı Asliye Ceza Davaları Özel Ceza Yasaları*, Adil Yayınevi, Ankara 2002

PINTO Roger, *La liberté d'opinion et d'information*, Edition Domat-Montchrestien, Paris 1934

REHBINDER Manfred, "Cevap Hakkına İlişkin İsviçre'deki Yeni Düzenleme" (Çev. Tankut CENTEL), *İÜHFM*, Cilt LI, S. 1-4, İstanbul 1985

ROJINSKI Cyril, "Première décision relative au droit de réponse sur l'internet", *Légipresse*, Eylül 2002, S. 194

SERDAR İlknur, *Radyo ve Televizyon Yoluyla Kişilik Hakkının İhlali ve Kişiliğin Korunması*, Seçkin Yayınevi, Ankara 1999

SINAR Hasan, *İnternet ve Ceza Hukuku*, Beta Yayınevi, İstanbul 2001

SÖZÜER Adem, *Basın Suçlarında Ceza Sorumluluğu*, Alfa Yayınevi, İstanbul 1996

TİKVEŞ Özkan, "Cevap Hakkı Üzerine Bir İnceleme", *İÜMHAD*, Yıl 1 Sayı 1, 1967

TOPUZ Hıfzı, *II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2003

TOSUN Öztekin, "Basın Suçlarında Ceza", *Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi*, Cilt: 1 Sayı: 2, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1979

YARSUVAT Duygun, "Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun'a İlişkin Görüşler", *İ. Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, No: 7, İstanbul Nisan 1994

YENİSEY Feridun/**ÖZEL** Cevat, *İçtihatlı Basın Mevzuatı*, Beta Yayınevi, İstanbul 1996

ZAFER Hamide, “Halkın Bir Kısmını Aşağılayacak ve İnsan Onurunu Zedeleyecek Şekilde Tahkir Etme Suçu (TCK m. 312/3)”, *İÜHFİM*, Cilt: LXII, Sayı: 1-2, 2004

ZEVKLİLER Aydın/**ACABEY** M. Beşir/**GÖKYAYLA** K. Emre, *Medeni Hukuk*, Seçkin Yayınları, 6. Baskı, Ankara 2000

İNTERNET SAYFALARI

<http://www.coe.int>

<http://www.echr.coe.int/>

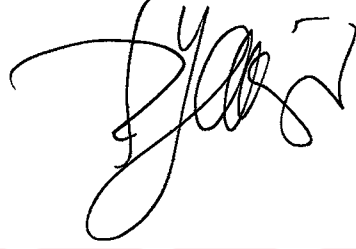
<http://www.tbmm.gov.tr>

<http://www.tdk.org.tr>

<http://www.unhchr.ch>

Prof. Dr. Kemal Bayraktar
Kurt

Prof. Dr. Feridun Yenisel

Yrd. Doç. Dr. Ümit KOCASAKAL

Doç. Dr. İdil KAYA
Galatasaray Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Müdürü